Om

# den praktiska filosofiens föremål,

# Religionen, Sedligheten och Rätten.

Af **H. EDFELDT.** -------------- UpsalaEdquist & Berglund. 1870.

---

## Förord till den elektroniska utgåvan

Denna skrift, publicerad i Uppsala universitets årsskrift,0372-4654 ;1871 och som tillhör Universiteitsbibliotheek Gent, Belgien, har scannats av Google Books. Den anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i maj 2014 av Bert H.

Om den praktiska filosofiens föremål, religionen, sedligheten och rätten.

Af

H. Edfeldt

Filosofiens anledning, från objektiv synpunkt uttryckt, är, såsom ofta blifvit framhållet, tillfälligheten, relativiteten och motsägelsen i den verld eller verklighet, som omedelbart är gifven för menuiskan. Ty, utan att denna ofullkomlighet och brist i hela sin betydelse för henne framstått eller blifvit af henne fullt medvetet fattad, eger hon intet egentligt motiv, som drifver henne till filosofi eller känner hon icke det behof, som genom filosofien behöfver tillfredsställas.

Att verlden är motsägande är obestridligt och låter icke förneka sig. Hon är nemligen å ena sidan en verklighet, ty hon är icke en total negation eller innebär icke en absolut frånvaro af väsen eller väsentligt vara, mep å andra sidan är denna verklighet äfven inskränkt, hvilket vi bland annat se af vexlingen och förgängelsen inom henne, och, så långt som hon detta är, är hon icke verklig eller ett ickevarande. Verlden sålunda både är och är icke, och, då motsatta bestämningar kunna om henne utsägas, så är hon motsägande. Men nu är dock redau genom verlden gifven en verklighet såsom sådan, till hvilken hon sjelf såsom ofullkomlig och ändlig utgör en motsats eller i förhållande till hvilken hon sjelf framstår såsom inskränkt och bristfällig. Menniskan måste nemligen först under någon form hafva fattat det oändliga och fullkomliga, innan hon kan blifva medveten af något såsom detta motsatt och ega ett intresse i dess förklaring. Till en början kan hon visserligen söka fatta en del eller sida af verlden såsom den absoluta och fullständiga verkligheten, af hvilken det öfriga hos verlden vore en relativ negation eller inskränkning, men då har menniskan icke ännu blifvit fullt medveten om fordringarna på sann verklighet, ty hon antager ett ändligt vara absolut. Ser hon deremot

1veriden såsom ett helt vara ändlig och ofullkomlig, så innebär detta, att hon är bestämd af en absolut verklighet, i jemförelse med hvilken hon finner sig sjelf och allt, som omedelbart bestämmer henne, blifva en relativ motsats. Det är medvetandet af denna motsats, som i första hand drifver menniskan att söka fatta i sin renhet och sanning den.verld eller verklighet, på hvilken det omedelbart gifna hänvisar. Men den ursprungliga förutsättningen för filosofi och filosofiskt intresse är dock denna motsats icke. Det är hvarken den tillfälliga och motsägande veriden eller den disharmoni, hon hos menniskan väcker, eller det behof, hon gör känbart, som utgöra den direkta grunden till men-niskans filosofi. De äro endast de subjektiva och objektiva vilkoren och anledningarna till hennes filosofi, men den positiva förutsättningen och grunden till denna måste sökas djupare

och är den rena och fullkomliga verkligheten sjelf såsom bestämmande menniskan och såsom verksam hos henne; ty vore icke hon till sitt innersta väsen fullkomlig och innehölles icke hos henne det fullkomliga såsom sådant, så vore filosofi för henne icke möjlig och icke heller det medvetandet, att veriden såsom ett helt är ändlig och inskränkt, ty hon hade då intet mått för hvad som vore sann eller falsk verklighet. Ja, äfven den känsla af disharmoni, som menniskan nu erfar vid betraktelsen af den ändliga verldens relativitet, i synnerhet af hennes vexling och förgängelse och hennes deraf förorsakade behof af den verklighet, som är fri från denna brist, ett behof, som hon icke mägtar undertrycka, skulle icke finnas till eller vara möjliga för henne, såvida icke det oändliga vore hos henne närvarande, ty ytterst af dettas närvaro äro dessa känslor verkningar och följder.

Det är framhållet, att redan vårt medvetande af verldens ändlighet och relativitet samt vårt behof och intresse att gå utöfver det ändliga till en verklighet af annan art, som är absolut, förutsätter att denna verklighet sjelf under någon form är till för menniskan och innehålles i hennes erfarenhet. Allt, som är föremål för men niskans intresse, måste nemligen falla inom hennes erfarenhets område och till och med på något sätt vara för henne bekant eller kändt, ty i annat fall är behofvet och intresset icke möjligt eller tänkbart. Men innehålles sålunda den absoluta och sanna verkligheten i vår erfarenhet, så måste det också vara för menniskan möjligt, att genom reflexionens hjelp vinna ett klart medvetande om henne, så att hon i sina bestämningar kan urskiljas från hvarje relativ och osann verklighet. Ty allt, hvad som kan erfaras så, att det väcker konstant intresse, kan också blifva föremål för sjelfmedvetet förnimmande. Hvilken är alltså den i vår erfarenhet gifna verklighet, som är sjelfständig eller sannoch som derför kan vara filosofiens föremål? Eller hvilken är den verklighet, som framträder i den ändliga verlden och visserligen inom henne är inskränkt, men som likväl fattad i sin renhet och afsöndring är fri från det ändligas brist? Det är tydligt af hvad vi förut yttrat, att något af det, som af oss erkännes såsom verkligt, måste hafva den nämnda karakteren. Med det verkliga förstå vi det, som i alla afseenden har fullständig bestämdhet eller individualitet, så att det genom det sätt, hvarpå det är eller verkar, är skildt från allt annat. Det, som icke fyller denna fordran, må vara en sida, en bestämning eller ett predikat hos ett verkligt eller hos ett väsende, men är icke detta sjelft. Men verkliga i denna mening äro endast förnuftiga väsenden eller personer och sinliga väsenden eller ting. Dessa äro de enda individuela verkligheter, som äro föremål för vårt förnimmande och om hvilka vi således kunna tala. Allt annat är bestämning antingen hos tingen eller hos personerna.

Att dessa båda verkligheter äro vår erfarenhets och då också vårt medvetandes innehåll, är obestridligt. Det första, som är gifvet för menniskan eller bestämmer henne, är sinliga väsenden, kropparna eller tingen. Ursprungligare äro visserligen de enkla sensationerna, ty de innehålla potentielt tingen, som ur dem utvecklas för oss. Detta gäller också om det fysiska universum såsom ett helt betraktadt, hvil-ket är det ting, som är totaliteten af alla andra, ty äfven detta var till möjligheten gifvet i vår känsla och har ur henne framstått såsom utveckladt. Men såsom blott senterande är menniskan icke för sig verklig och då icke heller bestämd af en för henne objektiv verklighet, som hon från sig kan urskilja. Fullt bestämda och från hvarandra begränsade föremål äro till för henne, först sedan hon utvecklat sig till medvetet förnimmande och detta är först kropparna eller tingen.

Men äfven en annan art af individuel verklighet är till för menniskan. Detta är andar eller personer. I sitt eget förnuftiga sjelf-m ed vetande och i sin förnuftiga vilja eller i sitt eget personliga väsen, som är enheten af dem båda, fattar hon en individuel och substantiel verklighet, som är af annan art än tingen. I sitt sjelfmedvetande eller personliga väsen fattar hon en reel eller sjelfständig enhet, till hvilken allt annat hänför sig såsom bestämning, och detta kan icke betviflas, då hon icke kan förneka sig sjelf. Hon fattar omedelbart sig sjelf såsom förnimmande och viljande och hon hänför förnimmelserna och viljandena eller handlingarna till sitt eget sjelf såsom deras princip och grund. Och likaså fattar hon sig i personliga förhållanden, hvilka äro vilkor för hennes egen personliga aktualitet och för hennes utveckling till högre och fullkomligare personligt lif. Hon träder nemligen i förhållande till andra menniskor i det yttre, hvilka bon visserligen icke fattar direkt och omedelbart såsom sig sjelf, men till hvilka hon sluter från likartade yttringar med sina egna. Och äfven rent inre personliga förhållanden utvecklas till verklighet för henne. I dem ser hon de högre grunderna till sitt eget lif och dermed sitt egentliga och sanna goda. Dessa förhållanden hafva såsom allt inre och andligt ännu högre grad af visshet och

nödvändighet än de persouliga förhållanden, i hvilka menniskan står i det yttre. Det är nemligen blott för den siuliga menniskan, som det yttre är fattligt och visst i motsats mot det förnuftiga och andliga, det eviga och inre, som för henne icke är det; men sedan hon blifvit vänd till det förnuftiga och blifvit af detta fattad, visar sig förhållandet vara annorluuda och motsatt.

Då nu, såsom vi sett, två till arten skilda, individuelt bestämda verkligheter äro gifna för menniskan och begge föremål för hennes förnimmande, så framgår såsom följd, att äfven tvenne slag af objektiva förnimmelser eller kunskaper äro gifna för henne. Kunskap förutsätter nemligen å ena sidan en förmåga eller ett subjekt, som eger kunskapen, men å andra sidan äfven ett föremål eller en verklighet, med afseende på hvilken han är giltig. Skall nu kunskapen vara i egentlig mening fullkomlig, så måste han vara det såväl i subjektiv mening, så att han utgör ett nödvändigt eller apodiktiskt sätt, hvarpå subjektet förnimmer, som ock i objektiv mening, så att han uttrycker ett lika nödvändigt sätt, hvarpå det verkliga är. Såsom sådan är den egentliga kunskapen en nödvändig form, hvari subjektet uppfattar det, som för detsamma är gifvet, eller sitt innehåll eller sina bestämningar. För menniskan äro nu gifna en art af former, i hvilka hon uppfattar tingen, och en annan art af former, i hvilka hon uppfattar förnuftiga väsenden eller personer. Vår närmaste uppgift blifver nu att undersöka, hvilken af de nämnda verkligheterna är den ursprungliga och sanna. Och härvid betrakta vi de begge verkligheterna först med afseende på deras form och sedan med afseende på deras innehåll, ty den sanna verkligheten måste i begge dessa afseenden vara fullkomlig. Men att angifva de begge verkligheternas skilnad med afseende på deras form ärdet8amma som att angifva, huru de begge arter af kunskap, som för menniskan äro gifna, skilja sig från hvarandra eller hvilken af dem, som är fullkomlig, alldenstund kunskap, såsom vi sett, är det verkligas form eller ett nödvändigt sätt, hvarpå det verkliga är. Att åter angifva det verkligas innehåll är att företaga en undersökning om tinget och personen för att se hvilken af dem, som motsvarar begreppet verklighet. Och om det härvid kommer att visa sig, att de förnuftiga vä-sendena eller personerna äro sann verklighet både till form och innehåll, så är denned äfven den praktiska filosofiens föremål, det goda för raenniskan, uppvisadt, alldenstund det, som i teoretiskt alseende eller för vårt förstånd är sann verklighet, tydligen äfven är det högsta goda för vår vilja.

Vi taga nn i betraktande först de olika slagen af former och sedan de begge slagen af verklighet, till hvilka dessa former hänföra sig.

De lägre formerna äro, såsom i allmänhet allt sinligt, hela den sinliga verlden, för subjektet icke fullt vetbara eller begripliga. De hafva visserligen karakteren af klarhet samt af visshet eller apodikti-citet, men dessa bestämningar hafva här endast relativ betydelse. Ingen af dessa former eger genom sig sjeif full klarhet och hänvisar der-igenom på ett annat och högre, som är förutsättning för denna klarhet eller grund i formel bemärkelse. På samma sätt, som vi måste gå utöfver den ändliga verlden för att finna ett genom sig sjelft verkligt eller sjelfständigt, på samma sätt måste vi fortgå till en verklighet, som är höjd öfver allt sinligt, för att finna ett genom sig sjelft visst och begripligt. Vidare är den individuela verklighet, till hvilken dessa former hänföra sig, hos hvilken de äro bestämningar och i hvilken de hafva sin grund i reel bemärkelse, af annat slag än formerna samt desamma motsatt, ty hon hänför sig omedelbart till sinnet, under det dessa former äro omedelbart förståndets bestämningar och dessutom är hon relativ och tillfällig. Men är den verklighet, hvilkens innehåll formerna äro, tillfällig, så hafva äfven dessa strängt taget karakteren af tillfällighet eller endast vilkorlig nödvändighet.

Betrakta vi dessa former äfven från en annan synpunkt, så finna vi hos dem motsägelse och brist. Ty fattade icke hvar och en för sig, såsom vi nu hafva gjort, utan i sitt sammanhang, äro de icke ett motsägelsefritt helt. Det hela måste nemligen hafva enhet, ty i annat fall kan det ej vara subjekt för någon bestämning, icke ens varat, och af samma skäl äfven mångfald. Och vidare måste det till sin inre form vara sådant, att det är enhet i mångfald och fullständig enhet i mångfald, så att mångfalden utan inskränkning är enhetens innehåll. Den verklighet, som icke fullt uppfyller denna fordran, innehåller motsats dels mellan enheten och mångfalden och dels mellan momenten inom mångfalden, hvarigenom det totala sammanhang, som betecknas med ett helt, är upphäfdt. Men ett helt i den angifna meningen är icke den ändliga verldens former. Det fullständiga sammanhanget låter hos dem endast till en del genomföra sig. Ty vi finna hos dessa former brist både med afseende på enheten, som i förhållande till' mångfalden antingen är sekundär eller p&rtiel och äfven med afse-ende på mångfalden, som har form antingen af

logisk koordination eller subordination. Men detta betyder att dessa former äro motsägande. Den brist på sjelfständighet och sammanhang, som tillkommer den ändliga verlden, se vi sålunda äfven tillkomma hennes allmänna tillvarelsesätt.

Men äro dessa former motsägande, så förutsätta de andra former, som äro af annan art och i förhållande till hvilka de framstå såsom ofullkomliga. Det icke fullt klara förutsätter det sjelfklara, det, som icke har fullständigt sammanhang, förutsätter ett strängt helt, efter hvilket det tnätes. Innehölies icke hos menniskan förnimmelser, som vore fullkomliga och med hvilka hon kunde jemföra andra, så kunde hon icke hafva ett medvetande om dessas brist. Redan i tanken sålunda på ofullkomliga förnimmelser och former ligger tanken på fullkomliga, som äro de förras mått. Menniskan har också i sitt medvetande förmer, som äro af annan art än de, hvilka vi nyss betraktat. Dessa äro för det första fullt vetbara, ega genom sig sjelfva full giltighet och visshet, samt äro då äfven i sträng mening inre, under det alla andra i förhållande till dessa blifva ett yttre. Det sinliga förståndet och dess omedelbara bestämningar äro visserligen i förhållande till det sinliga medvetandets lägre bestämningar ett inre, men i förhållande till det förnuftiga medvetandet och dess innehåll får hela sinlig-heten, äfven hennes former, karakteren af ett yttre. Vidare hänföra de sig till en verklighet af samma art och hvilken är absolut nödvändig, de personliga väsendena, och derigenom få dessa former icke såsom de förra hypotetisk utan kategorisk nödvändighet. Till slut ära de ett helt i sträng och egentlig mening. Man finner icke hos dem de motsättningar, som tillhöra det sinligas former. Öfver hufvud gäller om dessa, att de sammanhänga genom generela bestämningar, men utesluta hvarandra genom sina speciela. De äro membra disjuncta eller ingå icke i hvarandras innehåll — utom det att de äfven innehålla motsats mellan det allmänna och det särskilda. Den ursprungliga verklighetens former deremot äro samstämmiga och fullt samstämmiga. De hafva enhet och mångfald och momenten äro närvarande i hvarandra samt i enheten eller det hela och äfvenså det hela i hvarje moment eller hvaije bestämning är det hela sjelft på ett visst sätt betraktadt. De fordringar, som förståndet måste uppställa på ett system i strängaste mening, vinna här sin uppfyllelse. Nagon motsats, vare sig mellan subjektet och bestämningarna eller mellan bestämningarna sjelfva, finnes sålunda icke här.

En omedelbar följd af det nu nämnda är, att den relativa verklighetens former icke hafva någon omedelbar användbarhet på den ab-soluta verkligheten. Detta vore endast ett förnekande af denna verklighets oändlighet och follkomlighet och ett antagande af en ny ändlig och motsägande verklighet jemte den omedelbart gifna, hvilken i sin ordning förutatte och hänvisade på cn verklighet af annan art. Icke heller kunna den absoluta verklighetens former omedelbart göras till former för det ändliga. Detta innebure nemligen ett försök att fatta det gifna såsom motsägelsefritt och fullkomligt och hvilket, om det vore möjligt, gjorde en annan verklighet än den ändliga verlden obe-höflig.

Vi öfvergå nu till de individuela verkligheter, som vi i de an-gifna formerna uppfatta. Tingen visa sig då vara en osann verklighet. Det är förut visadt, att de äro ofullkomliga till sin form. De äro nemligen osjelfständiga eller förutsätta och hänvisa på ett annat, i förhållande till hvilket och genom hvilket de äro. Så t. ex. förutsätta de — utom en verklighet, af hvilken de äro manifestationer — menni-skans ande eller medvetande, som de bestämma och utan hvilket de icke äro. Bestämningen kan icke vara utan sitt subjekt. Dessutom förutsätter hvarje ting äfven andra ting, af hvilka det är begränsadt i oändlighet. Men det, som förutsätter och behöfver ett annat för sin verklighet är osjelfständigt och ofullkomligt. Och icke heller hafva tingen motsägelselöst sammanhang, utan framstå i sitt förhållande till hvarandra med karakteren af uteslutning och motsats. Den brist, som tillkommer de lägre formerna, se vi sålunda tillhöra tingen eller tillkomma den verklighet, till hvilken dessa former hänföra sig.

Betrakta vi nu tingen med afseende på deras innehåll, så äro de såsom materiela sammansatta och förutsätta derför ett annat, ett icke sammansatt eller immateriell, genom hvilket de äro. Tingen äro lunda icke verkliga genom materien, utan genom ett annat, som hon förutsätter. Eller se vi på materiens eller tingens bestämningar, så utgöras de af de sinliga egenskaperna eller qvaliteterna. Men ingen qvalitet är genom sig sjelf verklig, utan angifver endast en form, som något har i relation till ett annat. Icke heller finna vi hos tingen den verklighet, på hvilken deras mångfald hänvisar. En egenskap förutsätter nemligen en verklighet, som har egenskapen; den mångfald af former, som för hvarje ting äro egendomliga, förutsätter ett verkligt eller en enhet, som så

framträder, eller de många bestämningarna förutsätta ett subjekt, men denna verklighet eller detta subjekt är här, eller så länge man icke går utöfver tinget, oåtkomligt. Hvarje moment hos tinget, som antages vara egenskapernas substans, formernas enhet eller bestämningarnas subjekt, är sjelft endast en egenskap, en form eller en bestämning. Vidare äro tingen och deras bestämningarvexlaode och föränderliga. De öfvergå nemligen från en bestämdhet och form till en annan, eller från ett sätt att vara till ett annat. Men detta vill säga, att tingen öfvergå från overklighet i ett afseende till verklighet, eller från icke-vara till vara. Tingen äro sålunda en mot* sägande och osann verklighet.

Granska vi nu deu andra formen af individuel verklighet eller personen, så finna vi honom vara fri från den brist, som tillkommer tinget. Personen eller det sjelfmedvetaude väsendet kan utan motsägelse fattas såsom ett absolut. Det är nemligen i och genom sig sjelft, eller behöfver ej för sin verklighet relationen till ett annat och yttre. Det är så långt ifrån, att personen genom ett sådant förhållande är verklig, att hun tvärtom derigenom eger inskränkning eller minskning i sin verklighet. Personen är vidare icke heller sammansatt och delbar och icke heller underkastad vexling och förgängelse. Sammansatt är han icke, då han är okroppslig, enkel eller andlig och af samma skäl är han icke heller uppkommen och vexlande, ty blott det sammansatta kan vara uppkommet, vexlande och förgängligt Personen eller anden, som är sjelfmedvetet eller förnuftigt väsen, innehålles sålunda icke såsom tingen i rummet och tiden. Rum och tid visa sig tvärtom vara de former, under hvilka tingen äro till för menniskan, eller de sätt, hvarpå hon såsom medveten fattar sitt innehåll, men tillkomma icke den ursprungliga verkligheten sjelf. Hos personen framträder äfven en substantiel enhet, som är subjekt och grund till bestämningarna, nemligen sjelfmedvetandet eller förnuftet. Och om denna sjelfständiga enhet eger menniskan full klarhet och visshet, då hon icke kan betvifla sin egen verklighet och icke heller de högre personliga väsenden, som för denna verklighet förutsättas. Slutligen måste personen tänkas hafva med sig sjelf fullt likartade och sålunda personliga bestämningar, och i och genom dessa är han fullständig verklighet. Och då personen eller de förnuftiga väsendena, såsom vi sett, icke innehållas i rummet och tiden, så finnes icke heller hos dem något, som omöjliggör ett motsägelselöst sammanhang. Vi hafva äfven i de högre kunskaperna funnit sättet, hvarpå de personliga väsendena äro eller deras form, hvilken således är systematisk eller organisk.

Vi återgå nu till tingen för att finna den verklighet, på hvilken de hänvisa. Det är tydligt att tingen, som stå i förhållande till vårt medvetande eller bestämma detsamma, måste vara något i sigsjelfva, oberoende af förhållandet. Allt, som är för en annan, måste först i begreppet vara något i sig sjelft. Hvarje moment hos tinget uttrycker endast hvad en ursprunglig verklighet är i förhållande till ett annat, vårt medvetande, men icke hvad hon är i sig sjelf. Men hvilken ärden verklighet, som i relation till ett ändligt medvetande blifver t. ex. kroppslig, relativ, föränderlig? Tingens egenskaper och kroppsligheten sjelf, som antages vara snbstratet för dessa, men hvilken rätt uppfattad endast är en ny egenskap, angifva endast det sätt eller den form, hvarnnder en verklighet framträder i relation till våra sinnen eller till den varseblifvande anden; men hvad är denna verklighet i sig sjelf? Ett svar på denna fråga finna vi redan, om vi analysera tingen nr de synpnnkterna, att de äro kroppsliga eller en verklighet i rummet, samt föränderliga eller en verklighet i tiden. Den verklighet, som har rummet till sin form, är nemligen sammansatt och förutsätter derför ett enkelt, okroppsligt eller andligt, och den verklighet, som framträder i tiden och hvilken såsom sådan är vexlande och föränderlig, förutsätter ett tidlöst, oföränderligt eller evigt. Väsendet i tingen är således en andlig och evig verklighet. Men dessa bestämnigar äro ännu till en del formela, ty de utsäga icke fnllt, hvilken verklighet, som är andlig och evig eller hvad hon i sig sjelf är. Men i det personliga väsendet och dess ursprungliga bestämningar hafva vi angifvet hvad den andliga och eviga verkligheten är, och sålunda äfven hvad den verklighet är, som är väsendet i tingen eller hvilken de förutsätta; ty är inom ett område personligheten sann verklighet, så är tydligt, att hon inom alla andra områden är detsamma. All verklighet är sålunda till sitt inre väsen personlig och af henne äro tingen i och för oss en företeelse.

Då nu filosofien är vetenskapen om den ursprungliga och sanna verkligheten, och då denna verklighet, enligt hvad vi nu sett, är personliga väsenden, så är tydligt att filosofien handlar om dessa och deras bestämningar. Ty om tingen kan filosofien icke omedelbart handla utan endast medelbart, för så vidt de äro bestämningar hos en ändlig person. Vår uppgift blifver nu att taga en öfversigt af filosofiens föremål , de personliga väsendena.

Derigenom gör man sig närmare bekant med det erfarenhetsområde eller den sfer af verklighet, med hvilken den högsta vetenskapen har att sysselsätta sig.

Personernas allmännaste indelning är, såsom äfven i det populära föreställningssättet erkännes, uti den oändliga personen eller Gud, och de ändliga personerna. Det, som här afses såsom indelningsgrund, är sättet, på hvilket de förnimma sitt sjelfmedvetandes innehåll. Det väsentliga och konstitutiva för ett personligt väsen är sjelfmedvetandet. Hos oss sjelfva fatta vi nemligen sjelfmedvetandet såsom det ursprungliga och omedelbart vissa eller såsom substans och väsen. Men häraf följer, att hvarje personligt väsen, så långt det är personligt, är sjelfmedvetet, och att hvaije inskränkning i sjelfmedvetande är inskränkning i person-lighet. Men sjelfmedvetandet förutsätter ett innehåll eller en ursprung-lig verklighet, hvaraf det är sjeifmedvetande eller som det förnimmer. Denna ursprungliga verklighet fir, enligt hvad vi förut visat, de personliga väsendena, hvilka bestämma hvarandra och utgöra ett enda helt eller system. Att personerna hafva systematiskt eller organiskt sammanhang ligger i deras begrepp och väsen, men följer dessutom deraf, att den sanna kunskapen, såsom visett, är ett system, ty verkligheten måste vara lik kunskapen och tvärtom, alldenstund kunskapen är ett sätt, hvarpå det verkliga är. Hvarje sjelfmedvetet väsen har nu till sitt innehåll sitt eget och alla andra ursprungliga väsenden och har af dem en förnimmelse. Någon olikhet mellan de personliga väsendena med afseende på deras innehåll finnes sålunda icke, då innehållet hos dem är den andliga och eviga verlden i sin helhet, och denna endast är en. De skilja sig endast med afseende på sättet, huru de förnimma och uppfatta detta. Den oändliga personen förnimmer i alla afseenden fullkomligt sitt sjelfmedvetandes innehåll d. ä. sitt eget ursprungliga, lefvande eller sjeifmedvetande väsende och dess med honom fullt homogena och samstämmiga bestämningar. Detta ligger i hans begrepp såsom oändlig eller absolut. Hvad den ursprungliga verkligheten i sig sjelf är, detsamma måste hon alltså vara för det oändligt förnimmande eller absolut förnuftiga väsendet. Det, som är i Guds sjeifmedvetande, vet han och hvad han vet, år han. Vara och veta måste sålunda här falla till ett. Den ursprungliga verkligheten är sålunda Gud och hans till fonn, innehåll och omfattning fullkomliga förnimmelser eller ideer, af hvilka hvar och en är det absoluta väsendet från en sida betraktadt. Men, jemte det att hvarje väsen fir innehåll i Gudomlighetens och hvarje annat väsendes sjeifmedvetande, är det derjemte äfven sjelft subjekt och har då, såsom vi sett, så väl sig sjelft som hvaije annat väsen till sin bestämning.

Det resultat, till hvilket vi kommit, är, att den ändliga verlden, som innefattar en mångfald af sinligt individuela väsenden, hvilka vi med en gemensam beteckning kallat ting, har sin grund i en mångfald af personliga väsenden med förnuftig individualitet. Vidare hafva vi sett, att dessa väsenden i sig sjelfva äro lif och förnuftigt lif utan inskränkning; att de så betraktade bestämma det oändliga väsendet eller innehållas i dess sjeifmedvetande, jemte det de äro subjekt för sig sjelfva och sålunda äro sidor, från hvilka detta väsende kan ses. Den oändlige personen är sålunda det förnuftiga väsende, som har alla andra förnuftiga väsenden till sina fullkomliga förnimmelser eller idéer, och är den fullt organiska enheten i och af dem alla. Och det är med utgångspunkt från det ändliga, som detta resultat låter uppvisa sig.Men till sainma resultat, nemligen att God är en sjelfmedveten enhet i och af fullkomliga förnimmelser, hvilka sjelfva ock äro förnimmande eller personliga väsenden, kommer man äfven, om man utgår från hans eget begrepp. Ty det absolut förnuftiga väsendet, hos hvilket, såsom hoshvarje annat, sjelfmedvetandet är enhet, substans eller väsen, måste, för att vara fullt verkligt, hafva all verklighet i sina bestämningar, alldenstund det, som icke i sig upptager allt, som är verkligt, är abstrakt eller overkligt, och detta jemt så långt, som det saknar bestämningar eller ett annat verkligt såsom sitt innehåll. Men då vidare väsendet enligt sitt begrepp är förnuftig verklighet utan inskränkning, så måste det hafva förnuftiga bestämningar d. ä. förnuftiga väsenden, subjekt eller personer till sina bestämningar. Dessa äro alltså å ena sidan såsom innehåll i ett absolut sjelfmedvetet väsende, dess idéer, men å andra sidan äfven sjelfve subjekt, som förnimma en och samma verklighet, ehuru under olika former. Ja äfven analysen af det absolutas bestämningar gifver samma resultat, ty bestämningen eller det, som är för eller hos sjelfmedvetandet, måste vara verkligt, och såsom verkligt är det för det första t sig d. v. s. en form af verkligheten, lifvet eller sjelfmedvetandet, men för det andra äfven för sig eller bestämmande sig sjelft och såsom sådant subjekt.

Alla andra förnuftiga väsenden utom det högsta, äro ändliga och deras äudlighet ligger deri, att de icke för sig

sjelfva äro hvad de och deras bestämningar äro i sin sanning eller i och för gudomlighetens sjelfmedvetande. Det ändliga och ofullkomliga måste först i begreppet, ehuru icke i tiden, vara verkligt i sig sjelft, ty eljest kan det icke vara för sig, sitt eget förnimmandes innehåll eller sin egen bestämning. Det ändliga är det oändligas relativa inskränkning eller partiela negation. I sin ursprunglighet och sanning är således hvarje ändligt väsende hela det oändliga väsendet, från en viss sida betraktadt, och såsom ändligt eller sjelft subjekt, enhet och grund för bestämningar är det visserligen äfven den ursprungliga verkligheten, men med de negationer, som följa af dess förnimmandes inskränkthet. Men är dess sjelfmedvetande eller förnimmande inskränkt och ofullkomligt, så måste deraf följa, att den förnumna verkligheten för det visar sig eller framstår under en relativt motsatt och annan form, än hon i sig sjelf och i och för Gud har. Detta annorlunda-vara eller detta det ursprungligas relativa motsats är det ändliga väsendets egendomliga fenomen verld, hvilken det, då det blifvit för sig aktuelt, har att såsom material bearbeta och ombilda till vilkor och förutsättning för sitt högre, förnuftiga lif. Enligt hvad vi nu sett har icke den ändliga verl-den sin omedelbara grund i alimagten eller är icke omedelbart irara-bragt af det allsmägtiga väsendet, Gud, utan hennes omedelbara grund så*ora fenomenverld är tvärtom vanmagt, vanmagten hos den ändlige anden att med sitt förnimmande kunna fullt genomtränga sitt innehåll, hvarigenom den verklighet, som i sig sjelf är lif, sjelfmedvetande och förnuft utan motsats, blifver liflös, opersonlig och sinlig.

Men hvilken är orsaken till de ändliga väsendenas ändlighet? Innan man söker lemna ett svar på denna fråga, måste man naturligen först tillse, om och i hvilken mening hon är rimlig och berättigad. Att man kan och bör fråga efter orsaken till det, som är uppkommet, kan icke bestridas. Man kan t. ex. forska efter orsaken till den i rummet konstruerade figuren eller till det i tiden producerade tinget, ty hvad, som i tid och rum är uppkommet, förutsätter ett upphof. Men ändligheten deremot eller anden eller personen såsom ändlig, hvilken icke är uppkommen, icke är i tid och rum eller icke omedelbart faller inom den ändliga verlden, kan icke i samma inening hafva en orsak. Det, som är okroppsligt eller andligt, tidlöst eller evigt, är sin egen orsak eller grund, ehuru det såsom tillika ändligt kan i begreppet vara en följd af högre väsenden och slutligen ett högsta, men hvilken följd dock är lika evig som sina grunder. Vi hafva äfven sett, att hvarje väsen i sin ursprunglighet och sanning eller hvilket är detsamma i och för Gud i intet afseende är ändligt, ty det oändliga kan ej omedelbart hafva ändliga bestämningar. Andligt är det endast såsom sjelft subjekt och derigenom att det icke kan fullständigt uppfatta och genomtränga sitt sjeifmedvetandes innehåll eller sitt ursprungliga väsen och dess bestämningar. Men hvaraf denna inskränkning i sjelfinedvetandet eller denna hämning i lifvet? Att ändligt förnuftiga väsenden finnas, är faktiskt; men hvilken är för oss evidensgrunden till deras ändlighet, eller huru hafva vi att inse det såsom nödvändigt, att dessa väsenden endast ofullkomligt uppfatta sitt sjeifmedvetandes innehåll?

Då ändlighet, såsom vi sett, betyder, att sjelfmedvetandet är inskränkt, så förutsättes en verklighet, som inskränker och hämmar detta. Det inskränkande kunde nu antagas ligga den, att denna verklighet är sjelfmedvetandet motsatt, eller att bon är objekt och såsom sådan motsatt sjelfmedvetandet, som är subjekt. Det inskränkande vore i sådant fall objekt eller ett helt af objekt, som icke kunde genomträngas af subjektet eller vetas. Detta motsäges dock redan af det faktum, att subjektet uppfattar och genomtränger objektet i dess bestämningar och att de sidor af objektet, som subjektet tillegnar sig, blifva med det likartade och sålunda ett inre och andligt. Det är t. ex. icke subjektet, som har att öfverensstämma med det yttre eller objektet för att vara sannt, utan objektet är tvärtom sannt, såvida det öfver-enstämmer eller är identiskt med subjektet och dess bestämningar. Vidare kan subjektet såsom vilja bestämma, beherrska och förändra det yttre till harmoni med sig och de bestämningar hos objektet, som blifva viljans tillhörighet, äro med henne likartade. Viljan är vidare icke god derigenom, att hon öfverensstämmer med eller lefver i det yttre, som är objekt, utan det yttre och objektiva är godt och ändamålsenligt, om det öfverensstämmer med viljan, upptages i henne eller blifver i henne en bestämning. Den konklusion vi häraf draga är, att det yttre och objektiva, som är subjektets material och som således kan blifva delaktigt af dess lif, är ursprungligen sjelft subjekt och att motsättningen inom verkligheten endast är skenbar.

Att det inskränkande icke är objekt framgår äfven deraf, att de så kallade objekten faktiskt äro till för oss, stå i förhållande till vårt medvetande eller bestämma detsamma. Men detta vill säga att de äro dess bestämningar eller

förnimmelser. Anden sammanfattar nemligen många förnimmelser, tilläggande vissa såsom bestämningar till andra, och underordnar dem fattade såsom ett helt för sig under en generel bild samt slutligen under begrepp, hvarigenom de blifva kunskapsföre-mål och deras för subjektet aktuela bestämningar kunskaper. Men denna totalitet af förnimmelser måste innehålla ett verkligt eller vara förnimmelser om ett verkligt. Det verkliga åter, hafva vi sett, är sjelfmedvetet eller personligt väsen, eller hvaije bestämning hos ett subjekt är såsom verklig sjelf subjekt, och eljest kunde hon ej bestämma detsamma. Objekten eller tingen visa således på subjekt, som bestämma menniskan, och i dessa hafva vi att söka grunden till den nämnda inskränkningen. Att tingen till sitt egentliga väsen äro subjekt kan icke bestridas. De stå nemligen i förhållande till menniskans ande. Detta är faktiskt. Men lederna i hvarje förhållande måste enligt förståndets fordringar hafva ett gemensamt och identiskt. Så äfven membra i detta förhållande. Egde hiatus rum mellan vårt medvetande och tingen, så stode dessa båda icke i något förhållande till hvarandra, och de senare kunde följaktligen icke af anden förnimmas eller af honom såsom vilja bestämmas och bearbetas. Det lika och gemensamma mellan menskliga personligheten och tingen är lifvet eller sjelfmedvetandet, som är enkelt. Detta ingår sålunda i hvaije moment af tinget eller af fysiska universum, alldenstund hvarje moment, som står i förhållande till menniskan, skall hafva något med henne gemensamt. Men ingår lifvet i tingen och verlden samt i alla hennes bestämningar, så är hon äfven i sin helhet lif. Det första, som någonting är, är sålunda att det är lif, sjelfmedvetande eller subjekt. Nu kan ingenting genom sig sjelft blifva sin egen motsats. Såkan t. ex. icke det rena ljuset genom sig sjelft blifva mörker eller skymning, men väl kan det i förhållande till ett ofullkomligt seende öga visa sig under en sådan form, ehuru denna form i sådant fall endast tillkommer ögat och är för ljuset sjelft främmande. Så är äfven den yttre verlden till sitt inre väsen lif, och då detta icke genom sig sjelft kan blifva sin motsats, så är det endast i förhållaude till en ofullkomligt förnimmande ande och genom honom eller genom våra sinnen, som det lefvande framstår såsom liflöst, det okroppsliga såsom kroppsligt, det i sig sjelft eviga såsom föränderligt. Detta är sålunda en form, som den ursprungliga verkligheten har i förhållande till men-niskan, eller är ett ofullkomligt sätt, hvarpå hon afmenniskan förnim-mes. Men denna form tillkommer icke verkligheten sjelf ocb omedelbart icke heller Gud, som absolut förnimmer henne. Tingen visa sålunda på subjekt, och i dessa måste följaktligen ändligheten, förnim-maudets ofullkomlighet, vinna sin förklaring. Men hur kunna subjekt, en rent andlig verklighet, inskränka hvarandra? De utgöra ett enda helt, hvars organiska och totala enhet är gudomligheten, som har de andra subjekten till sina positiva bestämningar, till sina förnimmelser, tankar eller idéer och förnimmer dessa väsenden så, som de i sin ursprunglighet äro, på grund deraf, att de äro hans positiva innehåll; ty ingen grund kan tänkas eller angifvas, hvarför icke ett väsen skulle kunna med sitt sjeifmedvetande fullt genomtränga de väsenden, af hvilka det är positivt bestämdt. Ett fullt organiskt väsen måste hafva full magt öfver sina egna lemmar; ett sjelfmedvetet väsen måste förnimma sitt positiva innehåll så, som detta i sig sjelft är. Det absoluta väsendet är sålunda allt igenom sjelfbestämdt och derigenOm oändligt. Men hvarje annat väsen deremot är å ena sidan sjelfbestämdt, men å den andra äfven bestämdt af andra och högre väsenden, som äro dess negativa bestämningar. Och då det nu icke kan förnimma sig sjelft utan att fatta sig i alla de högre väsendena och således äfveu af dem bestämmas, så blifva dessa en rik verklighet, en rik mångfald, som den sjeifmedvetande enheten icke här magt att genomtränga. Och då verkligheten är systematisk eller organisk, så blifver äfveu det positiva innehållet härigenom fördunkladt, en för subjektet ogenomtränglig motsats, som är kroppslig, vexlande, liflös och oorganisk. Men då äfven dessa väsenden äro subjektets innehåll och i sig sjelfva äro lif, så blifva de för subjektet principer till dess utveckling. Graden af äcdlighet bestämmes nu af den ordning, i hvilken väsendena förekomma i ett helt, eller deraf, huruvida de hafva flera väsenden till sina negativa bestämningar och färre till sina positiva, i hvilket fall de måste hafva ett mindre mått af perceptionskraft, eller tvärtom, i hvilket fall dehafva ett högre. Klarheten kommer sålunda från väsendets egen ande, dunkelheten från de högre väsenden, af hvilka det är bestämdt och i hvilka det sjelft ingår såsom positiv bestämning.

Med ändliga personer förstå vi alltså de personliga väsenden, hvilka på ofullkomligt sätt förnimma sitt medvetandes ursprungliga innehåll. Vi gå nu att taga en öfversigt af de ändliga personerna. Men det ftr genom logiska divisioner, som vetenskapen tager öfversigter af sitt föremål. De ändliga personerna äro dels moraliska eller samhällen och dels fysiska eller menskliga individer. De moraliska personerna äro ur teoretisk synpunkt

betraktade de förnuftiga enheter, som förutsättas såsom grunder för de olika former af empirisk individualitet, som hos menniskorna äro gifna. Så t. ex. förutsättes en personlig grund för den sinliga könsbestämdheten, och detta väsen är en organisk enhet af menniskor; andra väsenden förutsättas 6åsom grunder för empiriskt, eller i vår verld, gifna slägter, anlag, nationaliteter, folkstammar, folk-racer och slutligen menniskoslägtet, och dessa äro organiska enheter af lägre moraliska personligheter och menniskor. Men betrakta vi dessa väsenden icke ur teoretisk synpunkt utan ur praktisk, d. v. s. såsom lagar och ändamål för var fria verksamhet eller såsom principer i våra viljor för en högre organisation inom ett material, som för hvarje sådant väsen är egendomligt, så kalla vi dem samhällen. Ur denna synpunkt betrakta vi dem äfven här vid vår indelning af de ändliga personerna, emedan vårt ändamål är att leda oss till föremålen för praktisk filosofi. Och när vi nu indela de ändliga personerna uti raen-niskor och samhällen, så är indelningsgrunden arten eller beskaffenheten af deras organ. Med organ förstå vi de lefvande krafter, i och genom hvilka lefvande väsenden framträda och verka. Det är väsentligt för ett ändligt personligt väsen att hafva organ, men detta väsentliga kännetecken är ännu obestämdt och kan närmare bestämmas. Dessa organ kunna antingen vara sinliga krafter eller ock förnuftiga viljor. Moraliska personer eller samhällen äro de ändliga personer, som framträda och verka i vår verld genom förnuftiga viljor såsom sina organ, under det fysiska personer verka genom sinliga krafter. Men-niskan är sålunda såsom fysisk person omedelbart en organisk enhet af sinlighet och förnuft och kominer alltså till aktualitet i vår verld samt till högre utveckling inom henne genom sinliga krafters samverkan. Men samhället deremot är omedelbart en organisk och personlig enhet af förnuftiga viljor eller andra personliga väsenden, antingen af menniskor eller ock af dessa och lägre moraliska personligheter. Såsom sådant är samhället de förnuftiga viljornas innehåll, liksom omvändt äfven de innehållas i detta, och kommer till aktualitet i och för oaseller vinner sitt inträde i vår verld samt sin högre utveckling inom henne genom de förnnftiga viljornas samverkan. Samhället, som ursprungligen lefver i menniskan eller bestämmer hennes förnuftiga ande, kan visserligen vinna en viss grad af aktualitet i och för menniskorna, medan de ännu framstå såsom blott instinkt eller kännande, ty samhället innehålles i deras instinkter och känslor och är verksamt för att gifva en viss form och ledning åt deras lif; men sin egentliga tillkomst till oss vinner dock samhället endast för så vidt menniskornas förnuftiga viljor rikta sig på samhällets väsen, omfatta detsamma och bidraga till dess upprättande i vår verld. Ofverhufvud måste det gälla, att företeelsen eller det sinliga får en viss form och modifikation genom det förnuftigas eller väsendets närvaro och verksamhet i detsamma, och på samma sätt får men niskans lif och hennes krafter en viss form och riktning, oberoende af viljan, deraf att de högre väsendena bestämma henne och hos henne äro verksamma. En följd häraf år äfven, att hon såväl praktiskt som teoretiskt utvecklar sig till en viss grad med naturnödvändighet, ty grunden till denna utveckling är de högre väsenden, som innehållas i henne. Och äfven då viljan inträdt blifver hennes frihet, om icke positivt bestämd, åtminstone begränsad af dessa väsenden, såsom i allmänhet äfven af det högre lif, som blifvit aktuelt inom slägtet.

De moraliska personligheterna åter eller samhällena äro dels privata och dels publika, då vi afse arten af de material, hvilka de genom sin verksamhet bestämma. De högre väsendena och sålunda äfven samhällena äro verksamma i förhållande till menniskan. Men det verksamma väsendet måste äfven stå i förhållande till ett objekt eller material, hvarpå det verkar, eller som det med sin verksamhet förändrar, beberskar och ordnar, och utan ett sådant yttre eller material är en verksamhet icke tänkbar. Detta material måste, så vida det af väsendet skall kunna bestämmas, på något sätt, omedelbart eller medelbart, vara innehåll hos väsendet och vidåre potentielt, bildbart eller bestämbart. Privat är nu samhället, om det till sitt material har dev sinliga krafter, som omedelbart bestämma dess fysiska medlemmar, men publikt, om materialet är de aktuelt personliga väsenden, moraliska eller fysiska, soro lefva i detsamma, och hvilka vid realisationen af sina specifika ändamål träda i yttre förhållanden till hvarandra. De förra förverkliga eller hafva till ändamål sedligheten, det sinligas bestämmande till organ eller till medel för förnuftet, och detta i större omfattning än som år möjligt för den enskilda menniskan för sig betraktad. De senare deremot verka för juridiska rätten eller bestämma och upprätthålla de yttre förhållandena mellan sina aktuela medlemmar.För begge är såsom för den enskilda mennisk&n det allmänna ändamålet de personliga väsendenas aktualitet i och för oss och i vår verld.

Vi hafva na sett hvilka de väsenden äro, med hvilka filosofien i allmänhet sysselsätter sig. Men innan vi gå vidare vilja vi angifva bevisen eller grunderna för dessa väsendens verklighet. Och då det sedermera kommer att visa sig, att dessa personliga väsenden äfven äro det goda, om hvilket praktiska filosofien handlar, så hafva vi dermed jemväl uppvisat dess verklighet. Att menniskan dr, har hvar och en omedelbart gifvet i sin egen inre erfarenhet, såsom vi sett; och att den oändlige personen dr, framgår också ur hvars och ens eget inre lif, men följer dessutom deraf, att det ändliga förutsätter det oändliga såsom sin grund eller att de ändliga personerna åro endast under den förutsättning, att den oändlige personen dr. I vår erfarenhet äro gifna organiska eller lefvande och sjelfmedvetande väsenden, som äro ofullkomliga, men redan medvetandet af deras ofullkomlighet förutsätter, enligt hvad vi förut framhållit, ytterst det i alla afseendeu fullkomliga väsendet, i förhållande till hvilket dessa framstå såsom ändliga och ofullkomliga. Eller med andra ord, det ändliga väsendet är ändligt derigenom, att det ofullkomligt förnimmer. Men hvad förnimmer det ofullkomligt? Tydligen det fullkomliga, d. v. s. Gud och de ideela väsenden, hvilka i honom hafva sitt sjelfständiga lif. Gud är sålunda verklig samt förutsättningen för vår ändlighet. Vi vilja derför här inskränka oss endast till de ändligt personliga väsenden, vi kalla samhällen, alldenstund dessas verklighet icke lika omedelbart inses och erkännes.

Vi hålla oss till erfarenheten och till det, som i henne är gifvet, ty allt vetenskapligt arbete har att angifva grnnderna till detta. Men för menniskan, som är ett sinligt förnuftigt väsen, äro två erfarenhetsområden gifna, den yttre eller sinliga erfarenheten och den inre, andliga eller förnuftiga. Då man vill uppvisa samhällenas personlighet, har man att hålla sig till dessa erfarenhetsgebit, ty utom sin sinlig-hets och sitt förnufts, vare sig möjliga eller verkliga, innehåll kan menniskan icke gå. Kunskapen om personliga väsenden vinnes väl egentligen ur menniskans förnuftiga erfarenhet, men äfven genom den sinliga erfarenheten kan en sådan kunskap väckas till aktualitet, ehuru han såsom utvecklad har sitt subjekt i menniskan såsom förnuftig och icke såsom sinlig. Och från hvilken erfarenhet som helst utgångspunkten tages, äro bevisen för samhällenas personliga existens dels teoretiska och dels praktiska. Öfverallt utgå vi här från det, som är faktiskt gifvet, och uppsöka och angifva den grund, som detta faktum förutsätter. Det omedelbart gifna eller det, som omedelbart eger fak tid tet

2kan icke egentligen bevisas atan endast till sin verklighet konstateras, så att man undgår att antaga något vara faktiskt, som icke är det. De teoretiska fakta, som den yttre erfarenheten innehåller, och hvilka hänvisa på högre förnuftiga väsenden såsom förklaringsgrunder, äro de olika former af sinlig bestämdhet, som hos menniskorna framträda och som för en mångfald af dem äro gemensamma. Af vår föregående framställning framgår, att den ändliga verlden fattad såsom ett enda helt är en företeelse i och för oss af den oändlige personen eller Gud, och denna verld är sålunda det fenomen, från hvilket vi leda oss till det ursprungliga väsendet. Nu gäller väl i allmänhet, att man icke i öf-rigt kan angifva hvilket särskildt väsen, som ligger till grund för de särskilda sinliga moment, som hos oss äro gifna, ehuru det är tydligt att en sådan grund förutsättes, men de sinliga moment, från hvilka vi här utgå, hänvisa dock, såsom vi skola finna, på särskilda förnuf* tiga väsenden, som bestämma menniskan. Likväl är det i förening med de öfriga fakta och bevisen, som detta erhåller sin styrka eller till sin giltighet inses, ty utom dem skulle menniskan genom dessa gemensamma sinliga moment väl väckas till tanken på ett helt, men ett fysiskt och sinligt eller en naturorganism och utöfver ett sådant helt skulle hon då icke höja sig.

De olika former eller species af sinliga egenskaper, på hvilka vi här syftat, äro för det första könsbestamdheten. Dessa bestämningar eller krafter äro följder eller fenomen i och för oss af ett personligt väsen, i hvilket mannen och qvinnan ingå såsom lemmar. En kraft, som betyder en princip för verkningar, är nemligen fenomenet i och för oss af en magt. Kraften måste tänkas vara sjelfständig eller en prin-cipiel verklighet och såsom sådan sin egen grund, samt vidare organisk, så att hon i sig sjelf har det, genom hvilket hon är verklig. Men detta vill säga, att hon är en magt, en sjelfständig enhet i och af sjelfständiga bestämningar, som hon beherskar. En magt åter är fenomenet af ett personligt väsen. Vi kalla nemligen ett personligt väsen en magt, när vi i abstraktionen ej fasta oss dervid, att det är sjelfmedvetet, utan endast betrakta det såsom förnummet eller såsom bestämmande vårt medvetande. Könskraften är sålunda närmast fenomenet af en magt, men ytterst af ett personligt väsen, som bestämmer mannens och qvinnans medvetande och har dem till sina lemmar eller är deras organiska enhet. Detta

högre väsende måste nemligen vara en organisk enhet af de väsenden, inom hvilkas sinlighet dess fenomen framträder. Det är således ett och samma förnuftiga väsen, som är grunden till de likartade krafterna hos dem båda, ehuru detta väsen såsom framträdande />ch yttrande sig i deras sinlighet tager en olika form hos dem båda.En annan form är slägtbestämdheter. De menniskor, om hvilka vi säga, att de höra till samma slägt, hafva en egendomlig sinlig bestämdhet, en empirisk individualitet, så väl fysiskt som psykiskt skönjbar, som är uttrycket i det siuliga af ett förnuft, som hos dem framträder och håller dem till ett helt. Denna kroppsliga och andliga likhet, som är för de menniskor, hvilka höra till samma slägt, gemensam och väsentlig, kan endast i ett individuelt förnuftigt väsen, som bestämmer dem alla, vinna sin förklaring. I de egendomliga slägt-drag, som för en mångfald af menniskor äro gemensamma, se vi således verkningarna af ett högre personligt lif, till hvilket dessa menniskor förhålla sig såsom lemmarna till sin organism. Detta högre väsen är äfven grunden till den naturliga och ofria sympathi, som förefinnes mellan menniskorna inom slägten. I denna tendens till sammanslutning, i denna öfverensstämmelse och slägtkärlek se vi ingenting tillfälligt utan yttringarna af ett högre väsen, som i dem innehålles och som under denna form har sitt aktuela lif uti dem. Vi hafva nu äfven här nämnt fakta, som behöfva sin grund, och hvarje grund i egentlig mening är ett personligt väsen. Grunden måste nemligen vara eu sjelfständig verklighet, ett andligt och evigt, ty eljest förutsätter han sjelf ett annat. Men det sjelfständiga och ursprungliga, hafva vi sett, är personligt väsen.

Vidare hafva vi olika slag af anlag, som äro gemensamma för fiere väsenden. Anlagen äro krafter till verksamhet, krafter, som äro outvecklade, men ega möjligheten af utveckling. Dessa anlag äro verkade i oss af personliga väsenden eller hänvisa på ett sådant väsen, som är den organiska enheten eller den andliga gemensamheten hos de menniskor, i hvilka de innehållas. De äro den form, hvarunder i det sinliga personliga väsenden för oss framträda, och tecken till, att de väsenden, hos hvilka de under likartad form finnas, höra till ett helt eller ingå såsom lemmar i en förnuftig organism. Äfven de likartade anlagen äro nu faktiskt gifna former af sinlig bestämdhet, hvilka hänvisa på särskilda förnuftiga väsenden, i hvilka de hafva sin grund och för hvilkas aktualitet i och för oss de äro bestämde att verka. Derför eger också menniskan förbindelse att taga kännedom om sina anlag och att öfvervägande utveckla eller kultivera dem, som mer distinkt framträda, och detta såsom medlem i och organ för samhället.

Härefter komma vi till de teoretiska enheter, som kallas nationer eller nationaliteter. Med nationalitet beteckna vi en på särskildt sätt framträdande natursida, som är gemensam för de menniskor, som bo inom samma grannskap eller på samma landområde, eller dermed betecknas gemensamhet i språk, seder och bruk, härkomst och utveckling, lynne och temperament, eller en viss egendomlig andlig och kroppslig bestämdhet hos menniskorna. Men nationaliteten i denna betydelse hänvisar på och förutsätter ett högre personligt väsen, som bestämmer dessa menniskor och af hvilket hon hos dem är ett uttryck eller en företeelse. Och ordet nationalitet, som närmast betecknar den angifna natursidan eller fenomenet, begagna vi äfven för att beteckna det personliga väsende, som hon förutsätter såsom sin grund och som är den organiska enheten af de väsenden, hos hvilka naturbestämdheten är skönjbar. Då nu nationaliteten framträder under många väsentligen olika former, så är tydligt, att hvarje sådan form förutsätter ett sär-skildt förnuftigt väsen, som för henne ligger till grund och genom hvilket hon vinner sin förklaring. Så t. ex. framträder nationaliteten under mångfaldiga former inom hela slägtet, former, hvilka jernte de olika landområdena äro grunden till menniskoslägtets indelning i olika folk. Och äfven inom ett folk specificerar sig den nationela egendomligheten i olika former, hvilka jernte de särskilda grannskapen afses, när vi indela ett visst folk i provinser och landskap eller i olika kommuner, hvilka derför rätteligen kunna sägas vara nationer eller folk i mindre omfattning, ty dess medlemmar hafva sitt särskilda språk, sin dialekt, sina egendomliga seder och bruk, äfven som en särskild kroppslig gestalt eller konstitution och naturel. Och dessa olika nationaliteter genomgå hvar och en sin särskilda utveckling, hos hvilken vi kunna skönja ett konstant förlopp och hvilken derför förutsätter ett personligt väsen, som är hennes innehåll och kontinuitet. Denna teoretiska eller ofria utveckling måste återföras till ett väsen, som är grunden, från hvilken hon utgår, lagen, af hvilken hon ledes, och ändamålet, till hvilket hon tenderar. Och till detta väsen eller till denna personliga enhet förhålla sig, jernte hela utvecklingen, äfven de angifna sinliga bestämningarna, den nationela egendomligheten,

såsom följderna till sin grund eller verkningarna till sin orsak. Under dessa bestämningar eller såsom deras substantiela innehåll se vi en lefvande och personlig ande, kommunal- eller folkanden, som sätter sin prägel, sin individualitet på sina lemmar. Ett folks språk t. ex. och de särskilda former, under hvilka det framträder inom vissa afdelningar af folket, förutsätta en gemensam sjelfmedveten ande, som lefver hos menniskorna eller perdurerar hos generationerna och som hos dera gifvit sig ett för dem gemensamt uttryck. Derför är det äfven jemte hela deo nationela egendomligheten kännetecknet på ett folk och det underlag, som håller menniskornas andliga gemensamhet för dem lefvande och aktuel, äfven-som det material, i och genom hvilket hon vinner sin högre utveckling.Slutligen hafva vi folkstammen, racen och slägtet. Åfven med dessa uttryck betecknas närmast olika former af empirisk individualitet, men egentligen förstår man dermed de förnuftiga väsenden, som för dessa former ligga till grund. Orden beteckna nemligen först det lägre, sinliga och omedelbart skönjbara, men sedan vid högre utveckling och reflexion medvetandet inträdt äfven om det förnuftiga och högre, som är det sinligas sanna innehåll, så användas samma uttryck för att slutligen äfven beteckna detta, och härmed erhålla de sin egentliga och högsta betydelse. Folkstammen betecknar närmast en med nationaliteten likartad form af sin lig och ofri bestämdhet, som är skönjbar hos ett helt af menniskor, så vida hon under sig har andra beslägtade former, hvilka äro, för att så säga, hennes eller folkstammens grenar. Och, såsom faktiskt finnas flere specifikt bestämda folkstammar med hvar sin empiriska individualitet, som förutsätter ett förnuftigt individuum d. ä. ett förnuftigt väsen såsom sin grund, så hafva ock flere af dem en sinlig likhet, en egendomlig bestämdhet, hvari-genoro de äro skilda från andra, som ock hafva en gemensam form och i hvilken vi se verkningarna af ett helt, ett personligt väsen, racen, i hvilket folkstammarna ingå. Och slutligen uppgå racerna i ett helt, slägtet, hvilket är det högsta af oss kända ändligt personliga väsen. I slägtet hafva de lägre väsendena sitt lif och sin organiska enhet och hur mycket än dess lemmar såsom sinligt bestämda må för oss uppkomma, vexla och försvinna, så är dock denna deras andliga och reela enhet en och oföränderlig, samt det perdurerande uti dem. Ty såsom hos menniskan hennes andliga väsen är ett och detsamma, under det hennes fysiska lemmar ständigt vexla och förändras, så äfven här.

Se vi nu på förhållandet mellan de olika sinliga former, från hvilka vi utgått, så finna vi, att, ehuru de särskilda individerna under hvarje form framstå såsom koordinerade, de olika slagen af former likväl äro subordinerade under hvsrandra undan för undan och alla un-der den högsta, hvartill grunden är att söka i det fullt organiska sammanhanget hos de förnuftiga väsenden, af hvilka de äro en företeelse i och för vårt medvetande. Dessa väsenden äro sålunda hvarandras bestämningar och de lägre positiva bestämningar till de högre och alla till det högsta. Analogt med detta förhållande är det förhållande, som är skönjbart äfven inom naturen och bland dess varelser. Individerna äro der slutna tillsammans till vissa arter, arterna till slägten och dessa åter till allt högre och slutligen till hela riken. Häri uppenbarar sig för oss det under det sinliga liggande väsendets organiskhet, ty grunden för detta förhållande är, att den andliga och förnuftigaverlden, af hvilken den naturliga och sinliga är företeelse i och för oss, utgöres af mångfaldiga väsenden, som ingå i hvarandra såsom högre och lägre.

Härefter gå vi till det andra faktum, som är gifvet i vår yttre erfarenhet och som i motsats till det anförda är af praktisk natur. Detta är olika former eller species af fri och förnuftig verksamhet. Men all sådan verksamhet måste utgå från ett förnuftigt väsen såsom sin princip eller grund, ledas af ett sådant väsen såsom sin lag och äfven syfta på samma väsen såsom sitt ändamål, hvilket är det nämnda väsendets fullständiga aktualitet i och för oss. Men innan vi öfvergå till dessa speciela former af fri verksamhet, vilja vi först betrakta den enskilda menniskan. Redan om vi betrakta henne sådan hon i den yttre erfarenheten för oss framstår, så finna vi hos henne praktiska funktioner eller en fri verksamhet, hvilken har sitt närmaste subjekt i hennes sinliga vilja och sitt material i hennes sinliga innehåll, men hvilka såsom förnuftiga och nödvändiga måste hafva sin grund, sin lag och sitt ändamål i ett högre och förnuftigt hos henne. Från de i en viss ordning konstant framträdande funktionerna sluta vi här till ett osin-ligt väsen, den förnuftiga viljan, som är den kraft, från hvilken de utgå, den lag, af hvilken de regleras, och äfven det ändamål, hvilket menniskan åsyftar att genom dem höja till aktualitet för sig; eller från organet, den sinliga viljan, sluta vi till väsendet eller till det hela, af hvilket detta organ bestämmes. På samma sätt förfar man nu, när man vill uppvisa högre väsenden, samhällen. Ty redan genom

sinnena och varseblifningen såsom utgångspunkt leder man sig till olika former af fri verksamhet, hvilka icke hafva sin grund i men-niskans väsen utan i högre väsenden, som bestämma henne. I menniskan har denna verksamhet icke sin grund, ty hon innebär att flere viljor harmoniskt samverka på ett för dem gifvet gemensamt innehåll, och de måste derför vara bestämda af ett och samma högre förnuftiga väsen, som är grund, lag och ändamål för denna deras verksamhet. Från verksamheten eller funktionerna sluta vi alltså till ett väsen, hvars funktioner dessa viljor utföra eller från organen sluta vi till det hela, af hvilket de bestämmas. Det är nemligen nödvändigt för menniskan, att, när hon ser viljor eller väsenden, som samstämmigt, harmoniskt och konstant samverka, sluta till en öfver dem stående förnuftig vilja eller ett förnuftigt väsen, som leder och styr dessa viljor, och som ytterst är principen för den ordning, som de i ett för dem gemensamt material införa. Ty principen för all högre ordning i menniskans lif och i den sinliga verlden är endast de högre väsenden, i hvilka vi lefva, emedan det sinliga åt sig sjelft lemnadt är vanmägtigt att införaen sådan ordning utan i stället är en lifvet och verlden desorganiserande magt.

Den form af verksamhet, vid hvilken vi först fästa oss, är den, som inom äktenskapet och familjen utöfvas af makarnes viljor. Denna verksamhet förutsätter ett öfver makarne stående personligt väsen eller en förnuftig vilja, som är hennes motiv eller bestämningsgrund. Man inser nemligen, att de husfaderliga och husmoderliga funktionerna, som äro en rik mångfald, icke äro allmänt menskliga funktioner eller icke tillkomma någon såsom blott menniska. Det är endast såsom organ för samhället, äktenskapet och familjen, som makarna ega att utöfva dessa funktioner. Den verksamhet, som vi nu i det yttre skönja eller i ett material, som är yttre och sinligt, är detta väsendes egen verksamhet uti och genom sina organ — på samma sätt som hos menniskan anden lefver och verkar uti och genom sina fysiska lemmar. Men kan samhället, här äktenskapet och familjen, vara ursprunglig grund och subjekt för förnuftig och fri verksamhet, så är det ett personligt väsen, ehuru ett sådant, som icke omedelbart utan endast uti och genom förnuftiga viljor framträder och verkar uti vår verld. Sålunda hafva de väsenden, som i samhället fritt samverka, i sitt medvetande och i sina viljor en moralisk eller för oss rent andlig personlighet, hvars vilja de utföra. Under olika grader af aktualitet framträder detta väsende hos sina lemmar; under en form lefver det hos den ene, under en annan form hos den andre af dem, men anden är dock en, som sammanhåller och beherskar dem alla.

Vidare hafva vi de privata korporationernas eller ståndens verksamhet, den kommunala verksamheten och den verksamhet, som utöfvas af folket såsom ett helt. Afse vi först folket, så är det material, hvari dess verksamhet framträder, för det första hela det landområde, på hvilket dess fysiska medlemmar bo, ty det har att tillegna sig och bearbeta de krafter, som detsamma innesluter, så att de lemna de för folkets högre andliga och förnuftiga lif nödiga medlen. Vidare utgöres folkets material af de fysiska medlemmarnes egendomliga kroppskrafter jemte deras på ett egendomligt sätt modifierade anlag eller själskrafter. Dessa kroppens och själens krafter måste nu ordnas och bestämmas så, att de verka såsom organ för förnuftets eller särskildt folkandens aktualitet. Vi se här många viljor, som konstant och harmoniskt samverka med afseende på ett för dem gemensamt sinligt innehåll, och från den verksamhet, som i detta innehåll eller material faktiskt framträder, sluta vi till ett förnuft, som är hennes motiv. All fri verksamhet, som är konstant samt moraliskt nödvändig och behöflig, måste med andra ord uttryckt gå ut på att för-verkliga det sant goda för roenniskan. Men är hon sjelf personlig, så kan hon ej sätta något annat såsom det goda för sig än personliga väsenden, sitt eget och de högre väsenden, i hvilka detta innehålles. Det opersonliga kan endast vara medel och vilkor för det goda i sann mening, men icke detta sjelft. Från den i det yttre materialet framträdande verksamheten sluta vi nu till förnuftiga väsenden, som äro det goda, af hvilket menniskan genom verksamheten åsyftar att blifva delaktig. Från den verksamhet, som är enskild eller specifik för en menniska och hvilkens material äro de sinliga krafter, som endast tillhöra henne, sluta vi till det goda, hvartill menniskans eget väsen är grund; men från den samfälda verksamheten, hvilkens material äro de sinliga moment eller krafter, som tillkomma alla de viljor, som verka, leda vi oss till det goda, hvartill det privata samhället är grund.

Vi hade vidare nämnt den kommunala verksamheten. Denna verksamhet har ett material, som är likartadt med folkets, ehuru till omfattning inskränktare. Afven här är materialet sålunda ett visst landområde, inom hvilket de

lokala förhållandena ordnas och som formas och bearbetas med afseende på ett högre, och vidare en för de fysiska raedlemmarne egendomlig natursida, som är en särskild modifikation af den nationela egendomligheten. Och liksom folkets ändamål är andlig och materiel kultur, på samma sätt verka kommunerna för samma intressen, ehuru inom ett inskränktare gebit. Kommunerna äro sålunda med folket både med afseende på verksamhetssfer och ändamål fullt likartade organisationer och derigenom skilda från stånden, hos hvilka denna homogenitet med folket icke finnes. Och det bevis, vi här framhålla för de angifna väsendenas verklighet, äro olika, i det yttre framträdande system af funktioner, hvilka med nödvändighet förutsätta dessa väsenden såsom sina grunder, lagar och ändamål.

Slutligen hafva vi ståndsverksamheten, de privata korporationernas. Privat korporation motsätta vi den publika korporationen eller det publika ståndet. Korporation i allmänhet är ett samhälle, som har till material en viss art af naturliga anlag, och indelas i privat och publik, hvarvid indelningsgrunden är de olika arter af anlag, som äro material. Anlagen sönderfalla nemligen i två arter, anlag till sedlig eller privat verksamhet samt anlag till offentlig eller publik. De privata korporationerna äro de korporationer, som hafva till material anlag till sedlig verksamhet eller anlag till verksamhet för momenten i folkets ändamål, men den publika korporationen har till material anlag till offentlig verksamhet och sammanfaller, fattad såsom samhälle, med staten, ty detta samhälles omedelbara uppgift är att utveckla de rättsliga anlagen hos sina medlemmar. Afveq i de nu nämndaformerna af fri verksamhet, som hafva afseende på de likartade anlagen, se vi en hänvisning på högre förnuftiga väsenden eller samhällen.

De former af fri verksamhet eller de species af funktioner, vi här framhållit, äro privata eller sedliga, ty de hafva afseende på ett sin-ligt material och gå ut på dess ombildning till organ eller medel för förnuftet. Men det gifves äfven en form af verksamhet, som är offentlig eller publik, ty hon har icke omedelbart afseende på de förnuftiga viljornas sinliga innehåll utan på de förnuftiga viljorna sjelfva, såväl menniskors som lägre samhällens, såvida de höra till ett helt och inom detta stå i yttre förhållanden till hvarandra, och denna verksamhet förutsätter såsom sin grund högre personliga väsenden, de publika samhällena. Hela den verksamhet, som afser att bestämma och upprätthålla de juridiska rättsgränserna eller de sferer i det yttre, inom hvilka de aktuela personerna hafva att verka sjelfständigt, fritt och ostördt af andra, den juridiska lagstiftningens funktioner och den hand-hafvande verksamheten — åklagande, dömande, verkställande och straffande — dessa funktioner tillkomma ingen såsom blott menniska och då tydligen icke heller en förening eller summa af menniskor, ty det, som icke tillkommer någon enskild af de hopsummerade, kan icke tillkomma summan; icke heller tillkomma de något privat samhälle, ty vi hafva sett, att från dem utgår en verksamhet af annan art och alltså förutsätta de högre väsenden, i hvilka de hafva sin grund och sitt ursprungliga subjekt, — eller med andra ord, äfven genom dessa funktioner förverkligas en form af det förnuftigt goda, nemligen rätten, och hvar och e.n af dessa funktioner äro det rättsligt godas eller rättssamhällets egen aktualitet i vår verld och i det material, i hvil-ket de framträda och blifva för den yttre betraktelsen skönjbara.

De fakta, från hvilka vi hittills utgått vid uppvisandet af de moraliska personligheterna, äro den yttre erfarenhetens. Men det är redan framhållet, att vi äfven hafva andra, som falla inom den inre eller förnuftiga erfarenheten. Och äfven af dessa är det ena teoretiskt och det andra praktiskt. Det förra faktum äro de förnuftiga förnimmelser, hvilka förutsätta högre förnuftiga väsenden, af hvilka de i oss äro verkade. Sjelfmedvetandets bestämningar eller former äro förnimmelser. Eller det, som är hos ett sjelfmedvetande, från detsamma urskiljes och genom hvilket detta är hvad det är, är förnimmelse. Men-niskans förnimmelser äro hennes teoretiska andes bestämningar, funktioner eller yttringar och hafva sålunda sitt subjekt i personen eller anden. Psykologiska materialismen har visserligen sökt förklara förnimmelserna såsom bestämningar hos kroppen eller materien, men detta innebär motsägelse. En förnimmelse är en andlig bestämning—; menhur kan det icke-andliga eller kroppsliga hafva andliga bestämningar? Bestämningen och hennes subjekt stå här i absolut strid med hvarandra. De hafva intet med hvarandra gemensamt, så att vilkoret for ett förhållande dem emellan icke finnes. En förnimmelse är annorlunda uttryckt en uppfattning, men hur kan det kroppsliga, en ickeuppfattande verklighet, hafva en uppfattning? Det kroppsliga visar sig dessutom vid närmare undersökning stå i fullkomlig motsägelse

och strid med begreppet verklighet. Detta vill med andra ord säga, att det kroppsliga, så långt det är kroppsligt, är overkligt och endast i och genom ett annat, det enkla eller andliga, som det förutsätter, är det verkligt. Och vidare, hade förnimmelsen sin grund i det kroppsliga, så vore hon sjelf kroppslig, ty grund och följd, orsak och verkning äro for tanken och då också i verkligheten likartade. Men antagandet, att förnimmelserna äro kroppsliga, strider bland annat mot erfarenheten. Ty menniskan tilltager eller aftager icke i volym, blifver icke mer eller mindre utsträckt, ökas eller minskas icke i vigt, derigenom att hon har eller saknar en förnimmelse. Genom mekanisk och kemisk rörelse eller kausalitet är då icke heller förnimmelsen förklarlig utan endast ur anden sjelf, som förnimmer. Den mekaniska och kemiska förändringen, som faller inom kroppen, kan blott vara ett lägre, som går förut, och är vilkor för förnimmelsens aktualitet hos anden, men kan icke vara hennes grund. En annan åsigt, spiritualismen, har sökt fatta förnimmelserna, såsom äfven de praktiska funktionerna, såsom bestämningar hos en själssubstans eller ett själsreale. Men äfven denna åsigt är motsägande. En sådan substans är verklig hvarken för erfarenheten eller för förståndet och är sålunda blott en motsägande fiktion, som intet förklarar. Den sjelfmedvetande anden uppfyller sjelf de fordringar, förståndet uppställer på substantiel verklighet, och är sålunda grund och subjekt för förnimmelserna. Dessa äro icke heller uppkomna utan äro ett ursprungligt innehåll hos medvetandet, hvilket innehåll utvecklas till aktualitet. Då nu menniskans förnimmelser hafva sin grund i hennes ande eller teoretiska förmåga, så äro de visserligen närmast hennes verkningar, men under förutsättning af ett sjelfständigt och osinligt innehåll hos henne eller förnuftiga väsenden såsom hennes bestämningar. Till arten eller innehållet äro förnimmelserna dels sin-liga och dels förnuftiga, allt efter som i dem ingår fenomenet, den o-sjelfständiga verkligheten, som blott är i och för ett ändligt medvetande, men icke i och för sig, eller väsendet i egentlig mening, den sjelfständiga verkligheten, som är i och genom sig sjelf. Nu gäller väl i allmänhet, såsom vi äfven nyss antydde, att alla förnimmelser, äfven de sinliga, hafva sin ursprungliga grund i personliga väsenden, äro yt-terst af dem verkade eller bragta till aktualitet i och for oss, men dock kunna vi icke för oss angifva, hvilka de särskilda förnuftiga väsenden äro, till hvilka hvar och en af de sinliga hänföra sig. Med de förnuftiga förnimmelserna deremot är förhållandet ett annat, ty vi kunna här med reflexionens hjelp blifva medvetna af de väsenden, i hvilka de hafva sin grund. — Förnimmelserna måste enligt sitt begrepp hafva ett innehåll, ty en förnimmelse, som saknade innehåll är motsägelse, och de förnuftiga förnimmelserna måste hafva förnuftigt innehåll. Vissa af dessa förnimmelser hafva nu till innehåll menni-skans eget ursprungliga väsen eller äro dess verkningar, i andra förnuftiga förnimmelser uppfatta vi Gud och åter i andra förnimma vi samhällena. Äfven de förnuftiga förnimmelserna framträda först under känslans form, sedan det inre, aktucla eller medvetna hos menniskan framstått såsom en motsats mot det yttre, potentiela eller omedvetna och hafva formen af resignation, ty menniskan finner sig såsom i öf-rigt blott sinlig underordnad under det högre och förnuftiga, som hon i sin känsla fattar, samt äfven af elevation, emedan hon genom dessa förnimmelsers innehåll finner sig upphöjd inom en högre sfer af lif, som är af annan art än det naturliga och sinliga. Hela det förnuftiga medvetandets innehåll fattar hon först såsom en enda total bestämdhet, den religiösa, utan att skilja mellan dess särskilda moment, men slutligen skiljer hon mellan den religiösa känslan, hvilkens innehåll är Gud, och den moraliska, i hvilken hon fattar sitt eget sanna väsen. Till sist urskiljer hon äfven vid högre reflexion de sociala känslorna, hvilkas innehåll samhällena äro. Och, liksom de sinliga känslorna, t. ex. organsensationerna, äro de tillstånd, som menniskan har i relation till eller genom sin bestämdhet af ett annat, tingen, likaså äro de förnuftiga känslorna tillstånd, former af behag eller obehag, som hon har genom sitt förhållande till de personliga väsenden, som innehållas i henues sjelfmedvetande. Derför ega vi rätt att från faktum af förnuftiga förnimmelser, äfven förnuftiga känslor, sluta till förnuftiga väsenden, af hvilka de äro verkade. Men om ock menniskan redan på förnuftiga känslans ståndpunkt har förnimmelser af de förnuftiga väsendena, så har hon dock ej medvetande om hvad de väsenden i sig sjelfva äro, hvilka hon här fattar. Ty på samma sätt som menniskan äfven i sinligt afseende såsom omedvetet förnimmande står i förhållande till andra föremål i det yttre, såväl menniskor som ting, och har af dem en förnimmelse, utan att hon ännu eger insigt i deras väsen eller vet hvad det är, som bestämmer henne, så förhåller det sig äfven inom det andliga området. Menniskan måste först hafva nått det klara medvetandets ståndpunkt och under denna form måste honäfven hafva fattat sitt eget andliga väsen såsom personligt, innan hon kan fullt fatta hvad detta väsens förnuftiga innehåll i sig sjelft är.

Likaså har menniskan förnuftiga föreställningar och tankar. Men dessa hänföra sig till personliga väsenden, hvilka i dem uppfattas och genom hvilka de blifva förklarliga, eller de förutsätta individuela väsenden, af hvilka ett moment blifvit höjdt till aktualitet och särhållet från öfriga moment. Dock fatta vi icke med de förnuftiga begreppeo såsom med de empiriska något sinligt föremål eller ting i tiden och rummet utan väsenden i egentlig mening eller personer. Med andra ord uttryckt gäller, att alla begrepp förutsätta konkreta och i någon mening sjelfständiga väsenden, ur hvilka de äro abstraherade. Men nu finner menniskan faktiskt i sitt medvetande tankar, som icke äro abstraherade ur något sinligt. Begreppet familj t. ex., begreppen kommun , folk och stat o. s. v. och äfvenså begreppet Gud äro icke omedelbart utvecklade ur något sinligt ting, icke heller ur någon sinlig känsla, ty i sådant fall vore formen af annan art än innehållet, hvilket är motsägande eller strider mot begges begrepp. Men äro dessa begrepp icke desto mindre ur individuela väsenden utvecklade, så är tydligt att dessa väsenden för det första äro verkliga och för det andra innehållas i menniskans medvetande. Dessa tankar äro utvecklade ur de personliga väsenden, som i våra lägre eller dunklare förnimmelser innehållas. Det resultat, till hvilket vi blifvit förda, är sålunda det, att menniskan i sitt inre lif fattar sig såsom bestämd af andra dch högre väsenden, hvilka i sig verkliga, men i vårt medvetande potentiela, utvecklas till aktualitet för oss och förnimmas under känslans, föreställningens och tankens former, och att vi från faktum af dessa förnimmelser kunna sluta till de väsenden, som i dem förnimmas.

Härefter komma vi till de fakta i den inre erfarenheten, hvilka lemna oss de praktiska bevisen för samhällenas personlighet. Menniskan erfar nemligen såsom stående i samhällsförhållande eller såsom lem i samhället vissa förbindelser, som ställas på hennes vilja af samhället. Med en förbindelse förstå vi för det första en fordran, men icke alla fordringar äro förbindelser. Afven den blott sinliga menniskan emottager eller erfar fordringar, men dessa utgå från hennes sinliga väsen och ega endast hypotetisk giltighet. De verksamhetssätt, som i dessa fordringar uttryckas, har hon att utföra, endast såvida hon vill nå ett visst sinligt ändamål eller resultat, hvilket helt och hållet beror af hennes godtycke. En förbindelse deremot är en fordran, som bjuder aktning, måste betraktas såsom helig såväl af menniskan sjelf, som eger henne, som af andra, och kategorisk, ty hon har afseende på ett ändamål, som icke är relativt utan absolut. Men fordringar i dennamening eller förbindelser måste utgå från något, som i sig sjelft har verklighet och helgd samt absolut bindande kraft d. ä. från ett förnuftigt • eller personligt väsen, som bestämmer menniskan. Ar uu samhället grund till dessa förbindelser, och detta har omedelbar fakticitet, så är samhället ett personligt väsen, en förnuftig vilja, under hvilken samhällsmedlemmen underordnar sig såsom organ. En förbindelse finnes äfven, som har sin grund i menniskans eget förnuftiga väsen, ty äfveu detta väsen utvecklar sig såsom samhället till den grad af aktualitet, att det blifver ett möligt motiv för viljan och ställer då på henne kategoriska fordringar eller tenderar att blifva verklig lag och ändamål för henne. Likaså eger menniskan faktiskt en religiös förbindelse, en förbindelse, som utgår från Gud, hvilken äfven utvecklar sig till ett möjligt och fordrar att blifva ett verkligt motiv för hennes vilja. Men det gifves äfven andra förbindelser, sam häl Isförbindelser. Aro nu Gud och menniskans eget väsen såsom moraliskt förbindande förnuftiga och personliga, så måste ju äfven samhällena af samma skäl vara personliga, ty hvarför skulle ej likartade verkningar eller följder äfven hafva likartade orsaker eller grunder? Ar inom ett område förbindelsens grund personlig, så fordrar ju förståndet, att förbindelserna äfven inom alla andra områden skola hafva personliga grunder. Det är genom aktgifvande eller reflexion på sitt eget inre, som menniskan erfar denna förbindelse och sedan sluter hon till det väsen, som är hennes grund. Och denna förbindelse antages och erkännes också i allmänhet af menniskorna, ty de underordna sig under samhället, lyda dess lagar och verka för dess ändamål, ehuru de icke hafva ett klart medvetande om hennes grund.

Det faktum, vid hvilket vi nu f&st oss, är att det ingår för-pligtelse i allt samhällslif. Pligten är en förnuftig befallning. Och fordringarna på det väsen, som är pligtens grund, äro för det första, att det måste vara personligt, ty det opersonliga kan såsom sin ligt icke förpligta eller hafva förnuftiga verkningar. Säger t. ex. någon att menniskan har pligter mot ett djur, mot sin egendom eller sin kropp, så är detta ett oegentligt talesätt. ”Mot" kan endast angifva den personlighet eller vilja, som uppfordrar till den pligtenliga handlingen och derför måste det rätteligen heta, att menniskan har pligter mot sitt eget samvete och förnuft eller mot ett annat och högre förnuftigt

väsen med afseende på djuren, egendomen och kroppen, hvilka endast äro pligtens material, men icke hans grund. Det opersonliga och sin-liga kan icke gifva befallningar och förnuftiga befallningar. Deremot säger man med rätta, att menniskan har pligter mot samhället, pligt till och med att under vissa förhållanden offra sin sinliga existens församhällets skull eller för dess bestånd i vår verld. Men kan sålunda samhället förpligta, så är det ett substantielt och personligt väsen.

För det andra fordras att pligtens grund är ett högre personligt väseu än den tillvarande menniskan, som förpligtas, och ett sådant, i hvilket hon ingår såsom lem och under hviiket hon sålunda kan sub-ordinera. Denna fordran uppfylles äfven med afseende på menniskans eget ursprungliga väsen, ty detta är högre än hennes vilja, som af detsamma bestämmes och förpligtas. Nu är det faktiskt, att menniskan förpligtas af samhället, ty de som konstituera sig till organ för detsamma eller ställa sig i samhällsförhållande, erhålla derigenom nya och högre förpligtelser, än de förut hade, och om detta förhållande för dem upphör, så hafva de icke iner dessa pligter. Och hvarken ur menniskans eget väsen eller ur religionen eller Gud äro de direkt förklarliga, ty hvar och en, som har sitt eget förnuft för sig aktuelt, har icke dessa förbindelser och icke heller den, som lefver ett religiöst lif eller hvilkens vilja bestämmes och ledes af Gud, hvilket de deremot med nödvändighet skulle hafva om de nämnda pligterna i dessa väsenden hade sin direkta grund. Af de nämnda väsendena uppfordras menniskorna till dessa pligter, endast såvida de stå i samhällsförhållande eller äro verkliga ieiumar i samhället och under förutsättning af att de fordras af dem. Då alltså samhällena förpligta, så äro de personliga väsenden och högre personliga väsenden, till hvilka menniskan förhåller sig såsom ledamoten till sin organism.

Samhällspligterna ställas på förnuftiga viljor, som stå i förhållande till hvarandra och förutsätta noggrannare angifvet en kategoriskt bjudande lag, som bestämmer dem alla och ordnar och reglerar deras handlingar så, att de öfverensstämma och harmoniera. På grund af lagen framträda nu handlingarna i en viss ordning och på ett visst sätt, så att de blifva en sammanhängande serie och leda till aktuali-sationen i och för oss af ett förnuftigt ändamål, samhällets. Men lagen åter, som är norm för verksamhet, förutsätter ett personligt väsen, hvars verkliga eller åtminstone möjliga lag han är, eller ett väsen, som har att utveckla sig i och för oss och i vår verld, icke i och för sig och i sin egen verld, efter denna lag. Detta personliga väsen är samhället. Från pligterna alltså, som hafva faktisk verklighet, sluta vi till den förnuftiga lagen och från lagen till den personlighet, som är hans grund och som efter densamma är verksam.

Vi leda oss vidare till olika högre lagar och således äfven till olika samhällen, derigenom att vi afse de olika systemen af pligter och likaså de olika material i praktisk mening, på hvilka pligterna hafva afseende. Vi hafva förut sett att dessa material, för så vidt nemjigensamhällen förutsättas såsom principer för deras ordnande, äro antingen sinliga krafter, betraktade såsom förnuftiga viljors gemensamma innehåll, eller ock aktuela personer såsom stående i yttre, fria förhållanden till hvarandra. Vi finna nu ett slag af pligter, som omedelbart har afseende på de sinliga krafterna, ett annat, som har afseende på de förnuftiga viljor, hvilka vid ordnandet af det sinliga komma i yttre förhållanden till hvarandra och derför behöfva gränser för sin frihet. Dessa pligter förutsätta olika lagar och sålunda äfven olika samhällen, som hafva lagarna. Och likaså få vi olika specifikationer inom hvardera af dessa begge system. Vi afse sålunda de olika specielare system af pligter, som de nämnda hufvudsystemen innehålla, och äfven de olika material, som genom dem skola bestämmas, samt leda oss derigenom till de olika slagen af privata och publika samhällen. Sant är visserligen, att några specifikationer och divisioner i egentlig mening icke äro möjliga inom det rent andliga och förnuftiga, som är en rent in-dividuel och organisk verklighet, men vi afse här den motsättning, som blifver en följd deraf, att denna verklighet, de förnuftiga väsendena, och de olika system af pligter, som idem hafva sin grund, framträder i relation till det sinliga, som har den nämnda karakteren. Hvarje totalitet af likartade förbindelser hänföra sig nu till ett förnuftigt väsen, här ett samhälle, hvars organ hafva att fullgöra de nämnda förbindelserna i vår verld. Det förutsättes då, att de men niskor, som lefva i samhället, måste ega kunskap om dess väsen och fordringar samt vilja att desamma utföra, såvida de skola vara verkliga organ för detsamma. Den, som väl gör något, som bidrager till uppnåendet af samhällets ändamål, men saknar kunskap om dess förpligtelser och god vilja att göra deras innehåll gällande, är icke ett verkligt organ för samhället eller lefver icke ett rätt lif i detsamma. En sådan verksamhet saknar moraliskt värde för honom sjelf,

som utför henne, ehuru hon har värde, samt är behöflig och vigtig för andra menniskor, som lefva ett förnuftigt lif, och göra henne till vilkor för sina högre ändamål. Äfven varelserna i naturen, ja hela naturen sjelf, är verksam för aktualisationen af de förnuftiga väsendena i och för oss, men är derför icke organ för desamma.

Till slut hafva vi att fästa oss vid det faktum, äfven detta hem-tadt från den inre erfarenheten, att de, som göra sig till organ för ett samhälle, erhålla derigenom rättigheter, hvilka de förut saknade, och hvilka äfven frångå dem, när de upphöra att längre vara lemmar i detsamma. Men nu är, såsom vi skola se, rättigheten till sitt väsen sådan, att hon endast kan hafva sin grund i ett öfver det berättigade subjektet stående förnuft d. ä. ett personligt väsen, hvaraf följer, attsamhället, som gifver rättigheter, är ett sådant väsen. En rättighet förutsätter nemligen tre hufvudmoment, en person eller vilja, som eger och får utofva henne, en högre förnuftig vilja, fattad såsom praktisk lag, som gifver rättigheten, ty det, som icke öfverensstämmer med en förnuftig vilja, kan icke vara rätt, och slutligen andra personliga väsenden, till hvilka rättssubjektet kommer i relation i det yttre och livilka hafva motsvarande förbindelser eller rättspligter. Dessa trenne moment ligga i rättighetens väsen. Tages detta i betraktande, så inses, att en rättighet är ett verksamt eller föränderligt väsendes fria, yttre verksamhet, såvida hon är uttryck af en högre förnuftig vilja och hos andra personer i det yttre motsvaras af förbindelser, hvilka kallas rättspligter. Det, som nu ingår i en rättighet och fordrar förklaring, är för det första tillåtelsen att företaga verksamheten eller handlingen, och då denna tillåtelse gifves samhällsmedlemmarna af samhället, så måste det vara en förnuftig vilja eller ett personligt väsen. Vidare ligger i rättigheten hennes auktorisation, såväl inför den person, som är subjekt för henne, som ock inför andra personer, hvilka med honom koexistera i det yttre, och hon förutsätter då ett i sig sjelft heligt väsen eller en förnuftig vilja, ty endast en sådan kan gifva helgd åt handlingar. Och slutligen ligger i rättigheten, att hon hos de nämnda personerna, såsom vi sett, motsvaras af förbindelser eller rättspligter, och förutsätter alltså ett personligt väsen, som förpligtar dessa att icke störa utan respektera det, som för det berättigade subjektet är tillåtet. Och då de förpligtade subjektens förbindelse svarar jemt emot det berättigade subjektets tillåtelse, så finna vi deraf, att det är ett och samma förnuft, som är grunden till dem båda. Detta är faktiskt samhället, hvilket alltså är personligt.

Då det vidare faktiskt gifves tvenne slag af rättigheter, så måste det också finnas tvenne slags samhällen, i hvilka de hafva sin grund. Rättigheterna äro nemligen moraliska och juridiska. De förra sammanfalla med moraliska pligter eller äro egentligen pligter, ehuru betraktade från en annan synpunkt, nemligen såsom af samhället tillåtna handlingar emot andra personer, som hafva en deremot svarande skyldighet. Det berättigade subjektet får här icke af samhället befogenhet eller rätt till något, hvartill det icke också uppfordras eller har förbindelse. Tillåtelsen och förbindelsen hafva sålunda här lika stor sfer eller sammanfalla. Dessa rättigheters grund är nu det privata samhället. Och afser man de olika system af moraliska rättigheter, som äro faktiskt gifna, och hvilka hafva afseende på olika sinliga moment såsom material, så leder man sig till olika privata samhällen, som förutsättas såsom deras grunder.De juridiska rättigheterna deremot, som tillkomma de privata personligheterna och i allmänhet aktuela personer, som stå i yttre förhållanden till hvarandra, äro rättigheter af aunat slag, ty de sammanfalla icke med de moraliska pligterna utan kunna till och med strida mot desamma. Det juridiskt berättigade subjektet har nemligen endast förbindelse att hålla sig inom en viss sfer, men alla handlingar, som äro möjliga inom detta område eller inoin den juridiska rätts-gränsen, äro tillåtna för detsamma utan att vara af detsamma fordrade. Vid de juridiska rättigheterna sträcker sig sålunda tillåtelsen längre än förbindelsen. Dessa rättigheter hänvisa nu på ett publikt samhälle. Och till de särskilda publika samhällena leda vi oss, då vi utgå från de olika systemen af juridiska rättigheter och från de olika aktuela personer, de sedliga väsendena, stater eller statssystem, som äro subjekt för dessa rättigheter och äfven, sedt från annan synpunkt, deras material. Det är nemligen ett publikt samhälle, som förverkligar hvarje sådant system af juridiska rättigheter och dermed sig sjelft uti de aktuela personer, som samhället har till sitt innehåll. Ty de publika samhällena hafva till sin omedelbara uppgift att bestämma och upprätthålla de gränser, inom hvilka deras medlemmar hafva fritt utrymme att verka efter sina egna lagar och för sina egna speciela ändamål. Så t ex. hafva de privata personligheterna i staten frihet att verka godtyckligt inom vissa områden och så länge de icke kränka andras rätt. Och på samma sätt hafva äfven staterna inom statssystemen och statssystemen inom menskligheten, det högsta publika samhället, en begränsad

frihet att lefva sjelfständigt och fritt och äfvenså skydd för denna frihet, såvida hon icke är oförenlig med samhällets ändamål. Såsom de privata personligheterna alltså förhålla sig till staten, så förhålla sig staterna till statssystemen och statssystemen till statssystemens system eller menskligheten.

Det faktum, från hvilket vi här utgå, kan äfven sägas vara de rättsförhållanden, som i verkligheten äro gifna eller såsom nödvändiga insedda. Men innan vi gå till utredningen af dessa, hafva vi att taga en öfversigt af andra förhållanden, med hvilka rätts- eller samhällsförhållandena icke äro att förvexla. Vi skola nemligen af motsatsen vinna högre insigt i rättsförhållandets väsen. Samhällsförhållandena äro ett species af personliga förhållanden, men det gifves äfven andra personliga förhållanden, som från dem äro skiljaktiga. Och här afse vi endast de förhållanden, i hvilka väsendena stå till hvarandra såsom samverkande för gemensamma ändamål. De personliga förhållanden, som icke äro samhällsförhållanden, äro de naturliga och arbiträra förhållandena. De förra äro förhållanden, hvilkas grund och enhet eu-

3dast &r den lägre, ofria sinliga naturen. Dessa förhållanden äro analoga med dem, som förekomma inom den aniinaliska verlden. Äfven der sta varelserna i förhållande till hvarandra och samverka, men granden till ett sådant förhållande är endast den naturliga driften. Den kraft, som här håller väsendena förenade och förmå dem att samverka för gemensamt bestånd, är instinkten eller driften. Visserligen ingår äfven i hvad man kallat natursamhälle samverkan efter gemensamma lagar och för gemensamma ändamål, men dessa lagar och ändamål äro här omedvetna, ofria och sinliga. Så t. ex. finnes jem-väl inom ett bisamhälle en arbetets fördelning och en för det hela gällande ordning samt ett förhållande mellan styrande och styrde eller ett förhållande af snbordination, men detta allt försiggår här utan medvetenhet, frihet och aktnel bestämdhet af förnuftet. Varelserna i naturen hafva väl äfven till sitt innehåll samma osinliga eller förnuftiga verld och verklighet, som menniskan, men de ega icke såsom hon möjligheten att få detta förnuft för sig sjelfva aktuelt. Menniskan och naturvarelserna skilja sig icke från hvaraudra derigenom, att den förre skulle ega, den senare sakna förnuftigt innehåll. Naturen och naturvarelserna äro icke förnuftslösa i den meningen, att det osinliga och förnuftiga eller något moment af det förnuftiga skulle hos dem fattas. Förnuftet är tvärtom det verkliga i allt, men naturens varelser ega icke såsom menniskan möjligheten att utveckla sig till ett medvetande af det lif och förnuft, som uti dem är. Annu mindre ega de såsom menniskan möjligheten att sätta detta förnuft såsom sin verksamhets syftemål.

Såsom vi redan anmärkt, kunna äfven menniskor stå i förhållanden till hvarandra, som äro analoga eller likartade med dem, som vi nu funnit i naturen, och dessa förhållanden kalla vi derför naturliga* Arbiträra eller godtyckliga förhållanden åter äro de förhållanden, i hvilka menniskor på grund af öfverenskommelse eller aftal ställa sig till hvarandra för att samfäldt tillfredsställa vissa sinliga behof. Den omedelbara grunden för detta förhållande är sinlig, de kontraherandes sinliga viljor; normerna, enligt hvilka de samverka, äro sinliga eller äro endast maximer, klokhetsregler, som sakna helgd och förbindande kraft i sig sjelfva, och slutligen är äfven ändamålet, för hvilket de här verka, omedelbart sinligt och tillfälligt, ehuru medelbart ändamålet äfven här kan vara förnuftiga väsendens aktualitet. Dessa förhållanden, hvilka vi kalla arbiträra föreningar, äro sålunda godtyckligt uppkomna, och godtyckligt kunna menniskorna äfven lefva och verka i dessa föreningar och likaledes kunna de äfven godtyckligt upplösas. Och när menniskor ställa sig i likartade förhållanden till hvarandra, uppstå för deminga rättigheter och icke heller några särskilda förbindelser eller plig-ter, utan härigenom sker endast en fördelning af de rättigheter, som kontrahenterna äfven förut egde, eller härmed få kontrahenternas rättigheter och pligter endast en viss modifikation och form. De arbi-trära förhållandena äro dels anstalter och inrättningar, dels sällskap eller bolag, ty folksamlingar eller folkhopar, hvilkas enhet endast är lokalen, kunna vi här icke afse, då dessa icke nödvändigt uppstå genom ett paktum och då i dessa icke heller nödvändigt ingå en sam-verksamhet. Anstalten har ett sinligt ändamål, som är reut yttre i förhållande till hvarje deltagares, och den ene deltagarens ändamål är likaledes ett rent yttre i förhållande till den andres. Detta är således ett mekaniskt och oorganiskt förhållande. Deltagarne i en anstalt äro anställde, ställde an eller vid hvarandra, eller inrättade så, att, under det en deltagare verkar på sitt sätt och för sitt ändamål, han der-med äfven möjliggör de öfriges och det helas. I sällskap och bolag deremot är ändamålet för alla intressenterna gemensamt och mer inre, men likväl sinligt och tillfälligt.

Samhällsförhållandena deremot äro förhållanden af annan art. Dessa hafva för det första en förnuftig grund, d. v. s. de förutsätta ett personligt väsen, som genom sin närvaro och verksamhet i menniskorna uppfordra eller förmå dem att ställa sig i dessa förhållanden redan förr, än de ega ett klart medvetande om det väsen, under hvars ledning och inflytande de stå. Också är samhället lika ursprungligt i vår verld, som menniskan. Det är lika nödvändigt för menniskan att lefva i samhället, som det för henne är nödvändigt att behålla sin natur, eller som det för lemmen är nödvändigt att lefva i det hela, hvars lem han är. Såsom ögat icke kan vara ett seende organ eller ega sin synkraft, om det lösslites ur fysiska organismen, så kan icke heller menniskan vara ett personligt lif, om hon icke ingår i samhället. Men äfven om man antoge att menniskan kunde vara verklig utom samhället, så skulle hon likväl, ställd utom detsamma, icke kunna utveckla sig utöfver djurlifvets ståndpunkt Tänka vi alltså bort samhället från det menskliga lifvet, så blifver all bildning och kultur samt hvarje yttring af förnuftigt lif för henne en omöjlighet. I det hela stiger icke heller menniskan i odling öfver det samhälles, hvilket hon tillhör.

Vidare bestämmas dessa förhållanden, till skilnad från arbiträra och naturliga förhållanden, af en förnuftig eller praktisk lag, d. v. s. menniskan har en ny och högre praktisk lag för sin vilja och verksamhet, när hon står i samhällsförhållande, och denna hennes vilja ledande lag är sjelf en vilja, samhällets, hvilkens fordringar menni-skan har att göra till sina egna. Häraf denna moraliska magt, som samhället eger öfver sina organer, en magt, som binder deras viljor och utesluter allt godtycke. Det är nemligen här endast en handling, som lagen i hvarje ögonblick fordrar af dem, som positivt bestämmas af honom, och hvarje annan handling eller lifsyttring är i detta tids— moment orätt. Det finnes sålunda icke här några alternativ, då lagen är universel och i hvarje fall förbinder till ett enda, som samhällsmedlemmen bör göra, såvida han icke skall ådraga sig moralisk skuld — inför samhället. I arbiträra föreningar deremot finnas alternativ. De regler, efter hvilka menniskorna der verka, angifva endast sättet, hvarpå de hafva att nå ett visst sinligt ändamål, men de sin-liga ändamålen kunna nås genom verksamhet på olika sätt. Delta-garne kunna här verka på ett sätt, men äfven på ett annat och likväl vinna ändamålet. Derför kunna äfven deras verksamhetsnormer eller de regler, som gälla för föreningen, på olika sätt modifieras allt efter menniskornas olika klokhet, och följaktligen finnas här alternativ eller mångfaldiga möjligheter, möjligheter till och med bland hvilka menni-skan icke kan afgöra, hvilken som är bättre än de andra. I samhället deremot, såsom i allmänhet inom det moraliska lifvet, är i hvarje fall endast en handling, ett verksamhetssätt möjligt såsom pligt och rätt, hvarvid allt annat är otillåtet. Dessa personliga förhållanden kunna icke heller godtyckligt upplösas för den förbindande lagens skull. Menniskan har absolut förbindelse att lefva i samhället och underkasta sig dess lagar, emedan samhället är ett verkligt väsen. Deremot eger hon ingen omedelbar förbindelse att inträda i en arbiträr förening och icke heller någon förbindelse att qvarstå i en sådan, såvida hon i densamma har inträdt. Arbiträra föreningar kunna enligt vissa former af deltagarne eller staten upplösas, emedan de endast äro åtgärder af mensklig klokhet, hvilket allt icke är fallet med samhällsförhållandena i vår verld, hvilka äro gudomliga eller i sjelfva förnuftet grundade institutioner eller förhållanden. — Samhället är icke heller af menni-skor bildadt, ty redan för att det skall kunna upprättas eller komma till stånd i vår verld, förutsättes, att menniskorna hafva en känsla eller ett medvetande af detsamma, en föreställning eller idé oin detsamma, hvilket således måste vara ett ursprungligt innehåll i deras medvetande. Och utan en känsla eller ett medvetande af samhället, som alltså är ursprungiigare och förutsättes, är det för meuniskan icke möjligt, att förverkliga det på jorden, — såsom hon icke heller kunde ega någon möjlighet, än mindre någon förbindelse, att förverkliga Guds rike på jorden, såvida icke detta vore i sig sjelft verkligt, men likväl invärtes i henne. Så är ock hvarje behof af samhället, hvaijeintresse för detsamma och äfven samhällsdriften verkade i menniskan af samhället, som alltså är deras förutsättning och grund. Då man i nyare tiden först reflekterade öfver samhället, föreställde man sig en aflägsen forntid, under hvilken menniskorna lefde utom samhället i ett s. k. naturtillstånd, men en sådan åsigt har emot sig både historien och förnuftet. Samhället räknar tvärtom samma ålder i vår verld, som menniskan. Den nämnda åsigten är hvarken utvecklad ur den yttre eller sinliga erfarenheten, ty så långt vi kunna se spår af menniskan förekommer hon i samhället, som under någon form är verkligt, och icke heller ur den inre eller andliga erfarenheten. Denna ofta upprepade lära om naturtillståndet har sålunda icke sitt stöd i någon af de kun* skapskällor, som för menniskan äro möjliga, och är derför helt och hållet en produkt af inbiliningskraften. Man föreställde sig vidare, att samhället slutligen bildades

genom ett fördrag af menniskorna. Men kontrahenterna skulle i sådant fall konseqvent äfven kunna bestämma innehållet i paktum efter godtfinnande, hvarigenom hela denna anordning hade sin grund endast i menskligt godtycke. Att så icke förhåller sig, blifver tydligt redan om man tager i betraktande, att ett paktum eller en rättshandling, för att kunna ega detta namn, måste öfverensstämma med en praktisk lag. Och öfverenskommelsen måste öfverensstämma med en etisk lag för att ega moraliskt förbindande kraft och med en juridisk lag för att vara juridiskt förbindande, eller slutligen med religiösa lagen eller Gud, om man ville afse ännu en annan form af förbindelse. Denna lag måste äfven vara för kontrahenterna gemensam såsom för dem alla lika förbindande och dessa måste såsom lagbestämda under densamma subordinera. Lagen kan således här icke vara den enes eller den andres individuela förnuft, alldenstund det här är fråga om ett paktum, som bestämmer förhållandet mellan dem alla, och det förnuft eller den lag, som bestämmer detta, måste vara högre än de väsenden, som bestämmas. Den ena menniskan subordinerar nemligen icke under den andras förnuft, eller den ena menniskans individuela förnuft kan icke i och för sig betrak-tadt för den andra vara förbindande och bestämma, huru de hafva att stå i förhållande till hvarandra och samverka, men väl kan det indicera äfven detta under den förutsättning, att de alla innehållas i högre förnuftiga väsenden, samhällen; såsom äfven den religiösa förbindelsen är hos alla samstämmig under den förutsättning, att de alla innehållas i Gud. Den praktiska lag, med hvilken detta paktum bör öfverensstämma, är följaktligen samhällets, som alltså är ursprungligare än hvarje fördrag och grunden för dess giltighet och helgd för kontrahenterna samfäldt. Det fördrag, genom hvilket man föreställt sig s&m-hället uppkomma, förutsätter alltså samhället såsom omedelbart förbindande kontrahenterna att ingå detsamma och såsom äfven bestämmande dess innehåll. Men visserligen är det genom tvåsidiga rättshandlingar, fördrag eller kontrakt, som samhällsförhållanden, såsom t. ex. förhållandet mellan makar, uppstå i tiden, men detta kan endast betyda, att menniskorna göra ett sammanstämmande uttryck af sina viljor, hvarigenom de förklara sig pligtiga att tjena samhället, som hos dem är ett möjligt motiv. Samhället sjelft kan derigenom icke uppkomma, då dess personliga ande såsom Guds och menniskans är evig.

Slutligen hafva de personliga förhållanden, som vi kalla samhällsförhållanden, i motsats mot arbiträra förhållanden, äfven ett omedelbart förnuftigt ändamål. Jemte det de personer, som stå i dessa förhållanden, hafva sina egna förnuftiga väsenden till sina ändamål, hafva de äfven ett högre personligt väsen till ändamål, samhällets, hvars aktualitet de med sina handlingar sålunda förbindas att åsyfta. Och något annat får icke menniskan åsyfta med sina handlingar eller sätta såsom deras ändamål än personliga väsenden. Allt annat måste nedsättas till vilkor och medel för dessa.

Härefter öfvergå vi till de rättsförhållanden, som äro faktiskt gifna, för att äfven i dem finna ett bevis för samhällets personlighet. Med rättsförhållande förstå Vi det förhållande, som eger rum mellan ett berättigadt subjekt, som har tillåtelse att företaga och utföra handlingar, samt ett eller flere förpligtade subjekt, som hafva mot de nämnda handlingarna svarande förbindelser. Här uppstår nu den frågan, hvad de faktiskt gifna rättsförhållandena förutsätta för sin förklaring. Det första, som gör detta förhållande möjligt, måste såsom vid hvarje annat vara en relationsgrund, en hos de väsenden, som stå i relation till hvarandra, identisk och gemensam bestämning, som håller dem förenade. Utan en sådan enhet knnna de ej tänkas stå i förhållande till hvarandra. Och då det förhållande, hvarom här är fråga, är praktiskt samt ett rättsförhållande, så måste relationsgrnnden vara grnnd i praktisk mening, d. ä. en praktisk lag och närmare bestämdt en rättslag. Denna lag är närmaste förutsättningen och grunden för det förhållande, hvari samhällsmedlemmarna stå till hvarandra, äfvensom för de rättigheter, som de i detta förhållande hafva. Relationsgrnnden åter eller rättslagen kan icke vara något blott formelt eller en generel enhet, ty hvarje sådan är nödvändigt ett fullt verkligt och individuelt väsen, uteslutande från en sida betraktadt. Sedd i sin fullständighet är sålunda bestämningen ett väsen i egentlig mening och såsom grund för ett förnnftigt förhållande ett förnuftigt eller personligt väsen, som till sitt innehåll har de väsen, som stå i relation till hvarandra, och ärden osinliga inagt, som beherskar dem alla. Detta väsen är samhället. Dessutom lenmar membra relata eller förhållandets leder hänvisning på den verklighet, som är realgrunden för deras förhållande, ty från arten och beskaffenheten af de väsenden, som stå i relation till hvarandra, sluta vi till arten af det väsende, som för förhållandets möjlighet och verklighet förutsättes. Rättsförhållandena, som äro personliga

förhållanden, förutsätta sålunda såsom sina grunder de högre ändligt personliga väsenden, vi kalla samhällen. Dtom dessa finnes intet rättsförhållande. Hvarje rättsförhållande faller inom samhället eller är gifvet för de väsenden, som lefva i samhället. Och ju mer samhället blifver för menniskan aktuelt, ju mer äfven rätten och ju högre medvetande får hon äfven om rättsförhållandenas helgd. Men nu gifves det faktiskt tvenne slag af rättsförhållanden, etiska och juridiska, och alltså förutsättas tvenne arter af samhällen, som äro deras grunder, eller i hvilka de väsenden, som stå i dessa förhållanden, lefva och fatta sig. Det etiska rättsförhållandet är ett förhållande mellan moraliskt berättigade och likaså moraliskt förpligtade subjekt; men i det juridiska rättsförhållandet äro subjekten juridiskt berättigade och förpligtade. Gruuden till det förra af dessa rättsförhållanden är ett privat samhälle, grunden till det senare ett publikt. Sålunda är ett privat eller moraliskt rättsförhållande möjligt endast iuom ett privat samhälle och ett juridiskt lika så endast inom ett publikt. Och vidare framträda så väl de moraliska som de juridiska rättsförhållandena under flere former eller species. Med utgångspunkt från dessa leda vi oss derför till de särskilda privata och publika samhällena, ty hvarje species af rättsförhållande förutsätter ett species af samhälle såsom sin grund.

Innan vi lemna våra undersökningar om samhället, vilja vi äfven upptaga till besvarande den frågan, hvilka anledningarna äro till det faktum, att samhällets personliga väsen icke ännu kommit till något allmännare medvetande. Vi skola äfven härvid finna åtminstone ett negativt eller indirekt bevis för vår ofvan framställda åsigts sanning. De nämnda anledningarna äro enligt vår öfvertygelse tvenne, af hvilka den ena till sin art är teoretisk, den andra praktisk. I förra fallet ntgår man från det antagandet, att menniskan icke har någon annan och högre kunskaps- eller förnimmelseförmåga än den sinliga d. v. s. sinnena, varseblifningen och det naturliga eller sinliga förståndet, samt att på grund häraf ingen annan och högre verklighet för henne är gif-ven än den, som står i förhållande till dessa förmögenheter. Det verkliga är det, som kan senteras och varseblifvas; det personliga samhället är med dessa organer icke fattligt, hvilket är faktiskt; alltså är det icke verkligt. Man har här en låg uppfattning af menni-skan. Hon har endast en sinlig förnimmelseförmåga och följaktligen är äfven endast en art af väsenden för henne förnimbar, de sinliga väsendena eller tingen, och likaledes endast en art af former, sinliga förståndets former, som uttrycka det nödvändiga sammanhanget mellan tingen, det allmänna sätt, hvarpå de äro och verka, eller deras lagar. På denna ståndpunkt följer nu icke blott samhällets overklighet utan för det första äfven menniskans, ty hennes personliga eller förnuftiga ande är icke gifven eller verklig för någon sinlig förnimmelseförmåga, icke ens sinliga förståndet. Med sinliga förniramelseförmågan fatta vi hos menniskan blott hennes förgängliga del, som är den yttre naturens tillhörighet. Men vidare måste här äfven lifvet förnekas, ty det bestämmer icke eller står ej i förhållande till sinliga förnimmelseförmågan, och slutligen äfven den oändlige personen eller Gud. Resultatet blifver sålunda här scepticism. Lefvande eller personliga väsenden d. ä. sann verklighet är för menniskan icke gifven och följaktligen icke heller sann kunskap. Ty nekar man samhället, d. v. s. förnekar man inom ett område ursprunglig och sann verklighet, så måste man följaktligen, såvida man är konsequent, äfven inom alla andra områden förneka henne, hvadan följden blifver scepticism. Och härmed måste icke blott filosofi utan öfver hufvud all teoretisk verksamhet vinna sin upplösning, ty alla teoretiska lifsyttringar, alla sinliga förnimmelser, allt vetande om det opersonliga eller naturen, alla empiriska vetenskaper, äro icke i egentlig mening ändamål i sig sjelfva och få af menniskan icke så förhöjas, utan äro nödvändiga vilkor och medel, i och genom hvilka menniskan har att vinna ett högre medvetande af det osinliga och förnuftiga eller af de personliga väsendena, hvilket alltså ytterst är deras ändamål, men då detta ändamål här icke är verkligt eller för menniskan möjligt, så måste också det teoretiska lif, som endast genom detsamma kan ega sitt värde, få sin upplösning. Grunden är, att man här har förbisett något, som dock är obestridligt, nemligec att menniskan bar en från den sinliga till sjelfva arten skild förnimmelseförmåga, den förnuftiga, och att, — då en osinlig förnimmelseförmåga förutsätter en osinlig verld, som förnimmes, såsom äfven den sinliga förnimmelseförmågan förutsätter det sinliga universum, — följaktligen för henne är gifvet ett från det sinliga till arten skildt innehåll, de personliga väsendena, och likaledes äfven från de sinliga till arten skilda former, de förnuftiga kunskaperna, som uttrycka det nödvändiga sammanhanget mellan personerna eller deras allmänna bestämningar.

Den andra anledningen till det faktum, att samhällets personlighet icke erkännes, är den, att man icke har

erfarenhet af de fordrin-gar eller af de förpligtelser. som samhället ställer på sina medlemmar. Anledningen är här bristande pligtkänsla, känsla af samhällspligten, eller bristande medvetande af den moraliska förbindelse, som utgår från samhället. Den, som erkänner denna förbindelse, erkänner äfven att samhället är en förnuftig vilja eller personlighet, af hvilken hans egen vilja bestämmes, ty endast förnuftiga väsenden kunna vara grund till en förbindelse, och i förpligtelsen, som han erfar, har han det för-pligtande väsendet verkligt för sig. Den deremot, som icke har erfarit samhällets verkningar på sin vilja, har ingen praktisk anledning att erkänna dess verklighet, såsom äfven den, hvilken icke erfar sitt samvetes vittnesbörd, icke har anledning att erkänna sitt eget odödliga väsen, som under form af samvete först gifver sig tillkänna, eller såsom den, hvilken icke erfar Guds verkningar på sin vilja, saknar praktiska grunder för hans verklighet. Men förnekas samhällsförbin-delsen, d. v. s. nekas inom ett område den moraliska förbindelsen, så måste hon, så vida man är konsequent, äfven inom alla andra områden förnekas, ty hennes giltighet är icke heller inoin dessa områden mer än absolut. Erkännes icke den förbindelse, som utgår från samhället, så erkännes icke heller den enskilda eller roenskliga förbindelsen, som utgår från menniskans eget individuela förnuft, och icke heller den religiösa förbindelsen eller den förbindelse, som utgår från Gud; ty så väl menniskans eget förnuft, som det guddomliga förnuftet förbinda menniskans vilja att erkänna samhället och dess förpligtelser, hvaraf är tydligt, att om samhällsförbindelsen icke aktas eller förnekas, äfven de förra förbindelserna dermed äro förnekade. Resultatet blifver sålunda här praktisk scepticism och dermed upplösningen af allt andligt och moraliskt lif. Och icke blott praktisk filosofi och de former af praktiskt lif, om hvilka hon handlar, utan öfver hufvud all praktisk verksamhet, alla sinliga viljanden eller handlingar, alla det praktiska lifvets lägre yttringar, som icke äro ändamål i sig sjelfva, måste på denna ståndpunkt få sin upplösning, ty då ändamålet eller det moraliska lifvet icke erkännes, så måste jemväl de vilkor och medel, som endast genom detsamma ega sitt värde och sin betydelse, förfalla. Grunden är äfven här, att man har förbisett något, som likväl icke låter förneka sig, nemligen att menniskan har en från den sinliga viljan till arten skild vilja, som är förnuftig, och att äfven denna förmåga enligt sitt väsen och begrepp förutsätter ett med sig likartadt innehåll, förnuftiga väsenden, som äro henne förbindande lagar och ändamål.

Då vi nu uppvisat de väsenden, om hvilka filosofien handlar, så öfvergå vi till hennes indelning. Den allmännaste indelningen af filo-sofien är i teoretisk och praktisk. Begge dessa former af filosofi måste enligt det resultat, till hvilket vi förut kommit, handla om personer och om samma personliga väsenden. Indelningen kan sålunda endast gruuda sig derpå, att dessa väsenden kunna betraktas ur tvenne väsentligen olika synpunkter eller i tvenne olika förhållandeo till menniskan, eller ännu närmare bestämdt i relation till tvenne olika förmögenheter hos henne. De förmögenheter, vi här afse, äro den teoretiska förmågan eller kunskapsförmågan i vidsträckt mening, som åsyftar högre sjelfmedvetenhet, innehållets aktualitet eller klarhet, samt den praktiska förmågan eller viljan i vidsträckt bemärkelse, som å-syftar att med medvetenhet och frihet så förändra det potentiela och yttre innehållet, att menniskan kan i detsamma hålla sitt högre och inre lif aktuelt och äfven genom detsamma vinna dess högre utveck-ling. Vetenskapen om de personliga väsendena såsom bestämmande vår teoretiska förmåga är nu teoretisk filosofi, men vetenskapen om samma väsenden såsom bestämmande praktiska förmågan eller viljan är praktisk filosofi. I förra fallet stå väsendena i förhållandena till vår kunskapsförmåga eller äro verksamma på henne, i senare fallet äro de bestämningar hos praktiska förmågan eller äro på henne verksamma, ty att bestämma ett ändligt lefvande väsen, är detsamma som att på detsamma utöfva verksamhet. Alla personliga väsenden äro enligt det föregående i och för sig betraktade eller i sin ursprunglighet eviga och oföränderliga, eller hafva icke verksamhet till sitt predikat, men det oföränderliga och eviga är såsom bestämning hos de tillvarande väsendena, som äro föränderliga, i och för dem verksamt d. v. s. nödvändig förutsättning för en förändring, för hvilken icke det ursprungliga sjelft utan de ändliga väsenden, som det bestämmer, äro subjekt. De ändliga väsendena äro för sig sjelfva verksamma, såvida deras innehåll förändrar sig, framträder under annan form, eller öfver-går till aktualitet i och för dem, och principen för denna verksamhet är ytterst det i sig sjelft tidlösa eller eviga. Den oändliga personen deremot kan icke för sig vara verksam, ehuru han är det såsom bestämning hos de ändliga väsendena och i och för dem, alldenstund hans lif icke framträder i ett yttre och potentielt, som kan förändras, hvilket är vilkor för verksamhet.

Teoretiska filosofien handlade, sågo vi, om de förnuftiga väsendena såsom bestämmande vår förnimmelseförmåga. Men hennes bestämningar äro förnimmelser. Teoretiska filosofien handlar sålunda om de förnuftiga väsendena såsom förnimmelser. Denna vetenskap uppvisar de förnimmelser, som äro absolut sanning, och som åro förutsättningen och grunden till de sinliga förnimmelserna, samt väsendet idessa såsom fenomenela. Praktiska förmågans eller viljans bestämningar åter kallas motiv eller bestämningsgrunder. Då nu praktiska filosofien handlar om de personliga väsendena såsom bestämmande vår vilja, så handlar hon alltså oin dessa såsom inotiv, och uppvisar dem i motsats till de sinliga motiven såsom dem, genom hvilka meuniskan vinner den sanna harmonien i sitt inre lif. De nämnda motiven kallas äfven grunder för vårt praktiska lif, såvida de äro de magter, från hvilka allt sådant sant lif ytterst utgår eller härflyter, och lagar för detta lif såsom ordnande och reglerande momenten i detsamma eller såsom bestämmande den ordning, i hvilken detta lifs yttringar framträda, och slutligen ändamål för samma lif, fattade såsom det, på hvilket det syftar.

Det är nu tydligt, att liksom vi hafva att indela den teoretiska filosofien i olika vetenskaper efter de olika förnuftiga väsenden, som äro vår teoretiska förmågas förnimmelser, på samma sätt måste praktiska filosofien indelas i så många vetenskaper, som det gifves olika personliga väsenden, som äro grunder, lagar och ändamål för vår fria vilja, ehuru vi vid uppvisandet af dessa väsenden äfven måste afse eller taga till utgångspunkt de olika material , för hvilkas bestämbarhet de äro principer. Likaså är det tydligt, att en motsvarighet måste förefinnas och kunna uppvisas mellan de begge vetenskapernas olika delar. Men då den teoretiska filosofien icke omedelbart rör vårt närvarande ämne, så lemna vi henne för att närmare betrakta praktiska filosofiens olika discipliner och dessas olika föremål.

De förnuftiga väsenden, hvilka såsom bestämningsgrunder eller såsom lagar och ändamål för fri verksamhet äro den praktiska filosofiens föremål, kallas slutligen äfven det förnuftigt goda för menniskan. Det goda för henne i allmänhet utan afseende på något visst species är det, som harmonierar med hennes väsen, eller det, som på något sätt tillfredsställer henne och som hon således eftersträfvar, ty det onda undflyr och det goda söker ett väsen med nödvändighet. Såsom sådant är det goda det, hvaraf menniskan har behof, men icke omedelbart eger utan genom frihet har att för sig förverkliga. Men då det verkliga för menniskan är antingen det sinliga eller det förnuftiga och då hon har såväl en sinlig, som förnuftig natur, så kan, ehuru i olika afse-enden, begge dessa verkligheter tillfredsställa henne och således för henne vara det goda, som alltså är antingen sinligt eller förnuftigt. Det förnuftigt goda är förnuftiga väsenden fattade såsom viljans bestämningar, nemligen hennes eget ursprungliga och de högre väsenden, som äro hennes innehåll.För att roenniskan skall blifva delaktig af detta goda eller af dessa personliga väsenden, fordras, att de äro ett möjligt innehåll hoa henne, eller att de i och för henne äro outvecklade, men öfvergå till aktualitet, så att de blifva bestämningsgrunder, som sollicitera hennes vilja. Menniska» blifver nu medveten om dessa väsenden och om sitt förhållande till dem samt äfven derora, att hon genom aktuelt lif i dessa eger den fulla harmonien och tillfredsställelsen i sitt väsen samt att hvarje annat lif i det hela och ur högre synpunkt sedt för henne är ondt och ännu mer blifver det i sina följder. Men vidare fordras å menniskans sida, att hennes vilja är fri, så att hon eger kraft att å ena sidan lösslita sig från allt sinligt, eller att göra sig såsom vilja af detsamma oberoende, men att å andra sidan äfven rikta sig på de förnuftiga väsendena samt omfatta dem såsom verkliga bestämningsgrunder eller lagar och ändamål. Till slut fordras, att det för menni-skan omedelbart gifna, sinligheten, är bestämbar efter väsendena såsom bestämningsgrunder, eller att denna verklighet kan förändras så, att hon blifver vilkor och förutsättning för väsendenas aktualitet i och för oss. Då vi förut sett, att menniskan är ett personligt väsen, som är fullständigt verkligt genom de personliga väsenden, som äro hennes bestämningar, och att det sinliga endast är ett hos oss potentielt innehåll, som är fenomen af det förnuftiga och personliga, så äro derige-nom dessa fordringar uppfyllda.

Hvilka äro nu de olika formerna af det förnuftigt goda för menniskan och derigenom formerna af praktisk filosofi, ty enligt hvad vi nu sett, kan den senares indelning äfven sägas grunda sig på det förras? — Vi utgå från betraktelsen af förhållandet inom ett ändligt lefvande väsen. Detta väsen är ändligt derigenom, att det inom sig har motsatser och här framhålla vi motsatsen mellan möjlighet och verklighet. Det möjliga är det lägre, potentiela och yttre; det verkliga är det högre, aktuela och inre. Då nu det väsen, som är enhet af dessa motsatser, utvecklar

sig, kan visserligen denna utveckling o-medelbart afse att låta det lägre så genomträngas af det högre, att de blifva med hvarandra identiska; men der detta icke vidare är möjligt måste det inre och högre bereda sig den magt öfver det yttre och lägre, att det deruti kan bibehålla sitt naturenliga lif. Det inre lefver nu i det yttre, soin har mottagit det förras form, och väsendet är genom båda ett helt. Hos de lefvande varelserna inom naturen äfven-som hos menniskan benämnes det inre eller lifvet äfven själ i förhållande till det yttre, som är hennes kropp. Men dessa båda, neroligen lif och själ, måste vara samma verklighet. Att så förhåller sig, eller att lif och själ äro identiska, eller att begge uttrycken beteckna det-samma, om ock sedt från något olika synpunkter, framgår dels deraf, att öfver allt der i vår verld det förra framträder, framträder den senare och tvärtom, hvaraf de visa sig hafva lika stor sfer eller omfång, och dels deraf, att det enas sjelfständighet eller osjelfständighet äfven innebär det andras, eller att aktualitet eller potentialitet hos väsendets lif innebär detsamma äfven i dess själ och tvärtom. Den form af verklighet står nu högre, hos hvilken själen framträder med mer sjelfständighet och dermed förenad högre magt öfver det lägre, som är material. Så har t. ex. djursjälen, som framträder med ett särskildt med sig likartadt innehåll, högre sjelfständighet än växtsjälen, som endast visar sig såsom en form i det yttre, som är henne motsatt, ehuru denna enhet dock måste vara mer än en blott form, hvilket vi se deraf, att hon eger magt att beherska och ordna detta yttre, som är en rik mångfald af krafter. Menniskosjälen åter har äo högre sjelfständighet och är dermed en ännu högre form af verklighet. Men liksom vi nyss sågo lif och själ vara identiska, sä visar sig här hos men-niskan själen vara identisk med sjelfroedvetandet, ty hon framträder så under sin högsta form, hvilket alltså är hennes väsen.

Ville man nu utsträcka det goda och dess motsats, det onda, till alla väsenden, som vi nu betraktat, så blifver tydligen det inre, lifvet eller själen, det goda i egentlig mening och vidare, ehuru i sekundär bemärkelse, allt det, som bidrager till dess aktualitet, nemligen de krafter, som äro själslifvets organ och jemväl det, som för väsendet är mer yttre och främmande, men som likväl såsom medel kan hafva af-seende på själens verklighet och utveckling. Lifvet, som sålunda är det goda, framträder nu i det lägre såsom i sitt material och måste fordra den form hos dess krafter och det förhållande eller det sammanhang dem emellan, som är med detsamma förenligt och harmoniskt. Med afseende härpå kan det goda för ett väsen äfven sägas vara det rätta förhållandet mellan de olika sidorna och krafterna hos detsamma, eller det lägres högsta möjliga harmoni med det högre eller inre hos väsendet. Det onda deremot måste vara ett stördt eller orätt förhållande mellan de nämnda sidorna.

Men hos varelserna i naturen har icke det inre form af aktuelt sjelfmedvetande och frihet och derför kan icke i egentlig mening det goda och onda om dem utsägas. Det är blott för ett väsen, som är ett sjelf och som uppenbarar egentlig afsigtlighet och frihet i sitt lif,

som det onda och goda kan hafva full verklighet och betydelse; ty dertill fordras att det har ett sjelfständigt medvetande af sig såsom subjekt för en harmoni eller disharmoni, som är af det sjelft beroende. Det är alltså menniskan, som eger möjligheten att vara ond eller godoch denna möjlighet beror för det första derpå, att hon har ett inre, sjelfständigt lif, inen äfven en yttre eller lägre natursida, som hon medvetet, afsigtligt och fritt kan ställa i olika förhållanden till det förra. Men vi måste äfven afse det högre, som bestämmer förhållandet, eller efter hvilket det lägre skall rätta sig. Det inre hos menniskan är visserligen, såsom vi sågo, sjelfmedvetande, men detta är närmast blott en form i det yttre och medvetslösa, ett i sig sjelfständigt i det osjelfständiga. Det är här riktadt på eller bestämdt af en verklighet, som icke är sjellmedvetande utan dess motsats, och likaledes är menniskan här fri vilja i förhållande till en verklighet af annan art, som är bestämdhet hos den afsigtslösa och ofria naturen. Sjelfmedvetande och frihet äro visserligen väsen eller förnuft, men här endast i formel bemärkelse. Men då menniskan äfven här såsom sjelfmedveten och fri kan till en del lösgöra sig från det sinliga och vara en detsamma ordnande och beherskande magt, så hänvisar detta på ett högre hos henne, som är verkligt genom sig sjelft oberoende af allt sinligt. Detta högre framträder också redan under aningens och känslans form och väcker intressen och behof, som hela den sinliga verkligheten icke förmår tillfredsställa. Det förnuftiga lifvet framstår nu i hela sin magt såsom det inre och högre hos menniskan, och mot detta ställer sig hela det sinliga lifvet såsom ett underordnadt, såsom en yttre och lägre verklighet, som är till för menniskan endast för förnuftets skull, hvars material det visar sig vara. Ingen form af det sinliga lifvet är nu, sedan förnuftet framträdt, genom sig god eller

mägtig att gifva den fulla harmonien och tillfredsställelsen inom menniskan. Det är förnuftet, som nu blifver det goda i primär mening för henne och allt annat blifver godt, endast om det öfverensstämmer med detta eller kan höja dess aktualitet. Det sinliga upptages nu i förnuftet och erhåller dess ordning och form, och det förnuftiga inträder i det sinliga med sin anda och kraft, hvarigenom det senare för menniskan vinner ett värde, som det förut och genom sig sjelft icke hade. Men analogt med detta är hvad vi förut sett inom naturen, der öfverallt ett yttre ställer sig i ett inres tjenst, och der det senare ingriper bestämmande och ordnande i det förra. Men det inre har här i motsats mot det inre hos naturvarelserna form af sjelfmedvetande och frihet, och är vidare fullt sjelfständigt, eller har ett med sig likartadt innehåll och är derigenom till sjelfva arten skildt från allt yttre, som är företeelse. Härpå beror för det andra möjligheten af det onda och goda i högre eller moralisk mening. Menniskan är här förnuft i reel bemärkelse, ty hennes sjelfmedvetande är riktadt på en verklighet af samma slag, eller som äfven sjelf är sjelfmedvetande och är af densamma bestämdt, och likaså ärhennes vilja icke riktad på det opersonliga, ntan på sitt eget ursprungliga väsen eller ock på andra personer, som i det innehållas. Det är således menniskans rent ideela och osinliga väsen, som här är det goda för henne, och som för henne har sant värde och derför kan sättas såsom ändamål. Vidare hafva äfven de handlingar och verksamhetssätt, genom hvilka hon för sig förverkligar detta väsen, värde för henne och äro det goda, men dessa äro egentligen ändamålet eller väsendet sjelft i sin aktualitet i och för henne. Derjemte äro själens krafter och kroppens lemmar det goda för henne och hafva värde, emedan de äro bestämda och verka i harmoni med väsendet, eller äro de organ, genom hvilka detta aktualiseras. Slutligen är äfven det, som faller utom hennes fysiska organism, tingen, ja hela naturen, det goda för henne och har alltså värde, emedan det är det medel, som tjenar förnuftet Men det goda i egentlig mening och det, som gifver allt annat värde, är mecniskans förnuftiga och personliga väsen samt dess personliga innehåll, hvadan allt, som icke kan bestå jemte detta, måste bringas till förintelse.

Då nu det yttre hos menniskan eller sinligheten är bestämbar eller har en form, men äfven eger möjligheten att emottaga andra former eller sätt att vara, men då förnuftet deremot är konstant, oföränderligt och evigt, samt i sig en absolut verklighet, så måste tydligen sinligheten, som är det bildbara, konformeras till öfverensstämmelse med det förra såsom det bestämmande. Utan förnuftets ledning intager nemligen sinligheten, såsom också det yttre hos väsendet i naturen gör, om det icke beherskas och ordnas af det inre hos samma väsende, en riktning, bestämdhet och form, som för förnuftet är hin-derlig, eller som gifver detta en lägre potens än det enligt sin natur fordrar. Då vidare allt, som genom sig sjelft har ett visst sätt att vara och verka, tenderar att bibehålla detta och då följaktligen detsamma äfven gäller om sinligheten, så måste tydligen förnuftet eller här menniskan såsom förnuftig vilja intränga inom sinlighetens sfer för att gifva denna den form och riktning, som med förnuftets lif harmoniera. Förnuftet blifver nu en sinligheten organiserande magt, såsom öfverallt äfven inom naturen, der ett inre och högre hos ett väsende framträder, detta blifver principen för en högre organisation, som införes i det yttre. Men hvad som inom de lägre formerna af verklighet är organiserande, blifver sjelft inom en högre form af verklighet material för en annan och högre organisation, än den, som det genom sig sjelft eger. Har deremot förnuftet inträdt i sinligheten såsom det bestämmande, så är detta såsom absolut verklighet det högsta, hvar-under allt annat såsom lägre måste subordinera, och från detta utgårsålunda ytterst all kraft, allt lif och all organisation inom den sinliga ▼erlden.

Men allt förnuft är ett personligt väsen och det förnuft, till hvil-ket vi här kommit, är menniskans, hvilket alltså är hennes eget per-sonliga väsen. Det material, genom hvilket hon förverkligar detta förnuft, är hennes egen specifika sinlighet. Hon får nu ett intresse att vinna sitt personliga väsendes högsta möjliga aktualitet uti det sinliga, som hon ined frihet har att bestämma med afseende på detta ändamål. Men såsom vi sett, träder menniskan tillika med andra menniskor äfven i förhållande till högre förnuftiga väsenden och får derigenom med sina likar intressen, för hvilka de gemensamt hafva att verka. Och utan samfald bestämdhet af högre andliga väsenden &r denna gemensamhet i förnuftiga intressen bland menniskorna icke förklarlig eller möjlig. Dessa väsenden blifva nu ett inre och högre, som i likhet med hvad vi förut sett tenderar att bestämma och beherska ett lägre så, att det kan vara vilkor för väsendenas aktuela lif hos menniskan. Ty, såsom hos organismerna i naturen en lefvande kraft inom sig betraktad är ett helt af krafter, men dock innehålles i högre och högre lefvande

enheter, som bestämma henne, på samma sätt är äfven menniskans andliga väsen ett sjelfständigt helt och dock en personlig lem i högre personliga enheter, af hvilkas verklighet hennes egen verklighet följer. Och när dessa väsenden komma till vårt medvetande och i detsamma upptagas, så erhålla vi derigenom högre moraliska intressen och förpligtelser, nemligen att verka såsom organ äf-ven för deras viljor utan att dock dermed vår egen sjelfständighet förspilles utan tvärtom förökas. Härmed har vårt eget väsen högre praktiska lagar och ändamål, genom hvilka vi komma till högre förnuftighet. Ty högre förnuftigt lif för menniskan är, såsom sjelfva ordet angifver, detsamma som hennes aktuela och totala bestämdhet af högre förnuftiga väsenden. Menniskan upptages härigenom i dessa väsenden, så att hennes lif är deras, och de äro i henne, så att äfven deras lif blifver hennes eget — uti dem. I yttringarna af vårt lif framträda nu dessa väsenden, och sjelfva den sinliga verlden mottager deras verkningar genom menniskan.

Men vi hafva ännu icke kommit till annat resultat än det, som vi förut framhållit, nemligen att det förnuftigt goda för menniskan är förnuftiga väsenden, hvilka såsom lagar och ändamål bestämma hennes vilja. Den fråga, vi uppkastade, hvilka formerna äro af detta goda, återstår sålunda ännu obesvarad. Vi gå derför nu att lemna det äskade svaret.Bet goda måste för menniskan, som är ett ändligt lefvande väsen, få form af verksamhet. Vi taga derför i betraktande detta begrepp i allmänhet för att se om någon bestämning är för detsamma ocb sålunda äfven för det goda såsom verksamt väsentlig och som kan gifva den specifikation, vi åsyfta.

Med verksamhet beteckna vi först och närmast förändring. Hos det väsende, som vi tillägga verksamhet, se vi en bestämdhet följa på en annan, som på något sätt är den förra olik, hvilken succession i sättet att vara är förändringen. Men denna succession kunde antingen betyda ren vexling, ombyte af bestämningar, d. ä. att en bestämdhet inträdde och sedan lemnade rum för en annan, som med henne ej egde sammanhang o. s. v., eller ock att väsendet eller dess bestämningar endAst ändrade form? Verksamheten må väl hafva en sida, som sammanfaller med vexlingen, men detta kan endast vara hennes lägre, ofullkomligare och negativa sida. Det positiva och egentliga i verksamheten kan hon icke vara, emedan derigenom allt sammanhang, all kontinuitet och all enhet hos det verksamma väsendet vore upphäfd och derrned äfven väsendet sjelft. En mångfald kan ej tänkas utan sammauhang, ty hennes moment sammanhållas och uppbäras icke af någon enhet. Mångfald betyder samvaro af bestämningar inom ett helt, som gifver sammanhang. Likaledes måste moment, som vexla, falla inom en enhet eller ett helt. Men det hela kunde föreställas vara en form, som trädde fram i hvarandra motsatta specifikationer eller som kunde emottaga än det ena innehållet, än det andra? Formen vore sålunda en och densamma och utgjorde enhet och sammanhang, och förändringen bestode i ombyte af olika innehåll eller mångfald hos den ena och samma formen. Ett sådant antagande visar sig dock vid närmare betraktande vara motsägande och orimligt. Ty då form och innehåll, enhet och mångfald, här äro ursprungligenskilda eller utan förening, så finnes ingen grund, hvarför de skulle träda i relation till hvarandra. Tvärtom är detta en otänkbarhet. Men äfven om man antoge det omöjliga eller att de, som icke ursprungligen hörde till ett, kunde träda i beröring med hvarandra, så skulle deraf följa, att de såsom absolut motsatta upphäfde eller negerade hvarandra. Dessutom antages här mångfalden vara verklig före sin bestämdhet af formen, hvilket är otänkbart, emedan han saknar enhet eller sammanhang, som är en lika väsentlig sida hos det verkliga, som mångfalden. Lika så är enligt antagandet formen verklig före mångfaldens upptagande i densamma, hvilket är lika omöjligt, då han saknar bestämningar. Detta vore dessutom en form, som för intet verkligt vore form, hvilket är orimligt. Såväl enhet utan mångfald, som mångfald utan enhet, är,såsom vi redan förnt sett, motsägande. Men äfven om man antoge det omöjligas möjlighet eller att en af de begge faktorerna vore verklig genom sig, så följer deraf den andres overklighet. Ty kunde mångfalden vara verklig utan enhet, så hörde detta till det verkligas väsen, hvaraf följer, att enheten eller formen ej är verklig. Ar åter enheten verklig utan mångfald, så följer deraf den senares overklighet. Icke heller är mångfalden förklarlig ur enheten genom produktion och om-vändt icke heller enheten ur mångfalden, då produktion icke kantänkas. Det återstår alltså, att enhet och mångfald äro lika ursprungliga och verkliga genom hvarandra samt olika sidor eller synpunkter, från hvilka samma väsende betraktas, nemligen antingen från subjektets eller bestämningarnas.

Den andra möjlighet, som vi uppställde, var, att förändring kunde betyda, att innehållet vexlade form för

väsendet. Väsendet sjelft är då kontinuiteten i hvarje vexling af bestämningarnas form. Vi gå nu att lemna en analys af verksamhetens begrepp. Det är tydligt, att verksamhet förutsätter ett väsende, en kraft eller förmåga, som frambringar verksamheten eller förändringen. Denna kraft framträder såsom enheten i många verkningar eller funktioner. Men jemte det att verksamheten förutsätter en förmåga, som verkar, förutsätter hon äfven ett objekt, hvarpå denna förmåga eller kraft verkar och hvari hennes verkningar yttra sig. Och kraften är kraft, endast såvida hon bestämmer det nämnda objektet eller materialet, som å sin sida äfven förutsätter kraften.

Men hur hafva vi att uppfatta denna kraft samt verkningarnas och materialets förhållande till henne? Kraften måste för det första hafva bestämningar, vara konkret eller individuel, ty eljest kan hon icke framträda i olika bestämdheter eller vara och verka på olika sätt, hvilket ligger i hennes begrepp såsom kraft. Det som saknar bestämningar är på intet sätt och är således overkligt, ehuru det kan vara en genom abstraktion uttagen sida hos ett verkligt och således ett sätt, hvarpå detta såsom verkligt är. Men vidare måste kraften, såvida hon skall kunna vara en princip, vara sjelfständig eller grund till sig sjelf och grund till sina bestämningar. I annan händelse vore hon sjelf verkning eller produkt af ett annat, hvilket dock strängt taget strider mot hennes begrepp. Men är kraften sjelfständig, så är hon lif eller organism, d. ä. ett organiskt eller lefvande väsen. Lifvet är nemligen sjelfständig eller principiel verklighet, ty det är icke effekt af ett annat eller genom det verkligt, och vidare är det ett helt för sig eller individuelt bestämdt af bestämningar, som det har till sitt innehåll.Härefter afse vi verkningarna och materialet samt deras förhållande till kraften. Det är tydligt, att, då verkningarna äro något i sig sjelfva och tillhöra kraften eller äro från henne utgångna, de måste vara kraften sjelf såsom aktualiserad i bestämningar, som voro hennes möjliga innehåll. Kraften sjelf måste tänkas framträda såsom verklig i och genom verkningarna. Verkan är sålunda kraften eller det verksamma väsendet sjelft från en viss sida, som blifvit aktuel eller verklig från att vara potentiel eller möjlig. Verksamheten faller inom väsendet eller har i detsamma sitt subjekt och innebär, att dess möjlighet öfvergår till verklighet. Såsom sådan är verksamheten utveckling, hvilket är hennes positiva och egentliga sida. Men då denna utveckling inom verklighetens högre och lägre former framträder under grader, så kan hon tydligen inom ett område framstå så ofullkomlig, att vi icke omedelbart märka hennes positiva och konstitutiva sida, hva-dan vi motsätta denna verksamhet mot utvecklingen såsom till arten från henne skild, ehuru hon likväl endast är en lägre grad af densamma.

Hvad materialet beträffar, är det tydligt, att sammanhang förutsät-tes äfven mellan detta och kraften på samma sätt som mellan henne .och verkningarna. Liksom kraften måste tänkas vara immanent i verkningarna, likaså måste bon vara det i materialet, ty eljest kan hon icke bestämma detsamma. Men då vidare materialet är bestämbarhet, så är det potentialitet, d. ä. en form eller grad af lifvet, ty endast en sådan verklighet kan vara bildbar eller bestämbar och i sig ega möjligheten af utveckling. Att materialet är ett yttre och lägre i förhållande till kraften eller närmare bestämdt i förhållande till det lefvande väsendet, som är verksamt, såsom det mer inre och högre, kan nu endast betyda, att det förhåller sig till detta såsom det outvecklade till det utvecklade eller såsom det möjliga till det verkliga. Materialet faller alltså inom väsendet, som är ursprunglig verklighet och ett helt, som har magt öfver sitt innehåll.

Vi hafva nu sett, att analysen af verksamhetens begrepp leder till det organiska eller lefvande väsendet, som är grund, subjekt och enhet för all verksamhet, denna verksamhet och förändring må i öfrigt framträda under hvilken form, som helst. Men nu uppstår den frågan: hvad är det lefvande väsendet? Hvilken är den verklighet i och för sig, som vi beteckna med organism eller lif? Inom naturen se vi egentligen blott verkningarna af lifvet och från dessa sluta vi till deras orsak eller grund, — såsom vi nu gjort från verksamhet och förändring. Lifvet är, såsom vi sett, en verklighet, som är ursprunglig och sjelfständig, samt ett helt, som bestämmer sitt innehåll; men dessabestämningar äro ännu tiil en del formela och abstrakta, sa att man ännu icke genom dem inser, hvad det är i sig sjelf, som med dem betecknas; eller lifvet uttrycker en sjelfständig och individuel verklighet, som bestämmer vårt sjelfmedvetande och som således är objekt eller föremål för vårt förnimmande; men ännu återstår frågan: hvad är det i sig sjelft, som vi, när det fyller vissa fordringar och bestämmer vår tanke, kalla lif? Då vi icke genom betraktelse af naturen kunna leda oss till ett svar på denna fråga eller till insigt i hvad det organiska väsendet är, så måste vi gå till det högsta, som för oss är omedelbart gifvet, nemligen oss sjelfva. Ty någon annan

väg för att komma till full klarhet i lifvets väsen, än att gå till oss sjelfva och der fatta detsamma, kan icke gifvas. Subjektet måste nemligen tänkas hafva en fullkomligare fattning af sig sjelft än af sina bestämningar.

Det resultat, till hvilket vi nu kommit, är tydligt. Lifvet är nemligen sjelfmedvetet eller personligt väsen, ty så fatta vi oss sjelfva. Verksamheten och förändringen inom verlden har sålunda sin grund i personliga väsenden och är en utveckling i och för dem af deras innehåll. Dessa väsenden äro närmast de menskliga subjekten, ty verlden och förändringen inom henne faller inom menniskan. Förändringen, som alltså uteslutande försiggår i vårt medvetande, betyder då, att menniskans innehåll tager olika form för medvetandet eller anden eller öfvergår från dunkelhet till klarhet för densamma. Men menniskan sjelf eller hennes ande ingår icke i förändringen eller är icke densamma underkastad, utan det är, såsom vi nämnt, innehållet, som i och för honom förändras. Då menniskan är utvecklingens grund, så är hon tvärtom en magt öfver densamma, som kan gifva henne ledning och riktning och det slutligen så, att hon leder till förnuftiga väsenden såsom ändamål. Icke heller innehållet är i sig sjelft föränderligt utan endast i och för menniskan såsom ändligt sjelfmedveten. Förändringen förutsätter alltså ett i och för sig evigt och konstant, som i relation till ett annat, som likaledes är evigt, ändrar form.

En annan konklusion, vi här draga, är, att äfven det menskliga innehållet, de andliga enheter i naturen, vi kalla krafter och lefvande väsenden, i sin fullständighet betraktadt är andliga subjekt eller personer. Det andliga, kraften eller lifvet, måste nemligen inom andra områden vara detsamma som hos menniskan. Detta följer också ur menniskans begrepp, ty för sig verklig eller individuel är hon såsom sjelf person genom personliga bestämningar. Också röjer sig redan inom det för oss omedelbart gifna eller inom de lägre formerna af verklighet denna homogenitet mellan det hela eller subjektet och dess bestämningar; så har t. ex. ett lefvande väsen lefvande bestämningareller organ, och om det hela är vegetativt eller animaliskt lefvande, så genomgår samma form af lif hela väsendet och dess bestämningar. Om nu det hela är personligt, så måste äfven dess bestämningar vara personliga, hvaraf följer, att, om de under annan form visa sig för oss, detta måste hafva sin grund i vårt förnimmandes ofullkomlighet och brist. Men att det, som innehålles i vårt sjelfmedvetande, är sjelf-medvetande väsenden, följer dessutom ur analysen af sjelfva detta innehåll. Det kroppsliga eller materien är nemligen kraft eller krafter, emedan hon kan åstadkomma och emottaga intryck, d. ä. verka och lida eller vara princip till förändring; dessa krafter äro organiska eller lefvande väsenden, hvilka åter äro förnuftiga och personliga väsenden enligt den undersökning, som vi ofvan anställt. Men dessa väsenden äro till för oss blott såsom förnumna eller såsom vårt medvetandes bestämningar och under den form, de då fa genom detta.

Den ursprungliga grunden, ändamålsorsaken, till vår verksamhet och utveckling, och vi hafva sett att äfven verldens utveckling är men-niskans, är närmast vår egen ursprungliga ande, men äfven de högre förnuftiga väsenden, som bestämma densamma. Och den i verksamheten och således äfven i det goda såsom verksamt ingående bestämningen, som kan gifva en specifikation af detsamma, måste blifva det objekt eller material, hvarpå verksamheten har afseende och som, såsom vi funnit, är från henne oskiljaktig. Hvilka äro alltså de olika lägre sferer, de olika objekt eller material, för hvilkas fria förändring eller bestämbarhet särskilda förnuftiga väsenden förutsättas såsom grunder? Svaret på denna fråga skall föra oss till de olika formerna af det förnuftigt goda och dermed till föremålen för praktisk filosofi.

Det första, som menniskan, då hon utvecklat sig till fullt personligt lif, finner vara ett material för sin verksamhet, är hennes sinlighet. Hon har då ett lifsområde, det förnuftiga, och ett annat, det sinliga, som bör det förra underordnas. Till en del underordnar sig väl sin-ligheten sjelf under förnuftet och befrämjar dess utveckling för henne, men i det hela lägger dock siniigheten hinder i vägen för det förras sjelfständighet och niagt hos henne. Moraliskt ond är nu menniskan, dels om hon icke undanrödjer detta hinder, då det är för henne möjligt, och dels om hon underlåter att gifva siniigheten en hos henne möjlig bestämdhet, som förnuftet fordrar, och dels slutligen om hon positivt och afsigtligt bestämmer siniigheten i en riktning, genom hvil-ken hon tager skada till sitt personjiga eller förnuftiga lif. Ett material är alltså siniigheten eller en verklighet, som kan och bör på olika sätt bestämmas med afseende på menniskans andliga innehåll.Men hvad är det sinliga och hur skilja vi det från det förnuftiga, eller hvilken är gränsen, der det förra slutar och det senare vidtager? I den mening kunna de icke vara begränsade, att någon sida af menniskan skulle kunna innehålla den ena af de båda faktorerna utan att derjerate

äfven innehålla den andra. Menniskan vore då icke ett organiskt väsen, en organisk enhet af sinlighet och förnuft, utan en summa af delar, hvilket dock är motsägande. De båda momenten i menniskans väsen måste tvärtom genomtränga och fullt ingå i hvarandra, så att ingen sida eller yttring af menniskan kan vara sinlig utan att äfven vara förnuftig och tvärtom. Men oaktadt de ingä i och icke utesluta hvarandra, så äro de dock motsatta och menniskan är ett helt af de båda motsatta. Hon fattar nemligen det förnuftiga för sig och motsätter det mot det sinliga såsom ett annat eller såsom ett lägre, yttre och osjelfständigt, under det att förnuftet blifver ett inre hos henne och absolut eller fullt sjelfständigt. Betraktar man sinlig-heten i förhållande till förnuftet, men utan afseende på menniskan, som är deras enhet, så äro de visserligen blott qvantitativt eller till graden skilda; sinligheten visar sig då vara en lägre form af verklighet än förnuftet; men betraktas de deremot från mennii>kans synpunkt eller inom henne, så äro de qvalitativt eller till arten skilda, ty de båda motsatserna visa sig då såsom konstitutiva för hennes väsen.

Sinligheten är nu i motsats mot förnuftet osjelfständig verklighet och är till för menniskan under förutsättning af det förra och af vårt sjelfmedvetandes ofullkomlighet. Betrakta vi sinligheten under den form, som hon har för oss och under vår närvarande lifsform, så är hon närmast den verklighet, som är till för våra sinnen. Det sinliga är det synliga och i allmänhet det för våra sinnen fattbara. Det verkliga i rum och tid kallas, så vida det bestämmer sinnet, det sinliga, men betraktas det utan denna relation eller i och för sig, så kallas det det kroppsliga eller ting. Vidare hör till menniskans sinlighet äfven allt, som bestämmer föreställningsförmågan och förståndet, såvida det eger verklighet under förutsättning af sinnenas innehåll eller tingen. Detta är menniskans sinlighet i objektiv mening. Sinlighet i subjektiv mening deremot eller såsom förmåga är hela menniskans medvetande fattadt såsom enhet och subjekt för den verklighet, vi nyss angifvit, ty vi afse icke här någon indelning af menniskan uti olika grundförmögenheter. Det sinliga, som är förnuftets material, kan med andra ord äfven sägas vara själens krafter såsom stående i omedelbart eller oförmedladt förhållande till kroppen, vidare kroppen sjelf och hans lemmar samt slutligen det, som är utom menniskans fysiska organism, eller den yttre naturen, såvida menniskan står i det förhål-lande till henne, att hon har förbindelse att bestämma henne med af-seende på sitt förnuft.

Sinligheten i den mening, vi nyss angifvit, är na ett material för praktisk verksamhet. Ty redan för det sinliga lifvets bestånd behöf-ver detta material en viss ordning och bestämdhet; krafterna måste bestämmas så, att de harmoniskt samverka för det hela såsom ändamål, och tingen måste bearbetas så, att de äro medel för detsamma. Men framträder hos menniskan intressen och ändamål, som sträcka sig öfver det sinliga lifvet, så blifver detta sjelft i sin helhet vilkor och medel eller material för dessa.

Efter hvilken bestämningsgrund är det således, som det nämnda materialet, sinligheten, bör ordnas? Många förhållanden mellan sin-lighetens krafter äro möjliga och af dessa är ett det rätta och som sålunda bör vara verkligt. Hvilken är nu den bestämningsgrund, som bestämmer detta? Eller hvilket är det goda, som genom sinligeteu såsom material bör åsyftas och förverkligas? Då materialet här är menniskans sinligt individuela bestämdhet, så måste det goda, som i och genom detsamma aktualiseras, närmast vara hennes eget förnuftiga väsen. Detta väsen är nu verksamt på menniskans förnuftiga vilja och i och genom henne på sinligheten, hvilkens krafter ordnas med afseende på det förnuftiga lifvets högsta möjliga sjelfständighet och magt hos menniskan. Betrakta vi sålunda menniskan inom sig sjelf eller utan afseende på andra väsenden, så finna vi hos henne en lägre sida och sinlig, hvilken såsom material för en högre och förnuftig måste af henne bestämmas och beherskas. Och det goda, som hon genom denna verksamhet åsyftar, är det sedligt goda, emedan materialet för detsamma är sinligheten. Den första form af det goda, till hvilken vi komma, då vi gå ut från menniskan, är således det sedligt goda, hvilket är den högsta möjliga aktualisationen af menniskans väsen eller förnuftets högsta möjliga aktualitet uti det sinliga såsom material.

Men vid sin verksamhet för det godas aktualitet kommer menniskan äfven i förhållande till andra menniskor. Och när de träda i denna relation till hvarandra, finna de sinliga moment eller krafter, som hvarken äro den enes eller den andres uteslutande material utan fleres gemensamma. Vi komma sålunda här till ett sinligt material för gemensam samverkan af flere viljor, hos hvilka det är en identisk bestämdhet. Och det gifves olika species af sinliga material för en sådan samfäld verksamhet. Hvilket är nu det goda, som åsyftas med denna verksamhet och

som ytterst är hennes princip och grund? Eller hvilka äro de förnuftiga väsenden, som ytterst ega de nämnda materialen och som med afseende på dem äro verksamma för att göra demtill nödiga vilkor och medel för sin högsta möjliga aktualitet för men-niskan? Vi hafva redan i den föregående delen af vår uppsats visat, att dessa väsenden äro de privata samhällena, som således äfven äro det goda för menniskan och det sedligt goda, emedan de verka på samma slags material, som den enskilda menniskan, och för samma särskilda ändamål, sinlighetens bestämmande till organ och medel för förnuftet.

Vi hafva nu uppvisat en form af det goda, sedligheten, och der-med äfven objektet för praktiska filosofiens första hufvuddel, sedeläran. Sedeläran är vetenskap, försåvidt hon är system af begrepp, som följa ur en princip, och filosofisk vetenskap, emedan dessa begrepp till sitt innehåll hafva personliga väsenden; vidare är hon praktisk vetenskap, emedan hon betraktar dessa väsenden ur synpunkten af det goda för menniskan, och slutligen är hon skild från andra möjliga former af praktisk filosofi derigenom, att det material, genom hvilket det goda, som är hennes objekt, förverkligas, är sinligheten eller sinliga krafter.

De material för fri verksamhet, till hvilka vi härefter komma, måste tillhöra den förnuftiga verklighetens område, aildenstund vi nu sett, att hela den sinliga verkligheten är material för en enda form af det goda, sedligheten. Det verkliga, som för oss är gifvet, är nemli-gen antingen det sinliga, sinliga krafter, eller ock det förnuftiga. Men det förnuftiga är, såsom vi haft tillfälle att se, personliga väsenden eller förnuftiga viljor, hvilka såluuda biifva det andra materialet. Meu nu uppstår den frågan: hur kan det förnuftiga eller förnuftiga viljor vara ett material eller ega möjligheten att på olika sätt bestämmas? Att det sinliga är på olika sätt bestämbart, är tydligt, då det är ett potentielt och sålunda äfven yttre innehåll hos menniskan. Men det förnuftiga deremot eller förnuftiga viljor, soin är ett aktuelt och inre, synes icke kunna vara ett material såsom det blott sinliga? Det är visserligen otvifvelaktigt, att det fullt aktueia och inre icke är bestämbart och föränderligt. Det aktueia och dermed äfven inre i egentlig mening är endast på ett sätt och kan icke vara på ett annat. Ty hvad det verkliga här är i sig sjelft, detsamma är det äfven för sitt subjekt och sålunda är dess bestämdhet väsentlig och nödvändig. Men likväl är det förnuft, hvarom här är fråga, ehuru ett aktuelt och inre, i viss mening bestämbart. Vi afse nemligen icke här förnuftet såsom sådant, ty detta är hvarken genom sig sjelft eller genom annat föränderligt, utan förnuft i ändlig mening. Det ändligt förnuftiga väsendet kan dock, ehuru ett för sig aktuelt, förändras med afseende på ett för detsamma yttre och potentielt, eller viljorna kunna bestämmas med afseende på sitt förhållande till hvarandra och till sitt innehåll,«

som är yttre. De kanna nemligen hålla sig aktuela i ett förhållande till hvaranura eller icke och med afseende derpå vara bestämbara. Men de förhållanden, hvari viljor kanna stå till hvarandra, äro två-faldiga. De kunna nemligen stå i yttre förhållanden till hvarandra, d. v. s. viljor kunna framträda i den sinliga verlden och inoni henne stå i vissa relationer till hvarandra och i detta afseende betraktade äfven vara ett material, för så vidt som dessa förhållanden kunna så ordnas, att de blifva vilkor för en form af det förnuftigt godas aktua-litet för menniskan. Men viljor kunna äfven stå i inre förhållanden till hvarandra och äfven i detta afseende betraktade vara ett material, som förutsätter en personlig bestämningsgrund, hvilken för menniskan är det goda.

Vid de yttre personliga förhållandena, som bestämmas och ordnas af de offentliga eller publika samhällena, tagas endast i betraktande de förhållanden, i hvilka väsendena böra stå till hvarandra utan direkt afseende på deras sinnesförfattning. Här afses således omedelbart endast deras handlingars yttre halt eller att väsendenas i det yttre framträdande verksamhet är sådan, att hon icke kränker andras frihet och rätt eller det offentliga samhällets i de positiva lagarna uttryckta ändamål. Äfven de publika samhällenas vilja är visserligen, att deras medlemmar skola handla efter inre, förnuftiga motiv, men då det timliga samhället eller samhället i vår verld, hvilket närmast är dess styrelse eller representant, icke kan tränga till menniskornas inre, så måste det ledas af den grundsats att tillåta, auktorisera och skydda ali fri verksamhet inom samhället, hvilken icke är bevisad vara oförenlig med andras rätt eller samhällets lag och ändamål, men öfverlåta allt annat åt väsendenas eget afgörande, äfven om detta skulle strida mot deras egna omedelbara lagar.

Vid de inre personliga förhållandena deremot, hvilka ytterst bestämmas af religionen eller Gud, afses i första

hand den iure sinnes^ stämning eller den anda och sinnesförfattning, som de ändliga väsendena böra hafva i sitt förhållande till hvarandra och till det oändliga väsendet. Här gäller budet: allt hvad I viljen menniskorna skola göra Eder, det gören I ock dem, — eller här afses, att väsendena skola hysa den sanna, kristliga kärleken till Gud och till hvarandra. Väsendena betraktas här såsom medlemmar i det religiösa riket och i detta rike kan ingen vara lem, som icke älskar Gud, allas fader, öfver all ting och alla ändliga personer, sina bröder, såsom sig sjelf.

Den lägre form af verklighet, som vi förut sett vara i behof af en högre ordning, är sinlig eller opersonlig, men det material, till hvilket vi här kommit, är deremot förnuftigt eller personligt. Äfvenaktuelt personliga väsenden kanna bestämmas med afseende på förnuf-tiga ändamål, som äro det goda. Och att dessa väsenden äro material, kan, såsom vi visat, endast betyda, att deras förhållanden till hvarandra och till högre väsenden ordnas och regleras, dessa förhållanden må vara antingen yttre eller inre.

Hvilket förnuftigt väsen är nu princip för den rätta ordningen mellan förnuftiga viljor i deras yttre förhållanden till hvarandra, eller hvilket är det goda, som genom yttre personliga förhållanden såsom material aktualiseras? Svaret på denna fråga är: det rättsligt goda eller de publika samhällena. De privata samhällena och i allmänhet alla privata personer, som hafva sinligt material, bestämma detta o-medelbart med afseende på förnuftets aktualitet, men de publika samhällena deremot, som till sitt material hafva aktuelt personliga väsenden såsom stående i yttre förhållanden till hvarandra, bestämma dessa närmast och omedelbart med afseende på deras sjelfständighet och frihet och medelbart med afseende på förnuftets aktualitet. Eller de publika samhällena åsyfta närmast att gifva de aktuela personer, som äro deras medlemmar och material, den form i deras yttre förhållanden till hvarandra, som tillkommer väsendet eller förnuftet. Det sätt att vara, som tillkommer väsendet, blifver härigenom äfven de aktuela personernas. Denna form, i hvilken ingår sjelfständighet och systematiskhet, är vilkor för de aktuela personernas egna omedelbar a ändamål och äfven för det rättsligt godas eller de publika samhällenas aktualitet eller är redan dessa samhällens aktualitet i och för medlemmarna.

Det gäller äfven om alla väsenden utan undantag, att de närmast införa en viss form uti det material, på hvilket de verka. Så gifver menniskan en viss form åt sitt sinliga innehåll, den form, som tillkommer förnuftet. Och äfven det privata samhället gifver ordning och sammanhang eller eu viss form åt sitt material och, sedan denna form är gifven, framträder förnuftet genom sin egen magt för menniskan, ty vilkoret för ett sådant framträdande har nu inträdt. Också kunna vi från denna form, sedan han i materialet blifvit införd, sluta till det väsende, hvars form det är. Formen förutsätter nemligen å ena sidan ett innehåll, här materialet, för hvilket han är form, men å andra sidan såsoin förnuftig äfven ett förnuftigt väsende, som är hans grund. Förnuftig forin är alltså ett personligt väsen från en sida betraktadt och till denna sida är väsendet här aktuelt i sitt material och har dermed den magi öfver detsamma, som är vilkor för dess sjelfständiga lif. Och öfverallt, äfven inom naturen, — ty det som försiggår inom henne är analogt med hvad som sker inom det högre, audliga området, — hvarest vi inom ett lägre finna en ordning och form, se vi verknin-garna af ett högre lif, ja ytterst af ett förnuft, som här uppenbarar sig, emedan all ordning, allt sammanhang och all organisation är uttryck af förnuftiga väsendens närvaro.

Den form af det förnuftigt goda, till hvilken vår senare undersökning har fört oss, är rätten eller rättssamhället och i detsamma hafva vi objektet för den praktiska filosofiens andra hufvuddel, den rationela rätts läran.

Men det goda, som vi hittills angifvit, är ändligt och förutsätter sålunda ett högre och oändligt. Redan deri, att de publika samhällena bestämma endast de yttre förhållandena mellan sina medlemmar, se vi hänvisningen på ett högre helt, som för dem måste vara möjligt, samt i och genom hvilket alla väsenden utan undantag vinna sin allsidiga och totala bestämdhet. Annu återstår ett område, som är ett möjligt material, och sålunda förutsättes äfven ett väsen, efter hvilket detta bestämmes. De publika samhällena sjelfva jemte alla andra ändliga väsenden måste nemligen fullkomligt och allsidigt bestämmas i sitt förhållande till hvarandra och till det oändliga väsendet, som alltså blifver den högsta bestämningsgrund, enligt hvilken praktiska förhållanden ordnas. Sålunda är materialet älven här personliga väsenden eller förnuftiga viljor, men för det första upptager detta material, till skilnad från det förra, som äfven var personligt, alla ändligt personliga väsenden, och vidare bestämmas väsendena här icke endast från en sida, som till och med blifver yttre och relativ, utan de blifva här fullständigt

bestämda och väsentligen till sina inre förhållanden. Rätten framträder i vår verld närmast såsom en form, ofullkomligt och abstrakt, och sammanfaller med de yttre personliga förhållanden, som regleras och ordnas, ehuruväl han i sig sjelf måste såsom allt verkligt hafva individualitet, och väsendenas ursprungliga bestämdhet af densamma vara fullt konkret. Det förutsättes derför ett förhållande mellan väsendena, vid hvilket den söndring, isolering och motsats, som i det hela utmärker den rättsliga bestämdheten, ehuruväl äfven denna är en form af sammanslutning, försvinner. Alla väsenden måste här tänkas gå tillsammans till ett enda organiskt helt i det väsende, som är deras högsta goda. Det kan icke vara endast partielt eller från en synpunkt, som väsendena här bestämmas, utan alltomfattande blifver deras bestämdhet, ty hon måste sträcka sig till hvarje väsende i sin helhet, alldenstund det bestämmande väsendet här är den organiska enheten af alla andra.

Det goda, till hvilket vi komma med utgångspunkt från det nu angifna verksamhetsmaterialet, är det religiöst goda eller religionen, hvilken sålunda blifver föremål för den praktiska filosofiens högsta del,den r&tionela religionsläran. Att det religiöst goda eller religionen ärGnd sjelf, tänkt såsom bestämning hos de ändliga väsendena eller närmare bestämdt fattad såsom deras utvecklings högsta lag och ändamål, framgår med nödvändighet deraf, att menniskans religion eller religionen i subjektiv mening, hon må nu vara teoretisk eller praktisk, icke kan vara annat än hennes bestämdhet af Gud. Detta säger oss vårt förnuftiga och religiösa medvetande och endast med detta vilkor blifver det dessutom förklarligt, att den religiösa bestämdheten kan vara menniskans högsta och heligaste intresse. Men är menniskans religion eller religionen i subjektiv mening hennes bestämdhet af Gud, så maste tydligen religionen såsom sådan eller religionen i objektiv mening vara Gud sjelf såsom bestämmande menniskan, såsom i allmänhet hvarje äudligt personligt väsende, och vidare fattad såsom grund, lag och ändamål för deras utveckling. Religionen i objektiv mening måste nemligen vara det väsen, om hvilket menniskan har kunskap, då vi säga, att denna kunskap rätteligen är religiös, eller det väsende, som bestämmer och binder hennes fria vilja, då hon iefver ett religiöst lif, har tro i religiös och praktisk mening eller religiositet, och detta väsende är tydligen den Helige Ande eller Gud. Ar sålunda det väsende, i hvilket menniskan upptages, införlifvas, kommer i organiskt sammanhang, då hon är religiös, Gud sjelf, så är han tydligen äfven den absoluta religionen, religionen såsom blott sådan eller i sin sanning. Hvarje annat väsen blifver då tydligen religiöst, endast såvida religionen sjelf i detsamma framträder och får göra sig gällande i dess lif. Och om nu ock religionen i och för oss framträder under många grader och former, allt efter den individuela arten af de subjekt, menniskor, generationer eller folk, som i sig upptaga henne, så är dock religionen i sin sanning en och densamma.

Yi hafva nu sett, att den praktiska filosofiens föremål firo religionen, sedligheten och rätten, hvilka alltså blifva de tre uppgifterna för vårt praktiska lif eller de praktiska ideer, vi hafva att förverkliga. Vi hafva äfven funnit, att dessa den praktiska filosofiens objekt äro personliga väsenden, ehuru fattade från en viss särskild synpunkt, såsom bestämmande vår vilja eller såsom det goda. Det är genom reflexion på olika praktiska förhållanden, hvilka behöfva ordnas, som vi ledt oss till dessa väsenden såsom principer för denna ordning och dermed äfven såsom det goda för menniskan. Men vi kunna äfven taga andra utgångspunkter och dock komma till samma resultat. — Den praktiska bestämdhet, som är föremål för menniskans första eller tidigaste erfarenhet, är det onda och noggrannare angifvet det moraliskt onda. Medvetandet af det onda föregår sålunda det goda och det är dettamedvetande eller det onda sjelft, som föranleder oss att söka det goda eller som hos oss först väcker behof af detsamma. Utan det onda knnde vi alltså icke hafva någon erfarenhet af det goda och sålunda icke heller möjligheten af en vetenskap om detsamma eller praktisk filosofi. Vi sågo i början af vår uppsats, att det är den motsägande och osanna verkligheten, som föranleder oss att söka den sanna. Och hela vår föregående undersökning har visat, att denna verklighet är de personliga väsendena, och att af dessa den relativa verkligheten är företeelse. På samma sätt är nu i praktiskt afseende det onda en anledning för menniskan att söka det goda, som den praktiska filosofien afhandlär, och hvilket är samma personliga väsenden, ehuru fråu en annan synpunkt betraktade. Men om ock det onda föranleder sökandet af det goda, så är det dock icke dess ursprungliga grund. Det goda sjelft måste tvärtom i begreppet tänkas föregå det onda och till och med vara den principíela förutsättningen för dess möjlighet. Vore sålunda icke menniskan till sitt egentliga väsen ursprungligen god och

innehöiles icke hos henne det goda såsom blott sådant, så kunde hon icke erfara något såsom ondt. Det onda är sålunda en relativ negation af det goda, som alltså förutsättes. Det onda uppstår för oss derigenom, att det goda, som är vårt ursprungliga innehåll och som tenderar till aktualitet, möter hinder, hämmas eller ned-sättes. Häraf den disharmoni i vårt inre väsen, vi kalla det onda. Men om ock det goda i och för sig är ursprungligare i begreppet än det onda, så kan dock det seuare först i tiden af oss aktuelt erfaras , och då också blifva en drifkraft till det goda.

Det är nu tydligt, att vi genom att utgå från de olika former af det moraliskt onda i vidsträckt mening, som i vår erfarenhet äro gifna, kunna leda oss till de motsvarande formerna af det förnuftigt goda. Vi hafva nyss sett, att det onda i allmänhet förutsätter och hänvisar på det goda. Men häraf följer, att, om det gifves olika arter af det onda, hvar och en äfven af dessa förutsätter en motsvarande form af det goda. Det, som i allmänhet gäller om det onda, måste nemligen gälla om hvar och en af dess former eller species. Att det ouda hänvisar på det goda, är tydligt. Det onda är nemligen en form af lif, som är ond derigenom, att han ställd i förhållande till en annan möjlig form, som är god, mot deuna utgör en motsats, som är förvållad genom frihet. Det onda är sålunda en med frihet aktualiserad bestämdhet af lif, som är den partiela negationen af en högre form af lif, tänkt såsom det goda, och hvilken äfven utgör en hämning eller ett hinder för detta. Hvilka äro alltså de olika slagen af det onda, och hvilka äro vidare de olika former af det goda, genom relationen till hvilka de förra blifva ett ondt eller hvilkas aktualitetgenom desamma nedsättes? Den första form af det onda, som möter oss, då vi rikta vår uppmärksamhet pa det menskiiga lifvet, är osedligheten eller det moraliskt onda i iuskränkt mening. Härmed är dock icke sagdt, att detta onda är det första, som af menniskan er-fares. Då osedligheten är ett medvetet och fritt lif i strid mot men-niskans eget individuela förnuft och dess fordringar och dä detta icke är den första form af förnuft, hvaraf menniskan blifver medveten, så kan icke heller osedligt lif vara den i erfarenheten först fattade formen af det onda. Menniskan fattar sig nemligen först såsom bestämd af andra väsenden och först sedan såsom bestämd af sitt eget, som naturligen måste omedelbart fattas såsom ett inre. Andra väsenden kan hon fatta såsom ett yttre och på detta sätt måste hon först fatta det förnuftiga, innan hon kan fatta det såsom ett inre och på rent andligt sätt. Men det att framstå såsom ett yttre är endast en form och en ändlig form d. v. s. tillkommer ej väsendet i sig sjelft, utan tillkommer det endast i förhållande till menniskan och genom henne. Då meuuiskan icke kan på samma omedelbara sätt fatta sitt eget väsen såsom ett yttre, så kan det icke heller först biifva af henne ak-tuelt förnummet. Men häraf följer äfven, att hon icke kan mäta eller jemföra sitt lif med denna form af förnuft och dess fordringar, hvarför det osedliga lifvet icke kan vara det af henne först erfarna onda. Menniskan dömer först sitt lif efter andras viljor, nemligen först efter de menniskors, som på något sätt framstå såsom ledare för de lägre ståendes lif, men då hon slutligen finner reiativiteten i hvarje sådant mått, ledes hon till det oändliga förnuftet eller den guddom-liga viljan, hvilken hon fattar såsom i sig god, och efter henne dömer hon sitt lif, hvilket är ondt, emedan det strider mot hennes fordringar. Irreligiositet är sålunda den form af det onda, af hvilken menniskan i första hand blifver fullt medveten. Men äfven det väsen, till hvilken hon här står i orätt förhållande, fattar hon ännu såsom ett yttre och äfven dess vilja och fordringar föreställer hon sig biifva på yttre och sinligt sätt uppenbarade. Till slut framstå dock för henne alla yttre principer för skilnaden mellan godt och ondt, rätt och orätt, sannt och falskt såsom relativa och tillfälliga och nu drif-ves hon att fatta allt förnuftigt och sålunda äfven religionen eller Gud såsom sitt inre väsendes innehåll. Nu blifver äfven detta väsende sjelft för henne aktuelt och fattadt såsom en form af det goda, och följaktligen blifver äfven det lif, som strider mot detta, fattadt såsom ett ondt eller osedligt lif. Till slut vinner hon erfarenhet äfven af brottsligt eller rättsstridigt lif, sedan rättssamhället inträdt i vår verld, så att hon efter dess vilja och lag kan bedöma sin egen vilja och hennes yttringar.Vi återgå nu till vår utgångspunkt, att osedligt lif är en i vår erfarenhet gifven form af det onda. Det goda, soin detta onda förutsätter, är tydligen det sedliga d. v. s. menniskans förnuftiga väsen, och utan dettas verklighet vore denna form af det onda icke möjlig. Ty då det onda är en disharmonisk form af lif, så förutsattes eu

verklighet, med hvilken detta lif står i disharmoniskt förhållande. Och denna verklighet måste vara förnuftig, emedan det här är hela sinligheten, hela det sinliga lifvet hos menniskan, som står i disharmoniskt förhållande. Men i menniskors satulif gifves äfven ett ondt, som mer omedelbart träffar dem samfäldt och som förutsätter en

för dem gemensam form af det goda, för hvars aktualitet det är ett genom frihet satt hinder. Äfven detta är ett sedligt ondt, ty jemväl här är det sinligheten, som står i orätt förhållande, ehuru, såsom vi antydt, omedelbart till ett förnuft, som är för de menuiskor gemensamt, som ingå i den form af samlif, hvarom fråga är. Hvilket är nu det goda, på hvilket det moraliskt onda i inskränkt mening hänvisar eller med andra ord genom hvars delaktighet menniskan vinner befrielse och frälsning från detta onda? Såsom vi framhållit, det sedligt goda, som är sedelärans objekt d. v. s. det goda, till hvilket

menniskaus eget väsen och de privata samhällena äro grund, Hvarje hufvuddel af den praktiska filosofien utgår nemligen från en form af det onda och uppvisar den form af det goda, d. v. s. de personliga väsenden fattade såsom det goda, genom hvilkas verksamhet menniskan från detta onda frälses och försonas. Ty endast genom det goda vinner menniskan försoningen från det onda och detta sker derigenom, att det goda, som är personligt lif, upptages i menniskan och hon uti detta, hvilket från hennes synpunkt sker genom frihet. Det är nu tydligt, att om ock begreppen frälsning och försoning vanligen och uteslutande upptagas uti religionsiäran, som betraktar det religiöst onda och goda, de likväl hafva sin giltighet och tillämplighet äfven på de öfriga formerna af det onda och goda.

Härefter komma vi till det juridiskt onda. Äfven detta är ett medvetet och fritt lif, som strider mot ett högre förnuftigt väsen, fattadt såsom det goda. Eller äfven detta onda är såsom hvarje annan form af detsamma en förbrytelse i moralisk bemärkelse och förutsätter derför en praktisk och förnuftig lag eller en högre förnuftig vilja, inot hvilken en annan vilja har brutit. Hvilket är alltså det förnuftiga väsen fattadt såsom lag, eller hvilken är den högre vilja, mot hvilken menniskan måste erkänna sig hafva brutit, då hon dömer sitt lif såsom brottsligt? Denna vilja är rättssamhällets. Den brottslige har ställt sig utom den fria, yttre verksamhetssfer, som rätts-samhället åt honom anvisat, eller han har ställt sig i orätt förhållande till samhället och dess öfriga medlemmar. Härigenom är hans vilja rätts-stridig eller juridiskt ond, vare sig att hon derjemte är för samhället farlig eller icke. Rättssamhället har nemligen, såsom vi äfven förut an-gifvit, till sin omedelbara uppgift, att bestämma de områden i det yttre, inom hvilka dessaktuela medlemmar hafva att lefva godtyckligt, så länge de icke störa eller kränka en annans rätt, och vidare har det äfven att upprätthålla dessa områden, såvida det är förenligt med dess ändamål. Då nu den brottsliga viljan är ett hinder för en sådan rättsordning och i allmänhet för samhällets ändamål, så är hon ond och det goda, på hvilket hon hänvisar, är rätten, den filosofiska statslärans objekt.

Slutligen hafva vi det religiöst onda eller det irreligiösa lifvet, som är en tredje form af det onda. Detta är en disharmoni, som uppstått derigenom, att menniskan icke ordnat sitt lif och alla sina krafter efter den högsta personliga bestämningsgrund, som innehålles hos henne. Och det väsen, till hvilket hon sålunda här med medvetande och frihet ställt sig i orätt förhållande, är Gud, hvilken såsom det goda i absolut mening är den rationela religionslärans objekt.

Det har nu visat sig, att all filosofi går ut från och föranledes af de motsatser, som för oss äro gifna, samt söker deras förklaring. Praktiska filosofien går ut från motsatsen mellan det onda och det goda eller från de olika former, under hvilka denna motsats framträder och söker deras förklaring. Denna förklaring är gifven, då vi uppvisat de väsenden, genom hvilka menniskan vinner befrielsen från det onda. Alla förnuftiga väsenden utan undantag äro nemligen verksamma för att å ena sidan negera det onda eller undanrödja det hinder, som detta sätter för menniskans högre lif, samt å andra sidan äfven förverkliga sig sjelfva för menniskan såsom det goda. Och i sjelfva verket sker det senare genom det förra, ty att häfva en negation eller här ett för litet af lif och lifvets harmoniskhet, såsom det onda är, då det ur teoretisk synpunkt betraktas, är tydligen detsamma, som att införa det harmoniska lif, i hvilket det onda är en inskränkning, — såsom t. ex. äfven ett mörker eller en skymning negeras derigenom, att det ljus inträder, hvars relativa negation eller brist hon är.

Vi gå nu att angifva sedlighetens, rättens och religionens begrepp. Då de äro abstrakta uttryck, så måste de såsom hvarje sådant beteckna konkreta och individuela väsenden från en viss synpunkt betraktade. De väsenden, som med dem afses, äro personliga. Med sedlighet beteckna vi en privat person, antingen menniskan eller ett privat samhälle, ehuru utan omedelbar reflexion på haus noologiskaeller personliga sida, betraktad såsom aktnel så vidt

möjligt är uti det sinliga eller betraktad såsom fritt verksam efter sitt sanna väsen såsom sin lag ocb sitt ändamål för att förverkliga sig i det sinliga, derigenom att detta göres till organ eller medel för förnuftet. Afse vi först den enskilda men niska n, så är hon såsom vilja verksam och hennes verksamhet har karakteren af val, val af ändamål, bestämnings-grunder eller handlingar, eller val af en viss ordning mellan organ och medel. Skola nu dessa val icke vara helt och hållet arbiträra, så måste hos menniskan finnas ett absolut eller förnuftigt, i enlighet med hvilket hon väljer, och detta är hennes eget eviga och personliga väsen. Betrakta' vi detta ursprungliga väsen såsom bestämning till den till— varande menniskans vilja, så är det den absoluta sedligheten, sedligheten till sin idé eller i objektiv mening. Men häraf följer, att sedligheten i och för menniskan eller i subjektiv mening är hennes eget medvetna och fria lif i öfverensstäromelse med det nämnda väsendet. Den sinliga menniskan underordnar sig nu såsom organ under den andliga och förnuftiga. Men det gifves äfven etiska samhällsförhållanden och då dessa hvarken äro naturliga eller arbiträra förhållanden, så förutsättes ett högre förnuft, i hvilket hvarje sådant förhållande har sin grund. De personliga väsenden, som äro membra i dessa förhållanden, måste hafva medvetande om detta förnuft och äfven deras viljor göra sina val i enlighet med detsamma och dess fordringar. Betrakta vi nu detta förnuftiga väsen såsom innehåll i de viljor, som äro förhållandets leder, så är äfven det sedligheten såsom sådan eller i objektiv mening, ty det är princip för en högre ordning inom ett sinligt material. Sedligheten i absolut mening är sålunda bär ett medvetande, med hvilket andra väsendens medvetande, de som ingå i det nämnda förhållandet, måste hafva sin högsta möjliga identitet, och vidare en vilja, som för andra viljor är ändamål och lag eller i hvil-ken andra viljor, som äro hennes lemmar, hafva att ingå i organiskt sammanhang. Och sedligheten i subjektiv mening måste vara det

nämnda väsendets högsta möjliga aktualitet i och för medlemmarna och i deras verld, eller omvändt dessa medlemmars medvetna och fria lif i enlighet med väsendet. Sålunda finna vi, att sedligheten till sin idé är ett personligt väsen, neroligen antingen menniskans ursprungliga eller det privata samhällets, och vidare att menniskan är sedlig, såvida hon såsom medvetande och vilja är af detsamma bestämd.

I enlighet med hvad som blifvit sagdt om sedligheten är rätten den publika (moraliska) personligheten såsom hafvande sin högsta möjliga aktualitet i och för de förnuftiga viljor, som äro hans medlemmar, eller med andra ord, den publika personligheten såsom verk-sam efter sitt sanna väsen såsom sin lag och sitt ändamål för att * förverkliga sig i och för sina medlemmar, derigenom att dessas fria, yttre förhållanden till hvarandra ordnas.

Såsom det gifves etiska rättsförhållanden gifves det äfven juridiska och dessa förutsätta ett högre förnuft, rätten såsom sådan, i hvilket de hafva sin grund. Detta förnuftiga väsende så$om bestämmande de viljor, som ingå i förhållandet, är den juridiska rätten till sin idé eller i objektiv mening, hvaraf följer att rätten i och för oss eller i subjektiv mening är dessa viljors eller medlemmars fria yttre lif såsom bestämdt af det nämnda väsendet Rätten i absolut mening är sålunda ett medvetande, med hvilket andra väsendens medvetande, de som utgöra det nämnda förhållandets leder, hafva att så vidt möjligt är öfverensstämma, och vidare en vilja, i hvilken andra viljor hafva sin lag och sin organiska enhet Af detta förnuftiga väsen får det juridiskt rätta i vår verld, de positiva lagarna, och all verksamhet, vare sig offentlig eller enskild, som är antingen positivt normerad eller ock begränsad af dessa lagar, äfvensom alla rättsinstitutioner, sin helgd oeh sin juridiskt förbindande kraft, ty intet annat kan förbinda eller gifva helgd än det, som i sig sjelft är heligt eller personligt och i det helgade innehålles.

Hvad religionen beträffar, så hafva vi redan förut i allmänhet angifvit hennes begrepp. Hon är Gud såsom bestämning hos de ändliga väsendena. Men såsom de ändliga väsendenas innehåll kan Gud från tvänne synpunkter betraktas, nemligen dels såsom deras tillvaros yttersta grund och dels såsom deras utvecklings högsta lag och ändamål. I förra fallet betraktas Gud l:o) såsom den yttersta förutsättningen för de ändligt förnuftiga väsendenas aktualitet för sig sjelfva och för hvarandra och äfven såsom grund derför, att deras ändliga verldar vunnit aktualitet för dem samt form och gestalt för deras med vetanden. Gud betraktas sålunda här såsom det ändligas yttersta orsak eller skapare. Men Gud betraktas här äfven 2:o) såsom den nödvändiga förutsättningen för de ändliga väsendenas fortvaro. I sådant fall är han substans, grund till all perduration i det ändliga, eller upprätthåliare. Men religionen betecknar icke Gud uteslutande från någon af de nämnda synpunkterna utan angifver honom väsentligen såsom bestämning hos de ändliga väsendena såsom sig utvecklande och såsom

grund, lag och ändamål för denna utveckling. Men de ändliga väsendenas utveckling är antingen teoretisk eller praktisk. Åfven för den förra, som försiggår med naturens nödvändighet eller ofritt, är Gud lag och ändamål. Det gifves sålunda ett område af menniskans lif, inom hvilket hon är med oemotståndlighet bestämd äfven af Gud, ty af honom såsom lagledes och till honom såsom ändamål tenderar här hennes utveckling äfven mot hennes vilja. I sin praktiska utveckling deremot är raenni-skan med frihet bestämd. Religionen i inskränkt och egentlig mening är nu Gud såsom innehåll hos de ändligt personliga väsendena, betraktade såsom viljor. Men vidare afser icke religionsläran dessa viljor såsom sjelfverksamma enligt religionen såsom den högsta bestäm-ningsgrunden för denna verksamhet, ty äfven denna betraktelse faller inom sedeläran, utan här afses omedelbart hvad Gud sjelf gör såsom religionen eller med konkretare uttryck såsom den Helige Ande för de ändliga väsendenas eviga lif och salighet. I sedeläran betraktas de ändliga väsendena omedelbart såsom sjelfva verksamma, men här deremot betraktas Gud omedelbart såsom det aktiva, verksamma och bestämmande, ehuru det är tydligt, att de ändligt förnuftiga viljor, inom hvilka verkningarna af denna verksamhet falla, måste sjelfva upptaga dem och göra dem till sina egna, såvida de skola hafva moraliskt värde för väsendena sjelfva. På grund af hvad nu blifvit framhållet finna vi religionen vara Gud såsom verksam för att förverkliga sig och de ideela väsenden, af hviika han är en organisk enhet, d. ä. det himmelska riket, i och för de ändliga väsendena betraktade såsom fria viljor, men utan afseende föst derpå, att han är person, ty vilja vi derjemte särskildt uttrycka äfven denna sida hos Gud, så kalla vi honom de ändliga väsendenas monark eller försyn och saliggörare.

Då vi nu uppvisat den praktiska filosofiens objekt och angifvit deras begrepp, så gå vi att visa de nämnda objektens förhållande till hvarandra.

Vi börja med att angifva betydelsen af ett förhållande i allmänhet för att se om någon tillämpning deraf kan göras på det förhållande, hvarom här är fråga. För det första förutsätter ett förhållande minst två membra, mellan hviika det eger rum eller som stå i förhållande. Ty när ordet förhållande i språket utsäges endast om ett väsen eller föremål, så har det icke logisk betydelse, utan dermed angifves endast att detta väsen är på ett visst sätt bestämdt eller verksamt. Förhållande i logisk mening deremot förutsätter minst tvenne väsenden eller åtminstone två moment eller sidor hos ett ocb samma väsen och har eljest ingen betydelse, då ett väsen icke kan stå i förhållande till sig sjelft. De väsenden, som äro förhållandets leder, måste för det första kunna urskiljas inom hvar sitt område och med hvar sin egendomliga bestämdhet. De måste med ett ord vara motsatta eller utesluta hvarandra. Men vidare måste de äfven hafva ett gemensamt eller en identisk enhet Redan då vi tänka uteslutning eller motsats, så förutsätta eller tänka vi äfven en enheteller ett helt närmast i formel mening, inom hvilket vi ställa membra emot hvarandra, och genom det hela eller enheten är deras uteslutning eller motsats begränsad. Ja till och med en jemförelse är för förståndet icke möjlig utan att de jemforda, som i ett eller flere afseen-den äro olika, äfven hafva en likhet, hvilken på samma gång är en bestämning, som är deras föreningsband. Att de väsenden, som stå i förhållande till hvarandra och äro motsatta, derjemte såsom grund för förhållandet hafva ett lika och gemensamt, se vi inom alla områden, der ett sådant förhållande förefinnes. Ty hur mycket vi än må säga verlden vara motsägande och varelserna inom henne hvarandra motsatta, så äro dock dessa motsatser begränsade, så att verlden likväl det oaktadt endast är en. Detta gäller, vare sig vi betrakta verlden med afseende på hennes form eller med afseende på hennes innehåll. Så äro t. ex. delar af rummet och tiden visserligen motsatta och hvarandra uteslutande, men hafva dock enhet och sammanhang, ty rum och tid hafva kontinuitet lika väl som diskretion. De förutsätta hvarandra, så att det ena icke kan tänkas eller vara verkligt ntan det andra. Och afse vi den verklighet, som fyller rummet och tiden, d. fi. det kroppsiiga, så falla väl de materiela tingen utom hvarandra, men såsom dock stående i lelation till hvarandra hafva de ett gemensamt, åtminstone rummet, genom hvilket förhållandet blifver möjligt. Äfven den formela logiken visar, att så väl de koordinerade som de subordine-rade membra visserligen äro motsatta, men likväl hafva sammanhang, en bestämning, som förmedlar de motsatta, fundamentura relationis. Men hvad som gäller logiskt eller i och för tanken, gäller äfven om den konkreta verkligheten. Begreppens bestämningar och förhållanden äro äfven väsendenas.

Men jemte det att förhållandets leder förutsätta relationsgrunden, förutsätta de äfven ett reelt helt, hvilket förhållandets leder tillhöra såsom innehåll. Af denna sats hafva vi äfven förut gjort användning och dess giltighet

har dervid äfven blifvit bekräftad. Ty öfverallt, hvarest vi funnit en mångfald af väsenden, hafva vi sett dem bestämda och sammanhållna af ett helt i egentlig mening, hvars organiska innehåll de varit. Det är till och med en lag för det menskliga förståndet att sammanbinda hvarje spridd mångfald af väsenden och underordna dem under ett högre helt eller under ett högre väsen, som omfattar dem. Så förenas t. ex. under förståndets ledning och arbete vissa väsenden i verlden till ett helt, hvilket sjelft åter fattas såsom en led i ett än högre helt o. s. v. och slutligen fattas de alla såsom ytterst hörande till ändliga verlden sjelf såsom det högsta och mest omfattande hela, i hvilket alla förhållanden inom henne hafva sin realgrund.Hvarje förhållande förutsätter ett helt i reel bemärkelse. Membra relata hafva nemligen såsom vi sett en gemensam bestämning. Men allt, som står i förhållande till ett annat eller bestämmer det, måste nödvändigt först i sig sjelft vara verkligt. Sålunda gäller äfven detta om relationsledernas bestämning. Men är denna bestämning i sig sjelf verklig, sa är hon ett helt. Och såsoin ett helt måste hon äfven innehållas i den mångfald, hos hvilken hon är sammanhang. Häraf följer, att äfven relationslederna, mångfaldens moment, innehållas i hvarandra. Men härmed hafva vi kommit till det resultat, att alla förhållanden äro motsägande. Ty relationslederna äro å ena sidan motsatta eller utesluta hvarandra, alldenstund de endast med detta vilkor kunna stå i ömsesidigt förhållande, men å andra sidan såsom förutsättande ett reelt helt, som i dem innehålies, äro de äfven med lika nödvändighet i hvarandra iinmanenta. Detta är tydligen motsägelse. Men äro sålunda alla förhållanden motsägande, så kunna de icke hafva någon betydelse hos väsendet eller den ursprungliga verkligheten. Det är blott inom fenomenverlden och hos de förnuftiga väsendena, endast såvida de bestämmas af henne, som förhållanden finnas. Och verlden är egentligen motsägande derigenom, att hon innehåller förhållanden. Vi hafva sett, att förståndet, som med sin syntetiserande verksamhet går ut på att sammanfatta såsom ett helt, med nödvändighet fordrar ett sådant såsom grund för hvarje förhållande. Men dock finna vi icke omedelbart inom verlden ett sådant helt. Hon hänvisar visserligen allt— jemt på ett helt, men lemnar icke sjelf såsom ändlig ett sådant. Hvarje förhållande förutsätter ett helt såsom sin grund, men inom verlden blifver allt, som antages såsom en sådan grund, vid närmare undersökning sjelft endast ett nytt membrum i ett förhållande, som i sin ordning förutsätter ett annat och högre i — oändlighet. Rummet och dess innehåll, den fysiska verkligheten, är gränslös. Så äfven tid och kausalitet. Verlden är sålunda utan gräns, ty hvarje gräns som antages är sjelf begränsad i oändlighet. Men då kan hon icke heller vara den grund, som är nödvändig förde förhållanden, hon innehåller. Förståndet har alltså fordringar, som den ändliga verlden icke fyller. Men då dessa fordringar icke desto mindre äro verkliga och oafvisliga, så förutsätta de en annan verld eller verklighet, genom hvilken de vinna sin uppfyllelse, liksom de ytterst genom henne äro gifna för menniskan. Och i denna verklighet eller, enligt hvad vi förut visat, i personen hafva vi att söka grunden för de gifna förhållandena, ty i och för sig betraktad ingår icke personen såsom membrum i förhållandena och der-för kan han vara förutsättningen för deras möjlighet och verklighetDå vi na kommit till personen såsom den verklighet, på hvilken förhållandena hänvisa, så föras vi till en annan form af desamma. Detta förhållande kalla vi till skilnad från de förra ensidigt. Ett väsen kan nemligen stå i förhållande till ett annat, som sjelit icke ingår i förhållandet eller är meinbrum i ett sådant. Ett sådant förhållande är möjligt inom ett helt i strängaste mening. Så kan t. ex. den tillvarande d. v. s. den i det yttre och med sin bestämdhet af annat framträdande menniskan stå i förhållande till sitt eget ursprungliga väsen, eharu detta icke är membrum i något förhållande. Och äfven till det oändliga väsendet kan ett ändligt stå i förhållande, men det förra deremot kan såsom rent andligt och ideelt icke stå i något förhållande, hvarken ömsesidigt eller ensidigt. Detta väsende voreda icke alla förhållandens yttersta grand otan sjelft endast ett membrum i ett sådant och förutsatte ett högre helt. Men äfven om det förhållande, som vi här vidrört, gäller hvad vi förut nämnt om tvåsidiga eller ömsesidiga förhållanden. Ty äfven i detta ligger motsats, men äfven sammanhang och slutligen förutsätter äfven detta ett organiskt helt såsom redan är framhållet.

Den konklusion, vi af det ofvan anförda draga med afseende på den praktiska filosofiens föremål, är, att de icke kunna stå i något af de nämnda förhållandena till hvarandra. I sådant fall funnes mellan dem en motsats, som skulle nedsätta dem inom den relativa verklighetens sfer och dermed upphäfva deras karakter af absoluthet för menniskan. Hennes bestämdhet af en form af det goda innebure då icke på samma gång äfven hennes bestämdhet af de andra. Eller, när menniskan vore religiös, vore hon då icke rättslig eller sedlig, och likaså, när hon i sitt lif vore rättslig eller sedlig, vore hon icke religiös o. s. v. Detta vore en nödvändig följd deraf, att det goda ionehölle

motsatser. Det vore då också endast ett relativt godt och förutsatte ett annat och högre. Det hade giltighet endast med afseende på gifna förhållanden eller vore ett godt endast genom sin relation till ett annat och under andra förhållanden ett ondt. Men det goda kan icke fattas såsom varande af tre skilda slag utan måste vara ett enda samstämmigt helt. Samma förstånd, som fordrar monism med afseende på sann verklighet, fordrar det äfven med afseende på det goda. Och äfven viljan fordrar, att det goda endast skall vara ett, ty eljest blifver hennes uppgift och hela lifvets motsägande och orimlig. All dualism, teoretisk eller praktisk, är förkastlig. Då vidare den praktiska filosofiens system såsom den teoretiska filosofiens, är ett enda, så kan icke heller dess föremål på något sätt vara deladt eller söndradt utan måste tydligen vara ett. Eller det goda måste vara ett, emedan lifvet eller förnuftet, med hvilket det är identiskt« endast är ett. Men då å andra sidan den praktiska filosofien omfattar tre särskilda vetenskaper« så förutsätter hon äfven tre särskilda objekt, d. ä. en mångfald hos det goda jemte det att det är ett Frågan blifver nu huru de begge fordringarna, att det goda både skall vara ett och likväl mångfaldigt, skola förenas.

Det är tydligt, att, då vi tala om olika former af det goda, vi dermed icke kunna afse en indelning af detsamma i logisk mening. Membra i en sådan indelning äro nemligen motsatta eller falla utom hvarandra, ehuru de förutsätta ett helt, som de tillhöra. Men såsom vi sett, kunna icke formerna af det goda fattas såsom motsatta. Det goda är dessutom enligt såväl förståndets som praktiska intressets fordran individuelt och kan derför icke vara för.emål för en indelning, ty endast det i något afseende obestämda kan indelas. Ar sålunda det goda individuelt, så är det ett enda odelbart helt. All koordination måste följaktligen uteslutas från det goda, ty i annat fall blifver det icke ett, liksom det icke heller såsom mångfaldigt får fullkomligt sammanhang. De tre formerna af det goda vore då sammanhängande genom generela bestämningar eller genom sin form, men uteslöte hvarandra genom sina speciela bestämningar eller genom sitt innehåll, ehuru-väl de förra eller formen hänvisade på ett reelt helt. Det goda blefve påledes hvarken ett enda och icke heller hade det inom sig motsägelselöst sammanhang. De tre formerna af det goda kunna icke heller stå till hvarandra i förhållande af subordinåtion, ty äfven i sådant fall upphäfves det godas enhet och sammanhang. Och såvida den praktiska filosofien skall omfatta tre sjelfständiga vetenskaper, så måste dessas föremål äfven vara sjelfständiga. Men ehuru formerna af koordination och subordinåtion synas medgifva en mångfald inom det goda, så upp-häfva de dock denna mångfalds sjelfständighet, jemte det att de upp-häfva det godas enhet äfvensom det fullständiga sammanhanget inom mångfalden.

Vidare far den ena formen af det goda icke heller fattas såsom nödvändig för den andras fullständighet eller såsom komplement till de andra och ej heller någon såsom blott vilkor för de andras realisation. Äfven i sådant fall blifva de icke alla fullt sjelfständiga och äfven deras enhet och sammanhang upphäfves dermed. Lika motsägande är det äfven att fatta de tre formerna såsom grader. I sådant fall kunde det goda icke fattas såsom ändamål för lifvet. Ty grader äro gränslösa, så att hvarje grad förutsätter en annan antingen högre eller lägre i oändlighet. Men det lif, som skulle aktualisera det goda, vore i sådant fall öfverlemnadt åt en oändlig progress och hade sålunda intetmål. Det vore då icke heller ett helt, ehuru grader förutsätta ett helt, hvaraf de äro grader, och ej dess mångfald sjelfständig och icke heller dess sammanhang motsägelselöst. På en sådan ståndpunkt måste man vidare konseqvent antaga all verklighet i och för menniskan vara af en art. Men derigenom får den form af lif, som antages såsom god, endast en arbiträr grund för viljan. Alla former af lif måste här hafva samma karakter, så att, om en möjlig form eller yttring af lif är god, alla äro det och att likaså, om en är ond, alla blifva onda. Man drifves med ett ord hftr till det resultat, att någon skilnad mellan godt och ondt, rätt och orätt icke finnes. Men härmed är den praktiska filosofien upphäfd. Vi se sålunda, att det goda icke heller kan hafva grader eller att dess form icke kan vara gradation.

Den fråga, vi här måste besvara, blitver alltså den: hvilken är det godas form och, då till detta goda såsom vi sett hör mångfald, hvilken är formen särskildt för dess sammanhang? Denna form måste vara sådan, att han å ena sidau icke upphäfver den praktiska filosofiens enhet och å andra sidan icke heller hennes olika discipliners sjelfstän-dighet.

Att det goda icke kan hafva någon af de ofvan angifna formerna följer af det resultat, till hvilket vi förut kommit,

att det goda är förnuftig verklighet och att det förnuftigas form är en annan än det sinligas. Den förnuftiga verkligheten är samstämmig och sålunda är äfven det goda inom sig samstämmigt och så äfven dess former. Erfarenheten visar också, att ett väsen icke kan vara sedligt utan att vara religiöst och tvärtom. Men detta vill med andra ord säga, att sedligheten ingår i religionen och likaledes religionen i sedligheten. Och likaså måste hvar och en, som lefver ett sedligt och religiöst lif, äfven lefva ett rättsligt eller han kan derigenom ej komma i strid med rätten. Och när den, som omedelbart har att verka för rätten, fullföljer rättens fordringar, så fullgör han dermed äfven religionens och sedlighetens. Men detta, som med vår erfarenhet öfverensstäminer, är förklarligt med det vilkor, att religionen och sedligheten ingå i rätten, jemte det de innehållas i hvarandra, och att likaledes den senare innehålles i de förra och detta utan motsats eller strid. Man kan ej fatta det så, att religionen eller Gud ställde vissa fordringar på menniskan, rätten andra och att slutligen sedligheten innehölle åter andra förbindelser, som icke inginge i de förra. Detta skulle innebära, att de praktiska ideerna vore för hvarandra främmande och någon grund, hvarför dessa trenne slag af fordringar icke komma i strid med hvarandra, kunde då icke tänkas. Tvärtom måste de förbindelser, som följa af religionens idé, i sig innehålla alla de förbindelser, som följa af rättensoch sedlighetens och likaså omvändt. Hvaije högre förnuftigt väsen förbinder menniskan till alla pligter. Men detta förutsätter sammanhang mellan väsendena. Erfarenheten visar också, att om sedligt lif finnes hos en menniska eller hos ett visst folk och hos det vunnit en högre utveckling, jemväl religiöst lif hos samma väsende är verkligt och har en högre aktualitet samt äfven tvärtom. Och likaså om en form af förnuftigt lif står lågt hos ett väsen, så lida deraf äfven de andra. Så är också osedligt lif från en annan synpunkt äfven irreli-giöst och tvärtom. Förbrytelse mot en förnuftig vilja eller lag måste innebära förbrytelse mot alla. Men detta hänvisar på det innerligaste sammanhang mellan religionen och sedligheten. ' Och erfarenheten visar äfven, att rätten icke är främmande för religionen och sedligheten utan tvärtom är af dem beroende. En stat kan t. ex. ej utveckla rättsmedvetandet hos sina medlemmar och göra detta gällande i deras lif, om dessa icke hafva aktning för sedlighet och religion eller om sedlig och religiös kultur icke finnes hos folket och dess medlemmar, hvilka äro statens material. Hos ett sådant folk kan staten ej skydda och upprätthålla rättsgränserna och ej heller finna de organ, som rätt verka för hans ändamål. Derför ega också staterna, ehuru de omedelbart verka för rätten, intresse för religionen och sedligheten och måste derför befrämja dessa ändamål för att vinna aktualisationen af sina egna. Deras eget lif och bestånd i vår verld måste deraf bero. Men häraf se vi, att rätten nära sammanhänger med religionen och sedligheten, liksom vi nyss sett dessa hafva sammanhag med hvarandra.

Men derigenom, att de tre formerna af det goda äro sammanhängande och samstämmiga, upphäfves icke deras sjelfständighet. Liksom de sedliga väsendena faktiskt komma i förhållande till hvarandra utan att förlora sin sjelfständighet, så träda de också vid fullföljandet af sina sedliga ändamål i förhållande till staten, som de i sig upptaga och med hvilken de ingå i organiskt sammanhang, men förspilla derigenom icke sin sjelfständighet, lika litet som staten derigenom lider inskränkning i sin. Erfarenheten visar tvärtom, att de derigenom vinna sjelfständighet i sitt lif. Så träder också staten i förhållande till ett system eller ett organiskt helt af stater och blifver i detta hela inför-lifvad, utan att hans sjelfständighet deraf lider. Äfven här visar erfarenheten tvärtom, att, om det förnuftiga lifvet är gällande hos detta väsende och framträder i sin sjelfständighet hos lemmarna, detta äfven kommer den inträdande staten till del och likaså, att, om det förras och dess medlemmars sjelfständighet och lif är lågt, äfven den senares lif och ändamål derigenom hämmas. Slutligen bestämmas alla ändligt förnuftiga väsenden äfven af det religiöst goda eller Gud, utan att den-

6nes verksamhet upphäfver deras egen sjeifständighet. Fastmer är sammanhanget med det oändliga väsendet och dess verksamhet ett nödvändigt vilkor för att öfver hufvud något förnuftigt och sjelfständigt lif hos dem skall vara möjligt och utan detta vilkor arbeta de sjelfva fåfängt.

Erfarenheten, som vi här afsett, hänvisar sålunda derpå, att sammanhanget mellan den praktiska filosofiens föremål är systematiskt eller organiskt. Detta är sålunda det godas form. Med system betecknas ett helt eller enhet i och af mångfald, men utan att dermed den verklighet angifves, om hvilken detta utsäges. Och organism, som är ett reelare uttryck för samma sak, betecknar ett lefvande eller med afseende fäst äfven på den verklighet, som lifvet är, ett sjelfmed-vetande väsen, som har andra lefvande eller sjelfmedvetande väsenden till sina lemmar

eller bestämningar. — Organiskhet finnes äfven inom vår verld, ehuru hon der endast framträder såsom en grad och såsom sådan förutsätter en verld, hos hvilken hon framträder utan iuskränk-ning. Så är t ex. menniskan redan fysiskt betraktad en organism. Hon är ett enda helt, och det organiska hela, som har mångfald, är på visst sätt närvarande i de många momenten och bestämmer och beherskar dera, liksom ock mångfalden innehålles i det hela. Men icke upphör organismen att vara ett sjelfständigt helt derigenom, att han i sig har mångfald, utan denna sjeifständighet är tvärtom deraf betingad. Och icke heller lida de många lemmarna minskning i sin magt och sjeifständighet deraf, att de stå i ursprungligt sammanhang med hvarandra och med det hela och genomträngas af dess lif. Men tages der-emot lemmen ur sitt sammanhang med de öfriga lemmarna och undan-ryckes honom det helas lif, så upphör med detsamma hans sjelfst&n-dighet och han förlorar sin art, såsom också det helas och de öfriga lemmarnas lif deraf lider. Det tillhör nemligen hans väsen att ingå i det hela och att vara med dess delar förbunden och derför har han i denna förening sitt harmoniska och naturen liga lif. Och till ändamål för sin verksamhet har han närmast sitt eget sjelfständiga lif, men äfven de öfriga lemmarnas och det helas. Hela denna mångfald eller dessa lefvande krafter hafva sina särskilda ändamål, som de fullfölja hvar och en i sin ordning och på sitt sätt, men verka dock hvar och en äfven för de andres och för det helas, liksom ock detta med sin verksamhet befrämjar de organiska delarnas. Men häraf se vi, att alla ändamål innehållas i hvarandra med ursprunglig samstämmighet och att sålunda det totala ändamålet är ett system eller ett organiskt helt af ändamål.Och betrakta vi menniskan såsom andligt eller förnuftigt väsen, så är hon i högre och egentligare mening ett organiskt helt. Anden är en organism. Derför tala vi också om systemet af hans förnimmelser och tankar samt om systemet af hans praktiska funktioner, hans viljanden eller handlingar. Och anden innehålles i alla förnuftiga väsenden och de innehållas i eller äro bestämningar hos honom, utan att derigenom något väsendes sjelfständighet upphäfves. Det är sålunda genom reflexion på det andliga eller lifvet, som vi leda oss till en form, organismens, som icke inrymmer motsats och som derför är förenlig särskildt äfven med det absolut goda. Det goda är sålunda ett enda helt, ty förnuftet är ett, men det har till sitt innehåll äfven mångfald, emedan förnuftet innehåller i sig en mångfald af väsenden. Sedligheten upptager alltså i sig både religionen och rätten såsom en bestämdhet eller såsom organiska moment och är i och af dessa ett organiskt helt. Så är ock rätten ett sjelfständigt helt, som i 'sig har de sedliga ändamålen och äfven religionen såsom en bestämdhet. Och äfven innehållas sedligheten och rätten i religionen, som är den fullt organiska enheten af alla förnuftiga ändamål. Det är sålunda i hvarje fall ett visst väsen eller vissa väsenden, som vi fatta såsom subjekt, hvarvid alla andra väsenden blifva innehåll eller bestämningar. Men alla tre formerna af det goda äro dock, oaktadt sammanhanget, sjelf-stäodiga, ty de äro personliga väsenden, till hvilkas begrepp sjelfständighet hör. Men häraf följer, att hvarje praktisk vetenskap måste af-handla det goda såsom ett helt eller alla formerna af det goda, och de tre vetenskaperna skilja sig från hvarandra följaktligen genom den olika synpunkt, från hvilken i hvar och en af dem det goda betraktas. Hvarje praktisk vetenskap tager alltså den form af det goda, af hvilken han har sitt namn, till utgångspunkt för betraktelsen och af-handlar de öfriga formerna ur dennes synpunkt. Så har t. ex. sedeläran det sedligt goda till subjekt i logisk mening och betraktar de andra formerna såsom bestämningar hos detta, under det rättsläran der-emot fattar rätten såsom subjekt och religionsläran religionen, hvarvid de öfriga blifva bestämningar. Och härmed anse vi oss hafva kommit till slutet af vår afhandling. Vi hafva nemligen nn i begreppet system eller organism funnit det godas form eller sammanhanget angifvet mellan den praktiska filosofiens föremål, religionens, sedlighetens och rättens idéer, och i personligheten eller de förnuftiga väsendena det godas innehåll samt i detta den verklighet, som med den sökta formen är förenlig.